

Sõjaasjanduse ajakiri

Sõja Vae Ühendatud Oppeasutuste
№
AM

SÕDUR

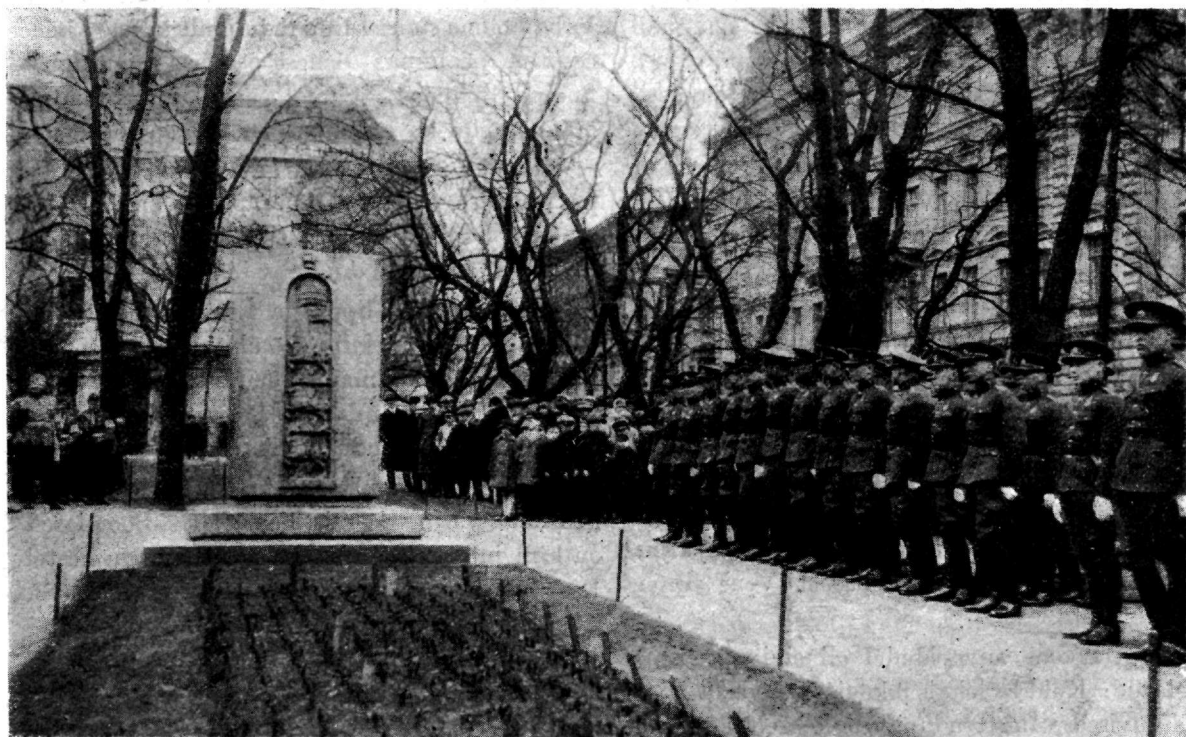
№ 20/21.

Laupäeval, 21. mail 1927.

IX aastakäik.

PÄRJAPANEK EESTI VABADUSSÕJAS LANGENUD SOOMLASTE MÄLESTUSSAMBALE HELSINGIS

16. V. 1927.

AUSAMMAS JA MEIE SÕJAKOOI KADETTIDEST AUKOMPANII.

Hind 40 mk.

SISUSTIK: Soome lipupäevaks. — A. T.: Noorsoo sõjalisest ettevalmistusest õppeasutustes. — M. T.: Soome Kõrgema Sõjakooli õppereis Eestisse. — M. T.: Võõruskäik Soome. — H. Sepp: Rootsi sõjaväe komplekteerimisest eestlaste ja soomlastega Kaarel XI valitsuse lõpul ja Põhjasõja ajal. — Vabaduse Risti kavalerid: kolonel Hans Kalm ja kolonel-ltn. Martin Ekström. — A. Traksmann: Brigaadi koosseisus tegutseva õppeosade koonduse vastukallaletung. — O. Liiv: Vasknarva 500. aastane minevik ja tema tähtsus Eesti kaitses. — Dr. H. Jürgenson: Mõningatest sportarstlikest eriuurimistest. — A. V.: Soome vabadusvõitlus. (Järg). — E. Ms.: Veltveebel Ferdinand Kukk †. — Kaitseväe elu. — Sport kaitseväes. — Õiendus. — Kuulutused.

Soome lipupäevaks.

Üheksa aastat ja üheksa korda igal aastal on vennasrahvas sealpool Soomelahte tõstnud oma ilusa sini-valge ristilipu 15.—16. mail vardasse. Nii ka tänavu.

Peale eelpool mainitud päevade on Soomes majad veel ametlikult lipuehtes: 28. jaanuaril (vabadussõja algus), 5. veebruaril (Runebergi päev), 28. veebruaril (Kalevala päev), 12. aprillil (sakslaste Helsingisse tulek), 12. mail (Soome kuulsa riigimehe J. V. Snellmani päev), 31. mail (presidendi sünnipäev), 10 augustil (presidendi nimepäev) ja 6. detsembril (Soome iseseisvaks kuulutamise päev 1917 a.).

Kunagi aga ei lehvi sini-valge ristilipp nii rõõmsalt ja vallatult kui Soome kaitseväe lipupäeval. Ja põhjusega, sest tol päeval võis Soome lipp esimest korda ehtida soomlase maja, ilma et Vene vägivald oleks seda enam takistanud.

Lipp on rahvuse sümbol. Kuid seda sümbolit ei tohtinud soomlased Vene surve ajal avalikkusele tuua. Isegi Olümpiamängudel mitte. Tuli soome sportlane võitjaks, mis tihtigi juhtus, siis tõsteti vardasse vihatud Vene värvid. Järeleandmisi tehti hiljem, kuid ainult niipalju, et Soome lipp võis alles pärast Vene lippu masti tõusta.

Isegi Soome suvepidudel oli sini-valge lipp keelatud. Kuid ta lehvib ikkagi! Lehvib taevas, kus suvised valged udupilved kergelt hõljusid ja taeva ning Soome tuhandete järvede sinas vastu peegeldusid. Sinna rõhujä käsi ei ulatanud. Ja kuidas see teadmine soomlastesse mõjus, seda kirjeldab Soome suurim kirjanik Juhani Aho oma „Laastudes“ väga tabavalt. „Lippu nad ju võivad keelata, talve lund, taeva

ja meie järvede sina aga mitte“, umbes nii kirjutab „kadakase rahva“ autor.

See „kadakane rahvas“ on nüüd vaba. Ja vabalt lehvib ilus siniristilipp sümbolina Soomest, soome rahvast, Soome loodusest...

16. mail 1918 aastal oli Soome puhastatud venelastest ja ülemjuhataja kindral Mannerheim tuli Helsingi. Siis kanti esimest korda Vaba Soome siniristilipp pidulikult ta uue armee eesotsas pealinna. Sellest päevast saigi alguse Soome lipupäev. Samal päeval andis kindral Mannerheim ka käsukirja, mis lõpeb sõnadega:

„Sõdurid! lehvigu kõrgel ja puhtana Teie lipp, meie ilus valge lipp, mis meid kõiki ühendanud ja võidule viinud!“

Oleme näinud lippu ka Eesti pinnal lehvimas. See oli siis, kui meie ühine pärisvaenlane oli peaaegu Tallinnani jõudnud. Siis tulid vabatahtlikud soomlased. Palju neid arvult ju ei olnud. Võitlusindu ja viha aga seda rohkem.

Nii mõnegi soomlase veri niisutas siis ka meie kodumaa välju, ja mitte asjatult. Soomlased on küll juba varemgi nelja aastasajangu kestel Eesti pinnal võidelnud venelastega ja sakslastega, kuid alles 1918—19 aastal kujunes relvendade vahekord. Kõrvuti sõdis siis Soome ja Eesti mees... Meie leidsime siis vanema venna, kellest aastasajangute, kui mitte tuhandete eest olime läinud lahku. Ja sidemed kõvenevad järjekindlalt, mille tõenduseks ka kaunis sagedased külastused üle lahe. Viimasena kinnitas seda Soome Kõrgema Sõjakooli külaskäik Eestisse. Ja seda sidet süvendama sõitsid ka meie ridadest mehed Soome.

Noorsoo sõjalisest ettevalmistusest õppeasutustes.

Kas sellest tööst peavad olema huvitatud kaitseväge juhid.

Noorsoo sõjalise ettevalmistuse küsimus enne kaitseväge astumist, millest nii palju on kirjutatud nii üldises ajakirjanduses kui „Sõduris“, on juba niivõrra välja kujunenud, et võib asuda selle tegelikule teostamisele. On otsustatud seda teha järkjärgult — sedamööda, kuidas suudetakse selleks valmistada ette õppejõude ja tarvilikke õppeabinõusid. 1927/28. õppeaastal sõjaline kasvatus ja õppus viiakse sisse kesk- ja kutsekoolidesse. (I, II, III, IV, V ja VI klassid.) Kuid juba neiski kitsastes piirides sõjaline kasvatus ja õpetus esineb laiaulatusliku pedagoogilise probleemina, mille lahendamine ei ole kaugeltki nii hõlbus kui esialgu näib. Pruugib ainult meele tuletada, et ainult kesk- ja kutsekoolides viie aasta jooksul kasvatusel ja õpetusele allub kuni 10.000 mees-õpilast, kes on koondatud enam kui sajasse õppeasutusse. Õpilaste vanus näitab kõikumisi 13—20 aastani, mis pedagoogiliselt selle küsimuse teeb veel raskemaks.

Probleemi pearaskus seisab järgmistes:

— luua instruktore (õpetajate) ja juhtide kaader, kes võiks oma õlgadele võtta uue, vastutava kasvatus- ja õppetöö ning seda edukalt teostada;

— valmistada tarvilikud õpperaamatud ja muud õppevahendid, mis uue õppetöö õpilastele peavad tegema huvitavaks ja kasulikuks;

— sõjaline kasvatus- ja õppetöö koolides sulatada kokku üheks ideeliseks tervikuks ühelt poolt koolide üldise kasvatus- ja õppetööga, teiselt poolt teda võimalikult tihedasti kokku kõlastada kasvatus- ja õppetööga meie kaitseväes.

Instruktorite (õpetajate) ja juhtide kaader.

Meile on päevaselge, et kasvatus- ja õppetöö kandjaks on õpetajate kaader. Olgu õppekavad ja -abinõud nii head kui tahes, õpetaja-kasvataja isik on see tegur, millest kõigepealt oleneb kasvatus- ja õppetöö edukus noorsoos. See algtõde on ümberlülkkamatu nii koolide kui ka meie kaitseväge praktikas.

Sõjalise kasvatus- ja väljaõppe küsimuse juure koolides asudes, peame sellepärast kõige pealt looma tubli õpetajate ja juhtide kaadri selle töö teostamiseks koolides. Kaadri väärtus oleneb sellest, kuidas teda komplekteerida ja ette valmistada (välja õpetada).

Sõjalise õppuse instruktore (õpetajate) kaadri komplekteerimise viise võib olla mitmeid. Pikemate kaalumiste järele on jäänud peatuma järgmistele põhimõtetele:

— luua alaline instruktore kaader kõigis neis koolides, kus seda võimaldab antav tundide arv;

— alaline kaader komplekteerida tegevas teenistuses olevatest ohvitseridest ja reserv-ohvitseridest-õpetajatest.

Vastavalt neile põhimõtetele meie kaitseväge osadesse on saadetud laiali ringkirjad, kus järele päritakse, kes tegevas teenistuses olevatest ohvitseridest soovib saada sõjalise õppuse instruktoreks.

Küsimus on omandanud seega aktuaalse tähtsuse ohvitseride hulgas. Paljudki muravad pead küsimuse üle, kas minna või mitte. Arvan, et selle küsimuse otsustamisel on kaasa mõjuvad kaks tegurit: küsimuse ideeline külg ja materjaalsed huvid.

Küsimuse ideelist külge puudutades olgu tähendatud, et on kõigiti soovitatav, kui noorsoo sõjalise kasvatus- ja õppetöö ka koolides suudab võtta oma õlgadele meie ohvitserkond. Tegevas teenistuses olev ohvitser omab värskaid, põhjalikke teadmisi sõjaasjanduses. Sõjaasjandus on tema eriala, tema elukutse, ta tunneb huvi selle vastu ja tal on ka kogemusi selle õpetamiseks. Nii suguse mehe ettevalmistus instruktoreks-õpetajaks koolis on võrdlemisi hõlbus. Ühtlasi on ju päevaselge, et kui Riigikogu soovil sõjalist kasvatus- ja õpetust on otsustatud laiendada — ka väljaspool kaitseväge, siis esimesed pioneerid selle ideelise töö teostamiseks peaksid tulema just aktiivteenistuses olevate ohvitseride ridadest. Ainult kaitseväge juhid omavad kogemusi sõjalise kasvatus- ja väljaõppe alal. On tänuväärt ülesanne neid kogemusi kanda sinna, kus neid ei tunta ja kus nende edasiandmisest meie riigikaitsele võib oodata kõige suuremat tulu.

Meie ohvitseride hulgas leidub paljud, kel on tõsist pedagoogilist talenti ja huvi noorsoo sõjaliseks kasvatamiseks ja väljaõpetamiseks. Nii suguste meeste koostis olgu esimeses järjekorras koolides sõjalise õppuse instruktoretena. Noorte kasvatamine ja õpetamine, nende järjekindel ettevalmistamine riigikaitse teenistusse, see on ala, mis pakub palju ideelist rahuldust neile sõjapedagoogika pioneeridele, kes oma tööd sel alal ei võta mitte käsitöölisena ega palja leivateenistuseks, vaid aatelse elukutsena. Neid mehi kaitseväge juhtide ridadest kõige pealt ootavad meie koolid. Kasvatus-õppetöö koolides neile pedagoogiliselt pakub kahtlemata palju rohkem huvitavat kui teenistus kaitseväes.

Õeldakse, olgu aade nii kõrge ja meeldiv kui tahtes, materjaalsed huvid on siiski ka

väga tähtsad, mispärast ka neid tuleb silmas pidada.

See on koguni õige.

Sellepärast sõjalise õppuse instruktorite suhtes on püütud ja püütakse ka tulevikus kõigiti soodsalt lahendada kõik need materjaalsed küsimused, milledest instruktorid on huvitatud. Neid küsimusi on kaks: sõjalise õppuse instruktorite teenistuskäik ja palk ühes muu varustusega.

Sõjaasjanduse ja ka sõjapedagoogika alaline kiire edu sunnib sõjalise õppuse instruktorit alaliselt end täiendama ja arendama. Järelikult sõjalise õppuse instruktori teenistuskäik peab olema võimalikult tihedasti seotud kaitseväega. Instruktorid komandeeritakse Haridusministeeriumi käsutusse, kuid nad jäävad tegevasse teenistusse ja nende teenistus koolides loetakse riviteenistuseks. Instruktorite ülendamine aastmetes sünnib üldises korras (sarnased on põhimõtted, mis aga veel ei ole omandanud seaduse kuju).

Palga sõjalise õppuse instruktorid saavad Haridusministeeriumilt üldistel alustel teiste kesk- ja kutsekoolide õpetajatega. Õpetajate uus palgaseadus on Riigikogus praegu arutusel. Selle seaduse projekti järgi palk õpetajatele, seega ka sõjalise õppuse instruktoritele on liigitatud hariduse ja teenistusaja järgi. Esimese järgu haridusega on loetud kõik, kes on lõpetanud ülikooli, keskkooli, õpetajate seminari või meie rahuaegse sõjakooli (keskkooli õigused). Kõik teised on arvatud teise järku. Teenistusaja järgi palgakõrgendus on nähtud ette iga 3—4 aasta tagant. Üldiselt kaitseväes teenivatele noorematele ohvitseridele, eriti neile, kes on juba kauemat aega teeninud, palgaolud kujunevad täiesti soodsateks, sest tegevas teenistuses oleva ohvitserina nad saavad edasi ka muu varustuse (põhimõttena otsustatud, vastav seadlus algatatud).

Seega sõjalise õppuse instruktorid ka materjaalselt on asetatud kõigiti soodsatesse tingimustesse. Instruktor on kohustatud oma palga eest andma 20 nädalatundi — 5 tundi vähem kui teiste ainete õpetajad. Selle eest sõjalise õppuse instruktorid peavad läbi viima ka suvised laagriõppused õpilastega.

Mis puutub instruktorite ettevalmistusse, siis neile käesoleval suvel korraldatakse erilised kursused. Kursused algavad juunikuul lõpul ja kestavad kaks kuud.

Kursuste õppekava on juba välja kujunenud enam-vähem detailides. Jättes üksikasjade selgitamise tulevikku, olgu siinkohal tähendatud, et õppetöö kursustel kahtlemata kujuneb huvitavaks ja kasulikuks just meetodiliselt küljelt. $\frac{3}{4}$ õppeajast on

pühendatud praktilistele töödele, mis jagunevad järgmiselt:

- näitlikud praktilised tunnid,
- iseseisvad praktilised tunnid,
- õpilaste iseseisvad ettekanded,
- õpilaste iseseisvad teemid ühes metoodiliste kavade valmistamisega,
- õppevahendite valmistamine,
- ekskursioonid.

Praktilised tööd kursustel teostatakse keskkooli õpilastega, mis võimaldab kursustest osavõtjale täielikult tutvuda uue alaga. Kursustelt tohiks loota kasulikke näpunäiteid ka sõjaliste õppeainete õpetamisele kaitseväes, eriti mis puutub metoodikasse ja õppevahenditesse.

Peatusin meeleldi pikemalt instruktorite kaadri küsimusel, lugedes selle kõige tähtsamaks. Kõik, kes meie ohvitserkonnast tunnevad huvi sõjapedagoogilise töö vastu noorsooga, esinegu soovivaldusega saada sõjalise õppuse instruktoriks, — sellega lahendame kõige soodsamalt suure sõjapedagoogilise ülesande, mis meie rahvaesindajate soovil on asetatud kaitsevæele, nimelt: sõjaliste teadmiste ja oskuste levitamine seltskonnas, koolinoorsoo kaudu.

Õ p p e v a h e n d i d .

Modern pedagoogikas näitlikkuse saavutamine õpetamisel on kujunenud suure tähtsusega küsimuseks. Näitlikkuse probleem sõjalistel õppustel ka meie kaitsevæes kaugeltki ei ole veel lahendatud niisugusel määral nagu see oleks tarvilik õppuste edukuse seisukohalt.

Sõjalise õppuse sisseviimisega kesk- ja kutsekoolidesse kõik koolid tulevad varustada ka vastavate õppeabinõudega, milleks käesoleva aasta eelarvesse on võetud üles suuremaid summe. Küsimuse soodsaks lahendamiseks on toimetatud palju katseteid, milleks palju on kaasa aidanud kohaliku garnisoni väeosade töökojad. Tehtud katsed lubavad loota kõige paremaid tulemusi, olles ühtlasi tõukeks selle küsimuse arendamisele kaitsevæes. Pikemalt sellest edaspidi.

Õppevahendina võiks veel mainida „Kodukaitsja käsiraamatut“, mis praegu kokkuseadmisel. „Kodukaitsja käsiraamat“ sisaldab tarvilikke teadmisi r e a m e h e l e ja ta on määratud ühiselt sõdurile, kaitseleitlasele ja õpilasele. Käsiraamatu kokkuseadmiseks on mobiliseeritud palju paremaid jõude kaitsevæest, kaitseliidust ja õpetajaskonnast, mispärast ta peaks kujunema soliidseks tööks, mis vastab oma otstarbele.

Sõjalise kasvatuse ja õppuse liitmine teiste õppealadega koolides suurel määral oleneb instruktorite kaadrist — nende ettevalmistusest, taktitundest ja oskusest orienteeruda untes oludes. Tahaks loota, et ka see ei osutu ülejõu käivaks neile ohvitseridele, kes tahavad asuda

tööle uuel alal. Suurel määral sellele aitavad kaasa kursused, kus õppetöö on niiviisi organiseeritud, et ta täiel määral ohvitseri valmistaks ette neile ülesannetele, mis tal tulevad täita koolis.

A. T.

Soome Kõrgema Sõjakooli õppereis Eestisse.

Soome Kõrgem Sõjakool viibis 7.—9. maini s. a. omal järjekorralisel õppereisil Eestis. Soome sõjaväe õppeasutustes õpitakse Põhjasõja ajalugu. Selle ala professoriks on Rootsi kindralstaabi kapten O. Ribbing. Põhjasõda lavastus Eesti pinnal. Suurem lahing löödi Narva müüride all. Narva on olnudki see, mis meie vennasrahva tulevaste sõjaväejuhtide tähelepanu on väärinud. Narva on sõjateadlasele huvitav kui Põhjasõja tähtsaim lahingukoht. Kuid Narva on tähtis soomlastele ja eestlastele, sest Põhjasõjas, seal võitlesid ka soome ja eesti väeosad.

Õppereisist võtsid osa Kõrgema Sõjakooli vanem ja noorem kursus, mõned Kõrgema inseneriväelise kooli õpilased, kooli ülem oberst

Oesch ja professorid kapten Ribbing, major Pylkkänen ja major Svensson. Õppereislased saabusid Tallinna sadamasse kahurlaevadel „Karjala“ ja „Uusimaa“ laupäeval 7. mai õhtul kell 18.00. Sadamas vastu olid Soome saadik Eestis, minister Holsti, Sv. üh. õppeasutuste ülem kolonel Rink, kolonel Salf, kindral Lebedev ja Kõrgema Sõjakooli õpilased täies koosseisus. Reisipakid paigutati vagunisse, millega õisi Narva sõideti. Asuti ühes külalistega autodele ja sõideti, ringi tehes Kadriorus ja linnas, ohvitseride keskkogu kasiinosse. Seal vesteldi ja istuti õhtusöögile, mille korraldanud Sv. üh. õppeasutuste ülem ühes Kõrgema Sõjakooli õpilaste koguga. Õhtusöök möödus elavas vestlemises. Kujunesid lauanaabreist tutvus-

Soome Kõrgema Sõjakooli külaskäik Eestisse.

Eesti ja Soome Kõrgema Sõjakoolide õppejõude ja õpilasi Tondil.

grupid. Rongi minekuni jäänud paar tundi viideti kasiinos ja käidi linna vaatamas.

Kõrgema Sõjakooli õpilased sõitsid öise rongiga Narva, kuna inseneriväe ohvitserid jäid Tallinna, et siin tutvuda meie vastavate asutuste ja väeosadega. Narva kaasa sõitsid mõned meie Kõrgema Sõjakooli õpilased.

Rong saabus Narva 8. mail kell 8.35. Jaamas külalisi vastu võtmas olid I diviisi ülem kindral Heinze ja Narva linnaepea Hermann ühes paljude ohvitseride ja seltskonnategelastega ning diviisi orkestriga. Igale õppereisilasele anti kava, mis diviisi staabis päeva jaoks kokku oli seatud. Kava järgi otsustades töötas päev külalistele kui ka omadele rohkesti huvitavat. Jaamast sõideti autodel ja vankritel 1. jalaväe rügemendi ohvitseride kasiinosse, kus oli diviisi ülema poolt korraldatud eine.

Vaadati linna. Rohket huvi pakkus raekoda oma rikkaliku arhiiviga, milles palju vanu ja tähtsaid ajaloolisi dokumente alal hoidumas. Samuti rohkesti vanu maale. Peatuti tunniks, nagu see kavas ette oli nähtud, Lavretsovi ja Peetri muuseumides. Järgnes Hermanni kindluse vaatamine. See ajalooline ehitus oma kõrge torniga, millest avaneb vaade kuni Jamburgini, pakkus erilist huvi. Õppereisist osa võtja Norra sõjaväeline esindaja Soomes tunnistas kindluse kohaseks muuseumipaigaks.

Vaadati kindluses korterisse paigutatud kompaniid. Üllatuseks külalistele oli rügemendi köök oma kahvelmüüride, vask-keedunõude, naiskockade ja piinliku puhtusega. Söögisaalis oli kaetud laud külalistele, kus pakuti sõdurite toitu — suppi, kotlette ja joogiks kodus valmistatud kalja.

Järgnes Kreenholm.

Kella 13.00—16.00 oli väljasõit lahinguväljadele. Kapten Ribbing andis lühikese ülevaate Põhjasõjast, tema põhjustest ja strateegilisest käigust, eriti peatudes Narva lahingu juures. (Pikem kirjeldus Põhjasõjast on kapten Ribbingi sulest ilmunud „Sõduri“ veergudel). Professor andis kohal seletusi, mis kusagil on asenenud ja missugune lahingufaas kusagil teostus. Käidi Soldinos, Hermannimäel, Pähkli-mäel ja Vepskülas. Ajahammas on oma hävituse töö teinud. Vähe ja katkelisi tunnuseid on säilinud. Maastik täielikult muutunud. Sellest hoolimata tundis kapten Ribbing eneselahinguväljal täiesti kodus olevat, tundes iga kraavi ja küngast ja nende põhjal pakkudes õppereislastele põhjalikku ja huvitavat kujutust lahinguelementide paigutusest ja tegevuse käigust. See huvi ja väsimatu uurimine meie maa mineviku vastu väärivad eeskujuks võtmist.

Kell 16.00 algas lõnasõök 1. jalaväe rügemendi kasiinos. Vastastikused tervituskõned — kindral Heinzelt, oberst Oeschilt, Narva linnaepea Hermannilt, kapten Ribbingult ja teistelt.

Linnapea Hermann tõstis küsimuse — miks on Narva, see väike provintsilinnake, rohke tähelepanu tulipunkti kerkind. Vastas kapten Ribbing — Narva on sümbol, on tunnistaja — kuidas peab tegutsema, kuidas sõdima. Siin juba Põhjasõjas võitlesid rootslased, soomlased, eestlased, taanlased j. n. e. teineteise kõrval; Vabadussõjas kordus see. Lõpuks kõneles Soome Kõrgema Sõjakooli ohvitseride kogu esimees major Sainio ja andis Narva garnisoni ohvitseride kasiinole Soome Kõrgema Sõjakooli külaskäigu mälestusena Soome laualipukese. Lipu võttis vastu ja tänas kolonel Pulk.

Kell 19.00 korraldas Soome Kõrgema Sõjakooli ülem õhtusöögi „Petrogradi“ võõrastemajas. Kell 21.40 lahkuti Narvast. Jaamas saatmas palju rahvast. Lahkumine südamlük.

9. mail kell 6.00 jõuti Tallinna; puhati va-gunis kuni kella 8.15, kus koos selleksajaks jaama kogunenud meie Kõrgema Sõjakooli õpilastega sõideti elektritrammiga Järvele. Siin võtsid külalisi vastu Sv. üh. õppeasutuste ülem kolonel Rink ja teised kõrgemad ohvitserid õppeasutustest. Mindi ohvitseride kasiinosse einela. Külalised kirjutasid oma nimed õppeasutuste külaliste raamatusse. Külalisi tervitas õppeasutuste ülem kolonel Rink; temale vastas Soome Kõrgema Sõjakooli ülem oberst Oesch. Soome Kõrgema Sõjakooli ohvitseride kogu esimees major Sainio annetas külaskäigu mälestuseks Kõrgemale Sõjakoolile laualipu pealkirjaga „Eestin Sotakorkeakoulule Vierailujensa muistoksi — Suomen Sotakorkeakoulu,“ mille õpilaskogu esimees major Balder tänuga vastu võttis.

Järgnes õppeasutuste vaatamine. Selleks jaguneti kolme gruppi. Juhtideks olid õppeasutuste ülem, teised õppeasutuste kõrgemad ohvitserid ja Kõrgema Sõjakooli õpilased. Vaadati lasketiiru, kadettide kasiinot, eluruume, relvade muuseumi, töökodasid ja Kõrgemat Sõjakooli. Leidus palju väärset omadelegi vaatamiseks. Külaliste huvi paelus eriliselt kõik see, mis ühenduses 1. detsembriga — see kuidas kadetid omi langenud kaaslaste mälestust on jäädvustanud. Lõpul, kella 12.00, koguneti auditooriumisse nr. 3, kus lektor Buxhoevden andis seltusi oma saavutustest gaasiasjanduse ja lõhkeainete alal, demonstreerides mõningaid huvitavaid katseid tema poolt eriliselt konstrueeritud aparaatidel. Kavas ette nähtud kapten Ribbingu loeng jäi ajapuudusel ära.

Kella 12.30 koguneti jälle Järve jaama, kust linna sõideti. Saatmas kadettide orkester. Soome Kõrgema Sõjakooli ülem oberst Oesch pani pärja Vabadussõjas langenute hauale. Õpilased gruppidega valgusid linna ja tema kaunisusi vaatama. Aeg oli selleks ülilühike.

Soome Kõrgema Sõjakooli külaskäik Eestisse.

Soomlasi meie Kõrgemas Sõjakoolis.

Kell 14.00 oli ohvitseride keskkogu kasiinos lõuna sõjaministrilt. Seal andis Soome saadik Holsti sõjaminister kindral Reegile üle Soome presidendilt annetatud „Valge Roosi“ ordu I järgu aumärgi. Lõunalaual ütlesid vastastikku tervitusi sõjaminister kindral Reek ja Soome saadik Holsti. Kindral Reek oma kõnes rõhutas kahe vennasrahva sõpruse uuestsündi võitlusväljal ja selle karastamist verega. Lõuna möödus väga elavalt vestluses, kus väljendus vastastikku ülisuur huvi teineteise olude üle.

Järgnes kohv Soome saatkonnas. Kell 18.00 pidi olema lahkumine. Kuid et Tallinnas viibimise aeg oli olnud üpris lühikene ja vaadelda veel nii palju, lükati ärasõit saadiku nõusolekul kuni kelle 3.00 edasi. Öhtul korraldasid külalised balli ohvitseride keskkogu kasiinos. Ball möödus ülilõbusas meeleolus.

Kell 4.30 lahkusid laevad kallite külalistega Tallinna sadamast. Neid saatmas olid Sv. üh. õppeasutuste ülem kolonel Rink abikaasaga, kolonelid Salf ja Trossi, Kõrgema Sõjakooli õpilased ja kõik pidulised.

* * *

Meie Kõrgema Sõjakooli õpilasile oli vennasrahva Kõrgema Sõjakooli õppereis Eesti pinnale mitmeti tähelepanu vääri.

Meie pinnal on rohkesti ajaloolisi lahinguvälju. Nende uurimine ja õppimine aga alles söödis. Vennasrahva Kõrgema Sõjakooli õppereisi kaasas oli ka meil võimalus õppida tundma suure Narva lahinguvälja, tutvuda sarnaste õppereiside korraldamise meetodiga. Lahkeist sele-

tusist täienesid meie teadmised vennasrahvast ja eriti tema kaitseväest, enesekaitse korraldusest.

Kõige tähtsam aga: meie õppisime tundma vennasrahvast, ja seda tema paremate poegade — tema tulevaste kaitseväge juhtide näol. Mõlemad hõimurahvad on saatus juba sajan-gute eest lahutanud, Soomelaht ja kujunenud poliitilised olukorrad on seda eemaldumist aegade jooksul süvendanud. Soome-Eesti sild kippus purunema, rada rohtuma, — polnud isiklist läbikäimist.

Paljuil Kõrgema Sõjakooli õpilasist polnud ettekujutus hõimalasist küllalt täielik. Õppe-reisi kestel ilmnnes, et sajanguid kestev lahusele pole olnud võimne lämmatama hõimutundeid; nad elustuvad igal vähemalgi soodsal puhangul. Meie leidsime teineteises vend venna.

Keelelt oleme suundunud eri radadele, juba raske teineteist mõista — ümmardada, kuid põhijoontes püsime samuil aluseil — eesti kirjakeel on lähidane soome läänemurrakule ja soome kirjakeel meie võrumurrakule. Õppereisi algul vesteldi võõrail keelil, ei usutud, et teineteist ka omakeeli mõistame; lahku-des aga kõlasid ainult vennasrahva emakeeled ja mõisteti teineteist üllatavalt hästi.

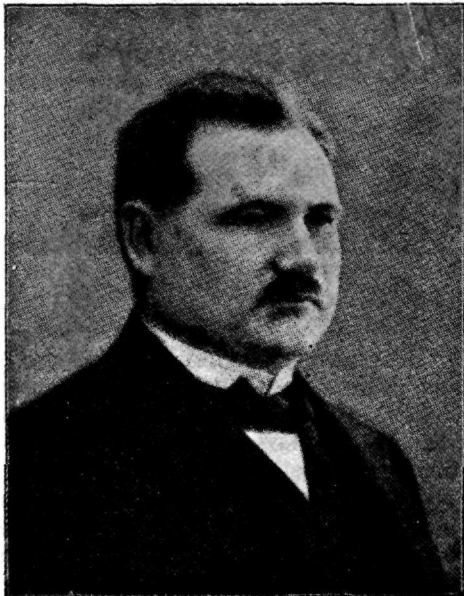
Vennasrahva kaitseväge tulevaste kõrgemate juhtide — Kõrgema Sõjakooli õppereis Eestisse kujunes meie Kõrgemale Sõjakoolile kaunimaks pidu-, rõõmu päevaks. See oli kauniks ja tähtsaks etapiks kahe vennasrahva sõpruse süvenemisel — arenemisel, selle sõpruse, mis uuesti sündind võitlusväljal ja karastunud verega: See on tugev lüli Soome-Eesti sillal. M. T.

Võõruskäik Soome.

Kõrgem Sõjakool ja Sõjakool viibisid 15.—16. mail Soomes vastuvõõruskäigul. Soome Kõrgem Sõjakool kahe aasta eest ja tänavu ning kadetikool läinud aastal viibisid Eestis õppe-reisidel, mis loomulikult kujunesid ka võõruskäikudeks. Meil õnnestus tänavu samuti astuda vennasrahva pinnale.

Tallinna sadamast sõideti „Laenel“ ja „Kompassil“ pühapäeva varahommikul välja. Ilm ilus; merel veel eelmise päeva raugev lainetus.

Võõraid vastu võtmas on garnisoni ülem kindral Kivekäs, Kõrgema Sõjakooli ülem oberst Oesch, Kadettide kooli ülem oberst Hjelmann, Kõrgema kooli õpilased, hulk ohvitseri, kadette ja rahvast. Aukompaniina on rivistatud kadettide kompanii. Kõlab ühine hümn. Esimesena astub vaha Soome pinnale sõjaministri abi kindral Lill, tema järele kolonel Rink, merev. kapten Salza, teised ohvitserid, Kõrgem Sõjakool ja Sõjakool. Kohatakse vanu tuttavaid

*Kaarlo Heinonen.
Soome sõjaminister.*

*Kindral-major Arne Sihvo.
Soome sõjavägede ülemjuhataja.*

Paljudel tuli esimene kord merel olla. Pilgud saadavad huviga koidukiirtes ujuvat Tallinna kaunit pilti. Tuletornid, tulelaevad. Veidikene ulgumerd ja varsti looruvad kergest udust läheneva Soome ranna ja Helsingi konturid. Jõuame saarestikku. Lugupeetud esimene Sõjakooli ülem kolonel Simon, kes enne Ilmasõda teenind Soomes ohvitserina, on seadnud kokku ja andnud kaasa võõrsilesõitjaile lühikese ülevaate Soomest ja tema pealinnast Helsingist. Seda täiendab merejõudude juhataja mereväe-kapten Salza, kellel kui endises Baltimere laevastikus teeninud ohvitseril rohkesti teadmisi ja mälestusi Soome rannast ja tema kindlustest. Helsingi tornid, kirikud, rahvusmuuseum. Mõödume saarekestest ja saartest, mis kujutavad endist merokindlustusi. Helsingi reidil möödub meist Suomenlinna komendant kindral Kivekäs oma laeval, et jõuda sadamasse meid vastu võtma. Kella 10-ne paiku randuvad laevad Edelasadam.

Eestis viibimise päevilt. Vastastikkuseid tervitusi ütlevad oberst Oesch ja kolonel Rink.

Võõrad asetatakse autodele ja sõidetakse korteritesse, teel tehes ringi linnaga tutvumiseks. Kõrgem Sõjakool paigutati ravintola Tapiolasse, kadetid — Kadettide kooli. Korter leitud, asjad korraldatud, sõideti linna ja tema ümbruse kaunistuste ja vaatamisväärsustega tutvuma. Uus linn, asutatud 1639 a.; vana linn 5 km eemal asunud praeguset kohast. Sirged ja laiad tänavad (katud); majad (talud) mitmekorralised graniidimürakad. Rohkesti uusi ehitisi, linn kasvab — igal aastal ehitatavat kuni 80 uut majamürakat juurde. Puumaju leidub ainult linnaveertel ja neidki lammutatakse kvartalite viisi, püstades uusi kivist asemele. Ehitamisel on uus „Eduskunta“ maja. Silma paistavad uued ja stiilsed ehitised Kalju kirik ja Rahvusmuuseum. Kogu linna ja tema ümbrust katab tihe elektri-trammiliinide võrk. Liikumas kuni 1900 sõiduautot. Liiku-

mine ülielav. Selle reguleerimine nõuab politseinikkudelt suurt osavust. Ühesõnaga — meie vennasrahva pealinn Helsingi on moodne suurlinn.

Kell 13.00 oli sõjainistri poolt võõrastele ja Soome kaitseväge juhtidele eine ravintola Börsis (restoraan). Võõraid võtsid vastu sõjainister Heinonen ja vägede ülemjuhataja kindral Sihvo. Soojil sõnul tervitasid külalisi sõjainister ja oberst Oesch. Neile vastas kindral Lill. Sümfoniaorkester kandis ette paremaid soome muusikapalasisid, teiste hulgas ka meie „Kuldrannake“.

Samal ajal oli kadettidele eine Kadettide koolis. Külalisi tervitasid kooli ülem oberst Hjelmann ja veltveebel Vichmann. Neile vastas Sõjakooli ülem kolonel-ltn. Trossi, andes üle aadressi.

Pärast einet, kell 15.30 sõideti laeval Suomenlinna kindlusega tutvuma. Kindluses võtsid võõraid vastu komendant kindral Kivekäs, kindluse ohvitserid, sõdurid ja orkester. Huvi matku juhatas kindral Kivekäs, andes põhjalikke seletusi kindluse kujunemisest, tema ajaloost ja võitlusist tema ümber. Peatuti kindluse ehitaja Rootsi marssal Ehrensvaldi mälestussamba juures. Huvitavaid seletusi tõlkis Eesti saadik Soomes Hellat. Huvitav see võit-

Pärjapanek Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste mälestussambale Helsingis 16. V. 27.

Moment peale pärjapanekut. Esiplaanil Eesti saadik Soomes A. Hellat, sõjainistri abi kindral P. Lill ja merejõudude juhataja mer.-kapten H. Salza.

*Kolonel K. M. Vallenius.
Soome Kindralstaabi ülem.*

matu Suomenlinna (Sveaborg), nagu kotkapesa kaljusaarel. Kindluse ohvitseride kasiinos, mis eriti kannil paigal asus, oli külalisile serveeritud kohvi.

Kell 18.30 saabuti tagasi Helsingisse.

Õhtul oli rahvusooperis pidulik ooperietendus, kus ette kanti ooper „Pohjalaisiä“ (Pohjalased), mille teksti kirjutanud A. Järviluoma ja muusika loonud L. Madetoja. Ooperi põhimotiiv „Orjad me ei ole, orjadeks me ial ei saa!“ Peaosis esinesid: Jussi — Oiva Soini, Maija — Marta von Filandt, Antti — Alexis af Enehjelm ja Liisa — Lahja Linko. Lühikene kokkuvõte ooperi sisust oli tõlgitud eesti keelde ja jagati külalistele ühes kavadega. Ooperil viibisid Soome kõrgemad sõjaväelased, Valitsuse liikmeid, välisriikide saadikuid, kõik sõjaväelised esindajad, Eesti ohvitserid, Kõrgema ja Sõja koolide õpilased.

Pärast ooperit sõideti tuttavate saatel linna; Kõrgema Sõjakooli õpilased viibisid ohvitseride kasiinos ballil.

Esmaspäeval kuni kella 11.30 käidi tuttavate saatel linna vaatamas. Kella 11.30 koguneti Kaivo puistule (Kaevu park) Eesti Vabadussõjas langenud soome sõdurite mälestussamba juure, millele kindral Lill saadik Hellati, teiste ohvitseride, meie ja Soome Kõrgemate Sõjakoolide õpilaste ja hulga rahva juuresolekul pani pärja. Pärjapaneku juures olid rivistatud meie kadetid ja Kõrgem Sõjakool.

Kella 12.30 rutati ravintola Börsi Soome Kõrgema Sõjakooli poolt korraldatud lõunale. Külalisi tervitas eesti keeles väga soojil ja südamlikel sõnul Soome Kõrgema tehnikakooli õpilane major Vainio. Temale vastas meie õpilaskonna esimees major Balder. Lõuna mõodus ülevas meeleolus ja elavais vestlusis.

Kolmekordne elaguhüüe Eesti ja Soome ühisele heledale tulevikule!

Soome Kõrgema Sõjakooli õpilase jäägri-majori Väino Vainio eestikeelne kõne Soome Kõrgema Sõjakooli poolt korraldatud lõunasöögil Helsingi „Börsi saalis“ 16. mail s. a.

Austatud võõrad!

See vahenditu südamlikkus, mis Teie poolt sai nädal tagasi lõppenud külaskäigu ajal meile osaks, on kindlasti jätnud püsivad jäljed meie, soomlaste, südamesse. Te võtsite meid vastu kui vend venna, tahaksin koguni öelda: kui eriliselt kalli venna. Nüüd on meil rõõm näha Teid külalisina, austatud Eesti kõrgema sõjakooli õpetajad ja õpilased. Mina kardan, et meie külma Põhjala lastena ei oska üles näidata sama sooja sõbralikkust, missugune sai meile seal osaks. Aga olen kindel selles, et me kõik püüame teha oma parema.

Soome ja Eesti on ühe ema lapsed. Meie saatus on ju aegade algul ühte seotud. Meid mõlemaid on toorelt ju hallil ajal eraldatud Ühis-Soome ema suurest perest, aga me tunneme sellest hoolimata tugevat ühtekuuluvustunnet. Meil on mõlemil ka tulevikus sama ühine vaenlane, mille vastu oleme tugevad ainult siis, kui ühena mehena seisame ühise hädaohu vasta. Mõlemate, Soome lahe kummalgi pool elavate vennasrahvaste veri on aegade eest niisutanud samu võistlusvälju. Narva väli on vähemalt kaks korda joonud Soome ja Eesti verivendluse peekrist. Püügu see auväljal loodud sõprus avalikuna, ja kõvenegu ühtekuuluvussided endisest kõvemaks!

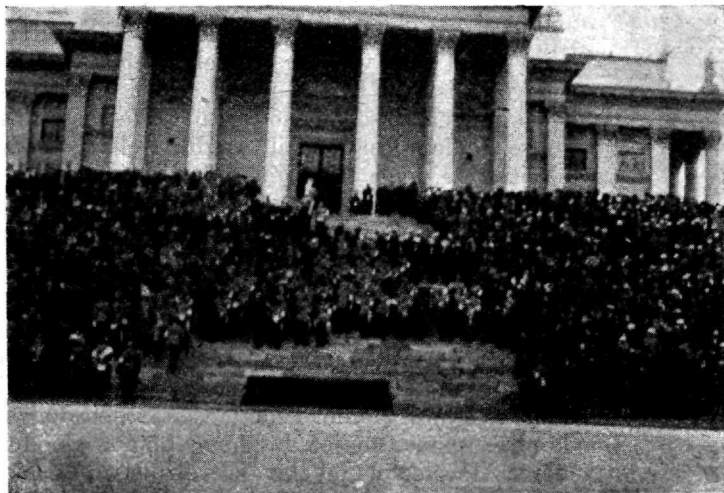
Meri, mis meid eraldab üksteisest, olgu meie mõlemate ühine Soome-Eesti meri, ja selle mere kummagil poolel asuvad hõimrahvad saagu tundma oma lähimat ühtekuuluvust ja seda, milleks verivendlus kohustab. Meie otsekoheseks sooviks on, et Eesti-Soome sild, mis kord on olemas olnud ja mida ühine vaenlane on püüdnud hävitada, ehitataks uuesti, endisest toredamana, kõvemana ja igavesti Soomet ja Eestit ühendavana sillana. — Palun juuresolijaid ühineda kolmekordses elaguhüüdes Eesti ja Soome ühisele, heledale tulevikule!

Kell 14.30 algas lippude püha puhul korraldatud sõjaväe ja kaitseliidu paraad Senatiplatsil. Avar nelinurkne plats, piiratud monumentaalsete ehitistega — idas Nigulase kirik, paraadide pealtvaatajaile eriti ehitatud laia trepiga, vasakul Valitsuse hoone (endine Senat), paremal ülikool ja keskel Aleksander II ausammas (ainukene, mis Vene valitsejate ausammasest Soomes püsib; Soome hindab Aleksander II teeneid maa ja rahva saatuse kujunemisel).

Lippude püha on Soome Vabadusepüha. Paraadil esinevad kõikide väeosade lipud. Siin annetakse uutele väeosadele lippe traditsioonilise talitusega.

Eesti külalised oma saatjatega olid paraadil pealtvaatajate hulgas aupaigale asetatud.

Paraadi võttis presidendi asetäitjana vastu peaminister Tanner. Paraad oli väga suurejooneline ja jättis pealtvaatajaisse sügava mulje. „Karjala marsi“ helidel defileerisid esimestena

Soome sõjavägede
paraad
Soome sõjaväe lipupäeval
16. V. 1927.

Paraadile kutsutud külalisi.

Kadetikool, Soome Valgekaardi, Pori ja Uudenmaan rügemendid täies koosseisus. Neile järgnesid ligi neljakümne üle maa kokku tulnud üksuste esitised lippudega. Kaitseliitu esindasid kaks Helsingi rügementi. Uudisena meile olid jalgrattur-pataljonid. Huvi köitsid tüüpilised soome hobused. Sõjavägi on väga hästi õpetatud ja distsiplineeritud, sõdurid julged ja mehised. Paraadi juhatas kindral Kivekäs. Pärast defileerimist rivistusid väeosad Senatiplatsile, täites kogu platsi sümmeetriliste kolonidega, lipud esijoonel. Järgnes vaimulik talitus uue lipu õnnistamisega, mille proud üle andsid presidendi asetäitjale annetamiseks autopataljonile. Väga kaunis traditsioon. Rahvast oli paraadil murruna, kes jälgis oma mehiseid kaitseväge uhkusega.

Silma paistis ülikooli trepil kogu üleni valgesse riietunud neidusid. Need olid valgelillemüüjad. Sissetulek invaliidide heaks. Juba varajastest hommikust saadik olid nad nobedasti ametis. Paraadi ajaks kogunevad nad ikka traditsiooniliselt ülikooli trepile, mis sel ajal ainult nende päralt. Lilledel kindel hind — 2 marka.

Kell 16.00 sõidutati Kõrgema Sõjakooli õpilased Soome Kõrgemasse Sõjakooli, mis asub end. kaardiväe kasarmus. Koolil valged, avarad ja väga hästi sisse seatud ruumid. Arvukas raamatukogu. Peatuti, istuti viivuks vennasrahva kaasvõitlejate kohtadel, vahetati mõtteid, kirjutati kooliüles avaras kabinetis nimesid võõrasteraamatusse. Lõpuks koguneti suurde jalutusruumi, kus Eesti Kõrgema Sõjakooli nimel õpilaskonna esimees andis vennasrahva Kõrgemale koolile aadressi. Temale vastas ja tänas soojil sõnul Soome Kõrgema Sõjakooli vanem oberst Heikinheimo.

Kella 16.45—17.15 viibiti Kansallismuuseumi (rahvusmuuseum). Selleks on vana kirik ümber ehitatud, stiilne ehitis kirikuile sarnaneva torniga. Kogude rohkus ja täius sundis imestama. Kahju, et aeg lühike oli, suudeti ainult ruumid kiirel sammul läbi käia.

*Kolonel-leitn. Oesch.
Soome Kõrgema Sõjakooli ülem.*

Kella 17.30 oli serveeritud Valgekaardi rügemendi ohvitseride kasiinos kohvi. See Soome vana kaardiväe kodu väärib tähelepanu. Silma paistis rohkete kaunide traditsioonide mälestused. Nii — siin hoidusid seintele riputatuna alal kõigi rügemendis teenind ohvitseride päevapildid.

Kell 20.30 algas Kaivohuonella (Kaevu suvi-restoraanis) ball, millest võtsid osa Soome ja Eesti ohvitserid ja kadetid, üldse üle 1.000 inimese. Ball möödus sõbralikus ja ülevas meeleolus. Tutvuti vennasrahva kaitseväelaste perekondadega.

Kell 24.00 tegi kitsas ringkond Soome ja Eesti ohvitseride visiidi saadik Hellatile; saatkonna ruumid poleks kõiki mahutand ega polnud selleks ka aega. Kõlasid kaunid sõnad vastamisi: „Tulgu meie maadesse kes tahte vaenlane ehk mil tahes ajal, meie läheme koos temale kartmatult vastu.“

Kella 3.00 koguneti ärasõiduks laevadele.

*Soome Kõrgema Sõjakooli õpilasi
pärjapanekul
Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste
mälestussambale.*

*Keskel Kõrgema Sõjakooli ülem
kolonel Oesch.*

Külalisi olid saatmas Kõrgema Sõjakooli ülem abikaasaga, õpilased ja kadetid. Lahkumine oli ülisüdamlik ja vennalik. Laevad lahkusid kell 3.10. Lehvivid rätikud, kostsid „elagu“ -hüüded. Pilgud olid veel kaua suunitud vennasrahva kaunile pealinnale — Helsingile, mõttes ja meeles mõlkus „nägemiseni“.

Kella 8.20 saabuti Tallinna.

* * *

Asudes vastukülaskäigule Soome polnud meil kahtlust, et meie suurema vennasrahva kaitseväge oma külalisi tahab ja võib hästi vastu võtta. Kuid ületusid igasugused ootused ja eelarvamised — sarnast sooja vennalik-sõbralikku vastuvõttu, mille osalistena tundsimine endid kogu külaskäigu kestel, ei jaksanud ükski omale ette kujutada. Soovisid loeti silmist, valvati et jalg vastu kivi ei satuks. Üks üllatus teise järele. Korterite ees seisid alaliselt valvehvitserid sõiduvalmis autodega, kes juhtisid ja sõidutasid külalisi kuhu aga kellegi soov oli. Igal sammul lahked saatjad ja juhid kaasas. Jäi mulje, et nede kahe päeva kestel kogu Soome kaitseväge elas ainult oma külalistele Virust.

Võõraste vastuvõtmises võisime mõndagi õppida oma põhjapoolse vennasrahva juures. Võõruskäik oli meile tõsiseks pidupäevaks, kuid samal ajal ka väärtuslikuks õppetunniks; meie õppisime tundma oma vennasrahvast tema kodus, nägime neid, kellele usaldanud vennasrahvas oma kodukaitse — tema hästi õpetatud ja mehiste kaitseväge, kes oskab ja tahab ning võib kaitsta oma rahva kodusid. Kõrgemalt hinnatav aga on veel — mõlema vennasrahva kaitseväge tulevaste juhtide vastastikune tundmaõppimine ja kindlate sõprusidemetete sõlmimine. Soome ja Eesti ühises ajaloos on meie esivanemad üheskoos oma relvu katnud sõjalise kuulsusega. Relvendluse tulemuseks Paju ja Narva lahinguis on Eesti iseseisvus, koos vennasrahva kaitsevägega oleme kirjutand oma rahva ja kaitseväge ajalukku kaunimaid lehekülgi. Äsja teostunud vastastikused võõruskäigud elustasid meie relvendlust.

Kui on kahe rahva kaitseväge juhid leidnud ühise keele, on üksteisele sirutanud vennakäed, siis „võitluses uuesti süündinud ja verega karastatud sõprus“ kasvab ja tugevneb, siis „tulgu kes tahes meie maadele — me astume temale vastu käsikäes, nagu vend venna kõrval ja — võidame!“

M. T.

Rootsi sõjaväe komplekteerimisest eestlaste ja soomlastega Kaarel XI valitsuse lõpul ja Põhjasõja ajal.

H. Sepp.

I.

Meie teaduslikus kirjanduses puuduvad senini lähemad andmed ja iseloomustus Eesti- ja Liivimaal Rootsiaja lõpul võetud maavägede kohta. Puuduvad andmed selle kohta, millistel alustel või põhimõtetel tol ajal komplekteeriti vägesid, kui suured olid tolleaegsed väed, milline nende organisatsioon, koosseis jne. Nende küsimuste selgitamiseks on tarvis enne tutvuda tolleaegse Rootsi ja Soome sõjaväe komplekteerimisküsimustega, vaadata, kuidas kujunes nendes sõjavägedes juhtimise organisatsioon, meeskonna koosseis, kuidas loodi uusi väeosi, kuidas täiendati vanu, milline oli nende relvistus, varustus. Käesoleva kirjutise raamidesse mahub vaid nende küsimuste üldjooneline kirjeldamine, mitte aga küsimuse põhjalik käsitlemine.

Põhipaneva tähtsusega Rootsi sõjaväelise organisatsiooni väljakujunemisel on olnud paljutuntud Kaarel XI reformide ajajärk, reduktsioon ja sellega kaasas käinud suured muudatused Rootsi keskväimu ja sõjavõimu ümberkujunemisel.

Raskete majanduslikkude olude tõttu, eriti Kaarel XI käemeeste valitsuse ajal oli Rootsi maa- ja merevägi sattunud äärmiselt viletsasse seisukorda. Reduktsioon andis Kaarile abinõud sõjavõimu ümberkorraldamiseks. See töö jõudis lõpule alles siis, kui kuningas oma silmad sulges; siis ulatus Rootsi maavägi kuni 65.000 ja merevägi kuni 11.500 meheni. Võrreldes seda Rootsi tolleaegse rahvaarvuga — umbes 2,5 miljonit — ja võrdlemisi piiratud majanduslikkude vahenditega, on see kaunis suur arv.

Rootsi tolleaegne maavägi, sagedasti nimetatud miilitsaks, koosnes osalt Rootsi kodustest rahvuslikkudest, osalt värvatud*) vägedest. Viimastest oli enamik asetatud Rootsi Läänemere-tagustesse provintssidesse ja sealsetesse kindlustesse.

Rootsi rahvuslikud väed (siia kuulus ka enamik Soome vägedest, mida siis nimetati „sissejaotatuteks“ (indelta), olid rekruteerimise

*) Värbama (— värvata) — teenistusse palkama, rekruteerima (sõdureid, töölisi; werben; вербовать).

Vabaduse Risti kavalerid.

Kolonel Hans Kalm.

Vabaduse Risti I liigi 1. järgu ja II liigi 3. järgu kavaler.

Hans Kalm sündis 21. apr. 1889. a. Viljandimaal. Üldhariduse sai Mustjala põllutöökoolis, Soomes.

Ilmasõja ajal läks lihtsõdurina Vene sõjaväe teenistusse; hiljem ühendati ta lipnikuks. Sõjategevusest võttis osa Karpaatides. Vene sõjaväest lahkus kapteni aukraadis.

Kui Soome vabadussõda algas, ruttas Kalm sellest osa võtma. 1918. a. kevadel murdis ta oma formeeritud pataljoniga punaste rindest läbi ja ühines lõunast tulevate Saksa vägedega. Ülesnäidatud teenete ja vahvuse eest annetati temale mitu aumärki ja ühendati kolonel-leitnantideks.

Eesti Vabadussõja ajal saabus kol.-lt. Kalm „Pohjan Pojat“ rügemendiga 12. jaanuaril 1919 a. Eestisse. Võitles oma rügemendiga edukalt lõunarindel. Eesti sõjavägede ülemjuhataja poolt ühendati koloneliks. 1919. a. suvel lahkus oma rügemendiga Eestist Soome.

Eesti Vabariigi Vältisuse poolt on kolonel Kalmile annetatud I liigi 1. järgu ja II liigi 3. järgu Vabaduse Ristid ning Eesti Vabadussõja mälestusmärk.

Kolonel-ltn. Martin Ekström.

Vabaduse Risti I liigi 1. järgu ja II liigi 3. järgu kavaler.

Ligemad eluloolised andmed puuduvad.

Martin Ekström võttis Soome vabadussõjast osa, mille lõpetas majori aukraadis. Kui Soomes vabatahtlikke Eesti Vabadussõjast osa võtma üles kutsuti, asus major Ekström esimesena Soome vabatahtlikkude üksikut pataljoni organiseerima, millega 31. dets. 1918. a. Eestisse jõudis. Oli oma pataljoniga tegev põhjarindel, aidates meie vägedel vabastada Narva linna ja andes meile teiselgi oma abi. Meie sõjavägede ülemjuhataja poolt ühendati major Ekström eriliste teenete ja ülesnäidatud vahvuse eest kolonel-leitnantideks. 1919. a. suvel lahkus oma pataljoniga meie Vägede Ülemjuhataja käsutusest ja sõitis tagasi Soome.

Eesti Vabadussõjas üles näidatud teenete ja vahvuse eest annetati kolonel-ltn. M. Ekströmile I liigi 1. järgu ja II liigi 3. järgu Vabaduse Ristid.

viisist olenevalt mitmesugused. Kuna maksukohustus oli korraldatud erilaadiliste maksualuste järgi, siis seati sisse ka erialus sõjaväekohustuse täitmiseks. Selleks jaotati eri maakondade talud kahte rühma: rusthollideks või ratsekohtadeks (ratsaväelaste muretsejad) ja kompanii-taludeks (jalaväelaste muretsejad). Ratsekohta moodustas üks või kaks samas küllakonnas asuvat talu, kelle kohad olid kõr-

vuti. Tihti anti sellele lisaks veel üks või kaks läheduses asuvat vähemat talu, n. n. augmenti. Need viimased ei kuulunud mitte tõeliselt rustholli, vaid maksid sellele maksu. Ratsekohtadeks valiti tavaliselt jõukamad riigi- ja maksutalud. Pärast seda kui riik reduktsiooni tagajärjel oli saanud enda kätte ka aadlitallusid, nõuti ka viimastelt sama kohustust. Need olid n. n. aadli ratsetalud.

Kompanii kohustustest olid vabastatud mitmed eriseloomuga kohad, nagu aadli- ja vabakohad, kirikumõisad, sõjameeste ametitalud jne. Kompaniiosanikkude hulka kuulusid ka augmendid.

Nii ratsekoha kui ka kompaniiosanikkude kohustuseks oli leida ja ülal pidada sõjameest; selle tasuks olid need osanikud vabastatud maksudest muul alal. Kompanii tüvi- või põhitaluks oli harilikult määratud suurem talu, mille omanikku kutsuti kompaniipidajaks (Soomes „ruotumestar'iks“); see põhitalu oligi vastutav teenistusse saadetud mehe eest, kuna muud kompaniisse kuuluvad talud olid ainult põhikompaniile (-talule) abiks.

Ratsekoha omanik pidi ülal pidama peale mehe ka tema hobuse ja mõlemale muretsema vastava varustuse. Selle eest vabastati ta maksudest, ja kui sellest ei jatkunud, siis sai ta abi ka augmendi taludelt. Mehe väljapanemise vabastamise tagatisena nõuti üldiselt 50—60 hõbetaalrit; see norm oli ühes kohas pisut väiksem, teisel aga suurem. Kompanii ei saanud aga mingisugust kergendust maksudes. Sõjaväkke nõuti ja võeti vastu ainult noori, tugevaid ja terveid mehi ning hobuseid. Meeste ja hobuste vastuvõtmise juures peeti kõva kontrolli; vastuvõtmise juures pidid olema ka kompaniipidajad ja ratsekohtade omanikud.

Kaarel XI ajal sai ratsamees aastas palka 12 hõbetaalrit või 36 vasktaalrit (kursi järgi 3 korda odavam hõbetaalrist), jalamehe palk kõikus 20 ja 35 vasktaalri vahel aastas. Soomes olid need palgamäärad väiksemad. Sõjamees pidi peremehelt saama ülalpidamise ja palga. Hiljem kohustas valitsus ratse- ja kompaniikohtade pidajaid ehitama väikseid maju peatalude lähedale, kuhu asetati elama sõdurid ühes perekondadega. Neile anti kasutada vähe põllu-, aia- ja heinamaad, mida sõdur ise pidi harima. Ratsamehe eluaseme eest arvati vähe aastapalgastki maha. Sõja ajal jäi sõduri maakoha pidajaks tema perekond.

Ohvitserid said riigilt igäuks ametitalu, milleks kasutati peamiselt reduktsiooni tagajärjel riigi kätte läinud kohti. Ratsaväe ülemusele anti peale selle veel maksud teistest lähedalolevatest taludest palgalisana hobuse ülalpidamiseks või varustuse muretsemiseks. Ohvitseride ametitalud valiti sõdurite paigutuse lähikohas.

Kaarel XI valitsuse lõpul oli uus komplekteerimise ja sõjaväe valitsemise kord ellu viidud Páris-Rootsis ja ka Soomes peale Pohjanmaa nimelise maakonna, kus see sündis veel vana süsteemi alusel.

Värvatud väed, peale kaardi- ja suurema osa kahurväest, olid paigutatud Läänemere-tagustesse maadesse ja Lõuna-Rootsi kindlustesse.

Uute rügementide moodustamine sündis järgmiselt. Ühel juhul võeti mõned kompaniid kas ühest või mitmest vanast rügemendist ja nendest loodi uue formeeritava üksuse (rügemendi) aluspõhi. Vanu ja uusi rüemente täideti siis värvatud meestega kuni maksvate koosseisudeni; teisel juhul sõlmiti leping, n. n. „kapitulatsioon“ mõne rügemendi ülema või vanema ohvitseriga, mille järele see võttis enda peale kohustuse formeerida kokkulepitud tasu eest väeosa kindlaksmääratud tähtajaks. Selleks tähtajaks pidid tal koos olema mehed võimalikult ühes nõutava varustusega. Samal ajal kui kapitulatsioon sõlmiti, andis kuningas välja värvamise patendi (käskkirja) ja sellest teatati kõikidele kuberneridele ning maavalitsejatele.

Määratud tähtajal vaadati värvatud väeosa põhjalikult üle ja kui see leiti olevat vastuvõetav, siis loeti kapitulatsioon (leping) täidekuks. Värvamine erines Rootsis teiste maade omast seega, et siin värvati Rootsi rügementidesse vaid rootslasi, mitte aga igasugust rahvusvahelist elementi, nagu see oli laialt tarvitusel mujal. Viimasest põhimõttest pidas visalt kinni ka Kaarel XII. Kaarel XII ajal värvati küll hulk rüemente võõrastest, kuid Rootsi enda rügemendid jäid ikkagi ainult puht-rootslastest koosnevateks.

Kui algas Põhjasõda, viis Kaarel oma väed kodumaa piirest välja, need jäid kaitseta ja reguläär- või sissejaotatud vägesid kohapeale ei jäänud. Rootsi kaitse korraldamiseks moodustati 1700 a. aprillis Kaarli poolt Stokholmi kaitsekomisjon, kellel tuli leida abinõusid Rootsi enda piiride kaitseks. See komisjon pani ette (1700 a. aprillis) moodustada uusi väeosi, millele komplekteerimine pidi sündima endiste komplekteerijate poolt. Vahe seisis ainult selles, et iga kolm kompaniipidajat pidid andma ühe jalamehe ja iga kolm ratsapidajat — ühe ratsamehe. Need mehed nimetati „kolmasmeesteks“ („tremännigar“).

Sama aprillikuu määruse järgi, millega kutsuti kokku kolmasmehed, tehti kohustuseks aadlile ja seisuslikele isikutele muretsema dragune. Sedasama pidid tegema ka piiskopid.

16. juuli ringkirja järgi pidi aadel iga aadli ratseteenistuse hobuse pealt välja panema veel ühe draguni jne. Majaomanikud linnades, kellel enam kui üks maja ja kelle aastane sissetulek üle 800 taalri, pidid omal kulul ülal pidama ühe draguni. Vähema sissetulekuga linnalased maksid proportsionaalselt eelmisele. Oma norm oli määratud ka vaimulikele, olenevalt sissetulekutest. Kohustusest välja panna draguni vabanesid need, kes maksid 200 hõbetaalrit (Rootsis ja Soomes).

Kui 1700 a. Soomest vanad rügemendid ja kolmasmehed saadeti Eesti- ja Liivimaale, oli

Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste ärasaatmine.

tarvis moodustada uus maakaitse kohapeal, milleks uuesti hakati võtma mehi; seega sai juba tõsiasjaks vanade rügementide kahekordistamine Soomes. Kahekordistati ka aadlilipp ja seisuste dragunid. Võetud meestest moodustati uued väeüksused.

Kui sõja kestel maa ikka enam ja enam pidi vägesid välja saatma ja kui Rootsit hakkas ähvardama Taani, otsustas Rootsi kaitsekomisjon moodustada uusi reservvägesid. Seekord võeti jällegi nelja või viie võetava mehe kohta üks jalaväelane või ratsaväelane. Ka Läänemere-mail moodustati otsekohe sõja lahtipuhkemisel uusi väeosi (sellest pikemalt pärastpoole).

Rootsi sõjaväe suurus Põhjasõja algusel ulatus 86.778 meheni, peale selle veel kahurväelasi 1.361. 1701—1708 tuli veel lisaks 30.371 meest.

Jalaväe rügementid olid üldiselt jagatud 8 kompaniisse, võitluse ajal ühendati need kaheks pataljoniks — üks obersti, teine oberstleitnandi juhatusel. Nende mõlema ja majori peale arvati üks kompanii. Teiste kompaniide ülemaks oli kapten; peale selle kompanii koosseisu kuulusid veel üks leitnant, üks lipnik, 5 allohvitseri.

Ratsa ja dragunite rügementid jagunesid 8 kompaniisse (eskadronisse). Eskadronid — üks obersti, teine oberstleitnandi ja kolmas majori juhatusel, teisi eskadrone juhatasid rittmeistrid (dragunite juures — kapten). Kompanii (eskadroni) koosseisus oli veel üks leitnant, üks kornet, üks kortermeister ja kolm kapralit (vastavalt jalaväe allohvitseridele).

Sõja algusel tehti selles põhiorganisatsioonis mõned muudatused. Nii moodustati mais 1700 a. Pommeris viibivad rügementid 12-ne kompaniilisteks, millise ümberkorraldamise juures igast kahest endisest kompaniist moodustati veel üks uus. Mehed rügementides nummerdati.

Ohvitseri Rootsi väes oli küllaldaselt. Sõja ajal tuli kodumaale tagasi palju võorastes vägedes teenivaid aadlimehi-ohvitseri, palju saadi ohvitseri ka Baltimaalt. Viimased teenisid enamasti kõik kohalikkudes rügementides, kuid ka Soome rügementide ohvitserkond oli enamikult Balti aadel.

Tolleaegne rügemendi voor ja rivitu meeskond oli kaunis suur. Nii oli 8-kompaniilises jalaväe rügemendis 137 ohvitseri teenrit, 72 voo-ripoissi, 290 ohvitserihobust, 72 pagasiveohobust ja 32 markentandi-hobust.

Vooris veeti ohvitseride ja meeskonna telke, niisama ka telke musketite tarvis ja tarvilik arv laskemoona (püssirohtu).

Ratsaväe voor oli veelgi suurem, sest liikuv sõda nõudis kõige tarviliku kaasavedu.

Kaarel XII sõjavägi täitis end peaaesjalikult kohapealsetest tagavaradest. Selle korraldajaks läbiviimiseks seadis kuningas ametisse kindral-sõjakomissari, kellel oli ülesandeks kohapeal muretseta toitu, korraldada küüte jne. Igale rügemendile määrati nii liikumisel kui ka puhkuse ajal kindel piirkond, kust ta sai endale tarvilik ütlalpidamise.

Eelkirjeldatud alusel toititi Kaarli sõjavägi end Laiuse talvekorterites viibimise ajal talvel

1700/01, siis veel Poolas viibimisel. Iga rügemendi juure oli määratud üks komissar, kelle käes olid rügemendi administratiiviasjad ja kes omal alal allus ülem-sõjakomissarile. Järele tuli vedada ainult neid aineid, mida polnud võimalik saada kohapeal. Palju raskusi tekitas riigile Põhjasõja ajal ka palgamaksimine sõjaväele; see sündis üldse kaunis korratult, eriti Eesti-, Liivimaal ja Soomes.

Rootsi armees oli surevuse protsent Põhjasõja ajal väga suur. Selle tagajärjel polnud rügemendid peaaegu kunagi täie-koosseisulised, ka kohalolijatest olid väga paljud haiged. Tuntud Rootsi ajaloolane Nordensvan leiab, et Kaarli sõjavägi lahingutes ja sooritades raskeid rünnakuid ei ole kaotanud rohkem, kui puhkusel viibimisel. Suurte kaotuste peapõhjuseks tulevat lugeda halvu korteriolusid, alatoitlust ja sellega kaasas käivat väsimust ning organismi nõrgenemist, mis muutus väga vastuvõtlikuks nakkavatele haigustele, siis veel halb ja puudulik sanitarkorraldus jne.

Kaotused juhtkonnas olid tunduvalt vähemad soodsamate elamistingimuste tõttu. Ei olnud harv nähtus, kus Kaarli rügementides oli väga suur protsent ohvitseri ja allohvitsere, kuna meeskond seisis alati alla koosseisu.

Loomulik, et suurte kaotuste järelduel tuli kodumaalt nõuda ikka ja ikka uusi täiendusi vanadesse rügementidesse ja sõja ajal juure tulnud väeosadesse. Viimaste kohaletoimetamine osutus aga kauguse tõttu raskeks. Iga aasta lõpuks saadeti tegevast väest kodumaale nimestikud puuduva meeskonna ja varustuse kohta, mida sealt pidi sõjaväljale järele saadetama kuninga poolt määratud tähtajaks. Täiendusi saadeti harilikult kaks korda aastas. Nimestikkudest selgub, et ajajärgul 1700—1709 a. sõjaväe täienduseks saadeti kogu aeg võrdlemisi noori mehi, kelle vanadus kõikus 20—26 aasta vahel; väga vähe oli kuni 35 aasta ja ainult üksikud kuni 40 aasta vanused.

Mis puutub Rootsi sõjaväe kõrgemasse juhatusse, siis oli kuningas kui piiramatu õigustega isevalitseja ühtlasi nii riigi kõrgema võimu teostajaks kui ka sõjavägede ülemjuhatajaks.

Nagu ülal nimetatud, moodustati pärast kuninga ja sõjaväe väljaastumist Rootsist riigi sisekaitseks 8 liikmeline kaitsekomisjon. Esialgu olid selle tegevusvõimalused väga piiratud ja kõigis enam-vähem tähtsamais küsimusis pidi ta nõutama kuninga nõusoleku. Hiljem kui kuningas oma sõjaväega kaugeneks ja ihendus temaga muutus raskemaks, sai ka kaitsekomisjon laiemad volitused, sest tihti tulid ette sekeldused kuninga nõusoleku saamiseks nii kauge maa tõttu, nagu seda olid Poola j. t. sõjaväljad.

Oma varem kirjutises juhtisin käesoleva ajakirja lehekülgedel lugejaskonna tähelepanu sellele, et Rootsil Läänemeremaal (Soome,

Eesti, Ingeri ja Liivimaal) puudus Rootsi vägedel üldine juht, milline asjaolu raskendas nende Rootsi maaosade kaitset.

Kõikide sõjavägede ülemjuhatajaks oli kuningas ise. Võimalust mööda katsus ta silmas pidada maavägede ja laevastiku tegevust ka kõrvalistel sõjaväljadel. Et see toleaegete ühendusvahendite juures ei andnud suuremaid tagajärgi, on arusaadav, mis seepärast tingis paremat vägede juhtimise organisatsiooni.

Ülemjuhataja staap, see juhtimise abiorgan, oli kaunis puudulik. Tal puudus oma alaline ilme ja tihti komandeeriti staabi juure ajutiselt ohvitseri jooksva töö tegemiseks. Sõjakäigul viibisid kuninga peakorteris kaks kuninglikku nõunikku (ministrit): sise- ja välisasjus. Viimased olid kuninga nõuandjad riigiasjus. Sõjalisis asjus seisis kuningale kõige lähemal elukogenud ja anderikas feldmarssal Rehnschiöld neil juhtudel, kus tema peale polnud pandud mõnd erilist ülesannet vägede juhtimises. Viimane valmistas ja esitas kuningale rea tähtsamaid operatiivkavatsusi, tema valmistatud oli ka Narva lahingu plaan. Teiseks tähtsamaks nõuandjaks kuningal sõja algul oli ka kindralkortermeister Carl Magnus Stuart, kes näis täitvat peakorteri staabiülema kohuseid. Viimane kui alaliselt peakorteris viibija oli mõneaja kestel kuningale püsivamaks sõjaliseks nõuandjaks. Hiljem kui Stuarti asemele kindralkortermeisteriks sai Gyllenkrook, muutus viimane enam nõuandjaks tehnilisel alal. Teisteks staabi töödeks komandeeriti peakorteri juure ohvitseri tarviduse järele ja need ei moodustanud seepärast endist mingit püsivat staabi tööjõudu. Ainult sõja lõpu poole kujunes staabi kuju enam püsivamaks ja viidi siin läbi põhjalik juhtimise organisatsioon täieliku tööjaotuse põhimõtte alusel.

Distsipliin ja kord oli Rootsi-Soome sõjaväes Kaarel XII ajal valju. Ülemate sõna pidi kuulama ja käske täitma täpselt; teenistuse vastu eksijaid karistati valjult. Surmanuhtluse määrati tihti ka väikeste süütegude eest. Surmanuhtluse määramiseks oli küllalt sellest, kui sõdur lõi oma kapralit, lõi või ähvardas lüüa tunnimeest jne. Niisama surmati ka väejooksikuid ja Jumala nime teotajaid. Ka ihunuhtlust tarvitati vähemate süütegude eest. Ohvitseride karistustest olid tähtsamad reameheks alandamine korduvate korratuste toimepanemise eest.

Ametlikuks keeleks sõjaväes oli rootsi keel. Soome väeosades lubati ka soome keelt tarvitada õppuste juures komandode andmiseks. Ühtlasi pidid aga ka tuttavad olema rootsikeelsed komandod selleks juhuks, kui soomlastel tuli tegutseda kõrvuti rootslastega.

Et soome ohvitserkond koosnes peaaeglikult Balti aadlist, siis ei saanud need küllalt hästi läbi kohalikkude elanikkudega ja ka

sõduritega. Väga tihti pandi toime ka asjata karistusi; eriti ohtralt karistati sõdureid peksmiselega just soome väeosades. Lõpuks pandi sellele piir kuningliku korraldusega, kus normeeriti karistuste määramine. Samuti väga tihti tuli ette, et ohvitserid omavoliliselt ei maksnud sõduritele välja täit palka ja varustust, mis jällegi omakorda tekitas sekeldusi.

Rüetuseks anti sõdurile välja nahkkuub, püksid ja sinisest kalevist palitu. Peakatteks oli kõrge kübar.

Relvadeks olid ränipüssid, mida siis juba osalt hakati varustama täägiga, prantslaste eeskujul; vööl kanti pikka mõõka. Ratsaväelasel oli karabiin, kaks püstolit ja mõök. Rüetusse kuulusid pikasäärega kannustega saapad, nahkpüksid, nahk olter, hall kuub ja mantel.

Sarnane oli üldiselt Rootsi-Soome sõjavägi, selle organisatsioon ja korraldus. Kahtlemata ta oli täiesti rahvuslik ega sarnanenud eelmiste aegade sõjavägedele, kus enamasti valitses võõras element. Põhjasõja ajal kujunes see sõjavägi esimesejärgu väeks tänu sõjaväe anderikkaile korraldajatele. Põhjasõjaaegne vägi oli palju lahinguvõimelisem, kui Rootsi vägi rahuajal. Rahuaegne sõjavägi oli enamasti ikkagi ametis oma majapidamise muredega, ta muutus põllupidajaks-sõduriks, kel sõjaväeline kasvatus ja lahinguline ettevalmistus võrdlemisi nõrk. Nad olid enam kodukaitsjad ootamatu kallaletungi puhul, kui kõlbulikum suuremaiks operatsiooneks väljaspool riigipiire. Rahuaegne õppus oli ka vähene, sest nõuti ainult aastas kolm kompaniõppust ja üks rügemendi-õppus. Soome, kus

kompaniid asusid väga laialdastel maa-aladel ja seega kaugel üksteisest ning kõrgemast juhatusesest, jäeti õppuste sooritamise ohvitseride enesete hooleks. Siin koguti õppustele küüdimeestega, igal mehel oma toidutagavara kaasas.

Põhjasõja ajal tõusis niimoodi komplekteeritud ja õpetatud sõjaväest esimesejärgu sõjavägi Euroopas, kes oli vastupanelik suurtele rännakutele, kes pidas suurepäraselt sisekorda ja kes lahingus ei kaotanud kunagi pead, vaid alal hoidis alati oma kindla meelet.

Sõjaväe kõrget väärtust tõstis tunduvalt veel see, et juhid olid vilunud sõjamehed, kes meeskonnaga pikemat aega koos töötades olid võitnud viimaste usalduse ja lugupidamise ning mis peaasi — kuningas ise oli sõjaväe eesotsas, käis sellega igalpool kaasas ja oli oma meeskonnale kõikjal eeskujuks, ka kõige raskemal hetkeil. Siia liitusid veel Kaarli head väejuhi vaimuomadused, mis sõjaväe kogu aeg tõi võidule vaenlase üle, ja see kõik mõjus nii, et kuningat loeti sõjaväe südameks ja hingeks.

Loomulik, et Kaarel XII tegutses nende vägedega, mis oli juba enne teda loodud, mis oli läbi teinud pika arenemise ja mille rikkalikud traditsioonid endistest sõdadest. Nüüd Kaarel XII mõistis seda sõjaväge kasutada, seda vägitagedele viia.

Et Põhjasõja aegsete eesti sõjaväe osade komplekteerimine, organisatsioon jne. põhjened Rootsi määrustel ja korraldustel, siis on nüüd võimalik saada selgem ülevaade meie maal loodud sõjavägedest, nende moodustamisest, asupaikadest jne.

Eesti Punase Risti Seli sanatoorium kopsuhaigetele.

Brigaadi koosseisus tegutseva õppeosade koonduse vastukallaletung.

A. T r a k s m a n n.

Õppeüksuste koonduse ülema (koondüli) tegevus enne kallaletungi.

Õppeüksuste koondus 19. III. ei asu mitte esijärgus, vaid seljataga, olles kaitstud 6. j. r. osadega, kes taandudes vaenlase pealetungi on seisma pannud.

Õppeüksuste koondus on täiesti värske üksus, kes on toodud rindele selleks, et tugeva vastulöögiga kaotusi kannatanud vastast lüüa. Kuna vastukallaletung on määratud 20. III. peale, siis koondüli on aega ja võimalust oma tegevust hästi ette valmistada. Ettevalmistustöö olulisemaks osaks on: isikliku luure korraldamine, et põhjalikult tutvuda olukorraga ja selle põhjal teha olukorrade vastav otsus eelseisvaks tegevuseks. Juhil isikliku luure ja vaatluse tähtsus lahingutegevusel on selge meile kõigile. See on igal sammul alla kriipsutatud ka meie uues jalaväe eeskirjas. Isiklikku luuret ja vaatlust tuleb toimetada igakord, kui seda vähegi võimaldab olukord. Kuid peale õppeüksuste ülema isiklikku luuret peavad korraldama ka temale alluvad juhid, mis paratamatult on seotud suurema ajakuluga.

Aja kokkuhoiu otstarbel on kasulik talitada järgmiselt:

Õppeüksuste koonduse ülem üldjoontes informeeritakse eelseisva tegevuse kohta veel enne, kui ta saab brigaadi ülema käsu. Brigaadi käsu nr. 5 saamisel („Sõdur“ nr. 13, lhk. 310) koonduse ülem asub kõrg. p juures metsa serval (sk. nr. 2), kust avaneb ülevaade pealetungiriba. Siin on ka 6. j. r. patül, kes seda piirkonda kaitseb. Viimaselt koondül saab võimalikult täpsed teated vaenlase kohta.

Olles saanud brigaadi käsu nr. 5, mis võib sündida umbes 19. III. k. 14.30, koondül kutsub oma juure kõik alluvad juhid, nimelt:

- 1., 2., 3. laskurkompüliid,
- r. k. kompüli,
- kahurväe grupi ülema (grupüli),
- leitnant U. — liiteosa juht paremalt,
- siderühmüli,
- pioneerrühmüli,
- koonduses tegutseva arsti.

Peale selle ta käsutab enda juure 1. kompanii relvurallohvitseri, kes saab koondülilt erilehesande oma erialal.

Kuni juhid kogunevad, koondül tutvub isiklikult oma ülesandega ja olukorraga — kaardi järgi ja isikliku vaatlusega piksilma abil.

Vaatlus kõrgustiku p juurest, kus maapinna kõrgus ulatub 26—28 s., annab ülevaate terve pealetungiriba kohta. Nägematuks jääb ainult org „t“, riba lääne piiri läheduses, mida tuleb luurata hiljem.

Ülesandega ja olukorraga tutvumise tulemus on järgmine lühikene olukorra hinnang, mis on aluseks koondüli otsusele:

III brigaad asub vastupealetungile 20. III. hommikul vara, eesmärgiga tungida seljataha „O“ kaitsvatele osadele.

Minu ülesanne on: roheliste positsioon läbi murda kõrg. 29,4—n joonel ja kokku rullida üldsuunas: 32,3—39,3. Edu arendada „I“ sihis.

Tegutsen koos 9. j. r. ja 6. j. r.

Pealetungiriba laius umbes 1½—2 km.

Arvesse võttes minukäsitutes olevate relvade — suurtükiväe ja automaatrelvade — arvu, maei suuda katta mõjuva tulega tervet kallaletungirinet korraga. Järelikult pean oma suurtükiväe ja raskete relvade tulega manööverima sarnaselt, et jalaväele oleks tagatud tuletoetus vaenlase tähtsamate vastupanude vallutamisel.

Löök elavjõududega tuleb viia samuti koondatult, valides löögi suuna sarnaselt, et see vastaks maastiku iseäraldustele ja vaenlase vastupanu iseloomule. Vaenlase asetuse minu vastas, nagu näidatud sk. nr. 2, kõrgustikkude joonel: k—32,3—r—s — vaenlase vastupanupositsiooni eelserv.

Kõrgustikkudel: m—29,4—n — tema julgeolekupositsioon — toetuspunktidena, mis omavahel toetatud tulega. Vaenlane on sisse kaevumas.

Minu vastas — umbes üks pataljon — 10. j. r.

Järeldus: vaenlase vastupanupositsiooni asetuse sarnane, et selle kokkurullimine loodest kagu suunas annab kõige mõjuvamaid tagajärgi. Ettenihutatud toetuspunktide vallutamine kõrg. 29,4 ja n juures ei tekita raskusi.

Maastiku üldine iseloom — lahtine.

Reljeef: pealetungiriba kirdeosa — lage soo, kus tuli kõrgustikkudelt omab täieliku mõju. Loodest kagusse — kõrgustikkude seljandik üksikute järskude kuplitega. Palju tabamatuid alasid. Pealetungiriba lääne piiril — sügav sälkorg (t), mida võib kasutada lähisena, kui neutraliseerida need tulepesad, mis teda pikuti läbi tulistavad. Laialt rindelt siia tuld koondada on võimatu.

Järeldus: maastik oma looduslikkudeomaduste poolest ei tee kusagil takistusi pealetungil — ka soo on külmanud ja läbipääsetav, — maapinna reljeefi omadused on sarnased, et tuli omab suurema võimsuse pealetungiriba kirdeosas — lagedal sool,

— jalaväe liikumine on kõige soodsam kõrgendiku seljandiku suunas, mispärast loogisuun elavjõuga on kasulik valida siin.

Eeltoodud olukorra hinne sisaldab neid mõtteid, mis võisid tekkida koondüli peas, olles lühidalt tutvunud ülesandega ja olukorraga. Need mõtted on suunitud ühes peasisis, nimelt, selgusele jõuda: kust oleks käesolevas olukorras kõige kasulikum viia jalaväe löök, et ta annaks kõige otsustavamaid tagajärgi,

— kuidas manövreerida oma relvade tulega, et ta kõige mõjuvamalt võiks toetada jalaväe lööki.

Õieti löök pealetungil on eeskätt tulelööki, milleta ei pääse mõjule ka löök terarelvaga. Seepärast loogisuuna valikul tuletoetuse andmise võimalused on otsustava tähtsusega.

Kõiki asjaolusid kaaludes koondül otsustab: vaenlase positsiooni sisse murda kõrg. 29,4 ja n vahel (brig. käsk nr. 5), milleks koondata oma peajõud,

— sissemurde saavutatud, positsioon kokku rullida kagu sihis, vallutades ühtlasi kõrg. m, 32,3 ja 39,3.

Eeltoodud otsus ei ole veel detailselt välja kujunenud. Kuid ta on küllaldane, et koondül võib juba vahepeal tema juure kogunud alluvatele juhtidele anda suusõnalisi eelkorraldusi, et neidki rakendada tööle eelseisva tegevuse ettevalmistamiseks.

Õppeüksuste koonduse ülema eelkorraldused
Kõrg. „p“ juures kallaletungiks. 19. III. kell 15.30.
 (Suusõnaliselt.)

Skeem nr. nr. 1 ja 2.

1. Vaenlane, vallutades tähtsa sõlmepunkti „O“, on meie osade poolt seisma pandud üldjoonel A—B — kõrg. 29,4—D—E—G.

Põhja suunas tegutseb roheliste 10. j. r., kes lahingutes meie 6. j. r. osadega on kannud raskeid kaotusi ja seepärast väsinud.

2. Meie asume üldjoonel L—M—P—R—T—U—V. Saades juure uusi jõude, juhatus on otsustanud asuda vastupealetungile 20. III. hommikul vara, et vallutada tähtis sõlmepunkt „O“.

III brigaadi ülesanne on: vaenlase positsioonid läbi murda üldsuunas 29,4—39,4—d ja välja tungida punkti „O“ kaitsvate roheliste osade seljataha.

3. Õppeosade koonduse ülesanne on: vaenlase positsioonid läbi murda ja nad kokku rullida kõrgustikkude joonel: 29,4—32,3—39—3—I.

Koonduse pealetungiriba piirid on:

— paremalt: a (v.a.)—b (v.a.)—kõrg. 42,0 (v.a.)—d (s.a.),

— vasakult: T(v.a.)—kõrg. 39,3(s.a.)—H(v.a.)

4. Ülesande täitmiseks otsustasin: vaenlase positsiooni sisse murda joonel 29,4—n, viies siin pealöögi. Sissemurde saavutatud, vallutada m, r ja s ning vaenlase positsioon parema tiivaga kokku rullida kõrgustikkude joonel: 32,3—39,3 ja I.

Kallaletungi lähtealus joonel: metsa serv, mis kõrg. n — 1/2 km põhjapool — kõrg. l — kõrg. p — metsa serv, mis kõrg. p — juures, temast kagu poolt.

Kallaletungi algus lähtealuselt kell H.

Lähtealus sisse võtta k. H-2 t.

5. Kallaletungi läbiviimiseks määran: esijärku — paremale 1., vasakule — 2. kompanii; teises järgus — 3. kompanii, kes liigub 1. komp. järel.

— 1. kompanii ülesanne: vallutada kõrg. 29,4, pärast kõrg. r ja s ning vaenlase positsioon kokku rullida u sihis.

2. kompanii ülesanne: vallutada kõrg. m, pärast kõrg. 32,3 ja k, edu arendada 39,3 sihis. Parempoolse liiteosa ülesanne: vallutada n, pärast i.

R. k. kompüülil oma rühmade kasutamine niiviisi ette valmistada, et nad võiksid mõjuvalt toetada järgmiste punktide vallutamist: kõrg. 29,4, n, m, r, s, i. Vaenlase positsiooni kokkurullimiseks hoida värsked jõude.

6. Suurtükiväe grupüülil oma tuled niiviisi ette valmistada, et oleks võimalik mõjuvalt toetada järgmiste punktide vallutamist: kõrg. 29,4, n, m, r, s, kõrg. 32,3, kõrg. 39,3 ja 37,2.

Jooneni 39,3—37,2 kõik patareid peavad suutma tulistada positsioone vahetamata.

7. Kõigil jalaväe juhtidel oma lähtealus ja esimesed märgid läbi luurata ja eelseisev tegevus ette valmistada.

Sideülemal valida soodsad kohad signaaljaamade ülesseadmiseks minu K. P. ja kompaniide rajoonis.

Pioneerrühmüülil asuda materjalide ettevalmistamisele selleks, et niipea kui on vallutatud kõrg. 32,3, võiks asuda selle rajooni kindlustamisele.

8. Koonduse arstil organiseerida sidumispunkt (S P.) T külas.

Pataljoni laskemoona väljaandmise punkt organiseerida relvurallohviteril V., metsas teeristil, mis 3/4 km T külast lääne pool. Kompaniides laskemoona tagavarad täiendada täie normini, mille järele kõik padrunite ja k-k. vankrid lähevad V. käsutusse.

Kõigil juhtidel ilmuda kell 17 kõrg. 1 juure lõpuliku käsu saamiseks.

Olles andund eeltoodud eelkorraldused koondül jätkab oma tegevust selleks, et:

— täiendada oma luureandmeid nii maastiku kui vaenlase suhtes,

— seada kokku täpne kava eelseisvaks tegevuseks, mis väljendub tema lõpuliselt käsus.

Luure ja vaatluse toimetamiseks koondül lähed oma riba paremale tiivale kõrg. 1 juure.

Paralleelselt koondüluga ettevalmistustööd intensiivselt teostavad ka alluvad juhid. Jalaväe juhtidest eriliselt tuleks nimetada r.-k. kompüli tööd, kes oma isikliku luure põhjal peab esinema kindlate ettepanekutega patülile r.-k kompanii kasutamise kohta kallaletungil.

Ettepanekutega esinemise nõude oma relvade kasutamise kohta lahingus seab üles kategeeriliselt uus jalaväe eeskiri. Koondül teeb lõpuotsuse — ta võib ka r. k. kompüli ettepaneku tagasi lükata — kuid see ei vabasta siiski r. k. kompüli kohustusest seda ettepanekut tegema. Käesoleval juhul patül oma eelkorraldustes r. k. kompaniile ei andnud veel kindlaid tuleülesandeid, küll aga on antud tarvilikud andmed selleks, et neid ülesandeid ja vastavalt viimastele ka r. k. kasutamist lahingus r. k. kompül võiks iseseisvalt ette valmistada.

Vallutatud positsiooni kindlustamiseks brigadist korraldust tehtud ei ole. See ei vabasta veel koondüli neid korraldusi teha iseseisvalt. Kõrg. 32,3 rajooni kindlustamine on suure tähtsusega ja tarvilikkude materjalide ettevalmistamine (traat, tööriistad, puumaterjal jne.) kiirendab seda tööd tunduvalt.

Pioneeride otskohene osavõtt pealetungist käesoleval juhul ei ole tarvilik.

Käsk Nr. 1

Õppeüksuste koondusele kallaletungiks.

(Suusõnaliselt.)

Kõrg. „1“ juures Skeem nr 1 ja 2. 19. III. k. 17.

1. }
2. }
3. }
4. }	vaata „eelkorraldused.“

5. 1. kompanii: asudes lähtealusele kõrg. 1 juures, vallutada kõrg. 29,4, pärast kõrg. r ja s.

Vaenlase positsioon kokku rullida u sihis ja vallutada 37,2.

2. kompanii: asudes lähtealusele metsa edelaserval, mis kõrg. p juures, siis kui 1. kompanii on ära võtnud kõrg. 29,4, vallutada m.

Kõrgustikult m toetada 1. komp. edasi-tungi r ja s vallutamisel, ning kui positsiooni kokkurullimine u sihis on arenenud edukalt, vallutada kõrg. k, 32,3 ja kõrg. 39,3.

Üks laskurjagu leitn. L. käsutusse 6. j. r. liiteosa moodustamiseks vasakul.

Kallaletung teostada kolme hüppega:

1. märk: vallutada n — 29,4;
2. märk: vallutada i—r—s—m;
3. märk: vallutada 37,2 — 39,4.

Lähtealusele asuda H-2 t. ja olla valmis tegevuseks H-30 m.

R. k. kompanii ülesanne — v. „tuleplaan“.

6. Pioneerrühma ülesanne — v. „eelkorraldused“.

7. Suurtükivägi — v. „tuleplaan“.

8. Koonduse varu. 3. kompaniil, asudes lähtealusele kõrg 1 ½ km kirde poole, liikuda 1. kompanii järel, olles-valmis teda igal ajal toetama. Tegevusse astumine minu käsul.

Üks k. k. jagu ja üks laskurjagu määrata leitn. U. käsutusse (3. komp.) liiteosa moodustamiseks paremal. Pärast 3. märgi vallutamist 1. kompanii poolt olla valmis viimase tegevust jätkama.

R. k. 3. ja 4. rühm v. „tuleplaan“.

9. Liiteosal paremal brigaadi ülema käsu Nr. 5 täitmiseks asuda lähtealusele metsaserval, mis „n“ ½ km põhja pool ja, tegutsedes koos 1. kompaniiga ja 9. j. r. x kompaniiga, vallutada n (1. märk) ja pärast i (2. märk). Pärast 2. märgi vallutamist liikuda üle b, hoides tulesidet mõlema üksuse vahel;

liiteosa vasakul saab täpse ülesande 6. j. r., kust temale on määratud juht.

10. Side. Minu K. P. kallaletungil:

- lähtealusel alates k. H-2: kõrg. p ½ km põhja pool metsa serval,
- pärast 1. m. vall.: kõrg. 29,4,
- pärast 3. m. vall.: kõrg. 32,3.

Laskurkompülide K. P. lähtealusel:

1. kompül — kõrg. 1 juures,
2. kompül — kõrg. p ½ km kagu pool metsa serval.

Sideülemal (H-1)-ks luua telefoniside ja signaalside kõikide K. P. vahel koonduse L. P ja S. P, mida alal hoida tervel kallaletungi vältusel.

Kapten M. (üks kompül. abidest) minu K. P. organiseerida alaline vaatlus kompaniidest antavate signaalide järele.

Signaalraketid — v. „tuleplaan“.

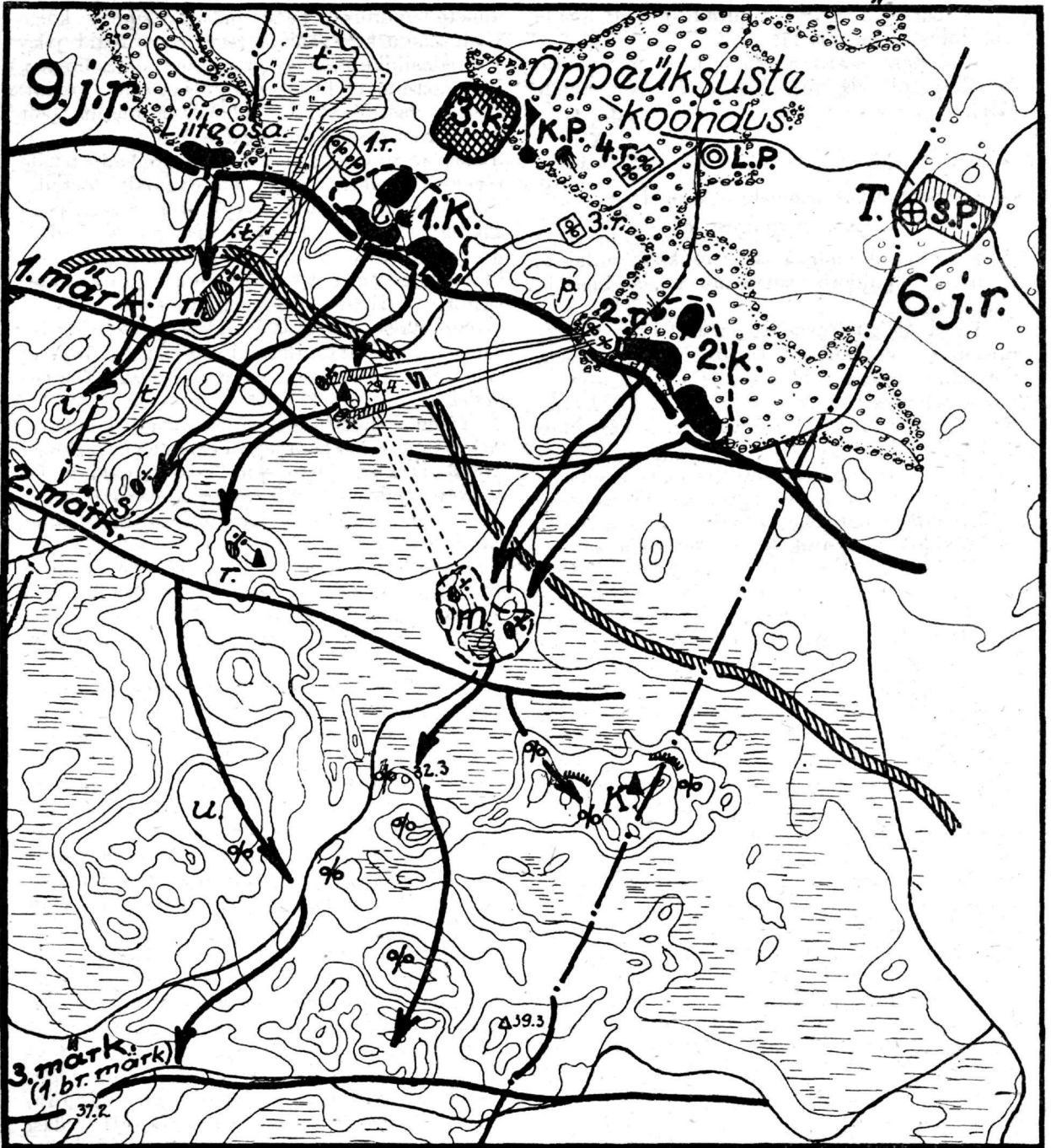
11. Kompaniides soe toit ja ühe päeva puutumata tagavara meeskonnale välja anda H—2.30, mille järele kompaniide köögid ja toiduvankrid koonduvad T külla allohv. J. käsutusse.

Toidutagavara täiendamise ja söögi valmistamise kohta järgneb erikorraldus.

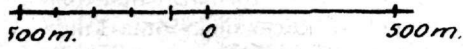
Koonduse L. P. (v. eelkorraldused) avada kell H-2 metsas teeristil, mis ¾ km. T. külast lääne pool.

Skeem 2.

ÕPPEÜKSUSTE KOONDUS VASTUKALLALETUNGIL 20.III.K.Hⁿ

mõõt.

- ⊕ K.k.
- ⊗ r.k.
- ▲ V.P.
- ☞ kaevik.
- ☛ Signaaljaam.
- ⊕ S.P.-sidumispunkt.
- ⊙ L.P.-laskemoona väljaandmise punkt.
- ⊙ r.k.rühm.
- ⊙ r.k.rühm varus.

— pärast 3. märgi vallutamist L. P. avada kõrg. m juures.

Koonduse L. P. laskemoona vedada 1. ja 2. kompanii järele kuni kompaniide L. P.

Koonduse S. P. (v. eelkorraldused) avada kell H-2 T külas,

— pärast 3. märgi vallutamist S. P. avada „b“ talus (v. sk. nr. 1).

Koonduse sanitar-kaarikud ja vankrid kallaletungil liiguvad 1. ja 2. kompaniide järele.

Major

X

Koondül.

Selgituseks Koondüli käsu juure.

A. Käsuandmisest üldse.

Koondül. on kella 17-ks, mil käsk antakse, isiklikult lõpulikult tutvunud maastikuga ja olukorraga.

Tema esialgne otsus tegevuseks jääb muutmatuks. Põhjalikum tutvumine olukorraga võimaldas temale välja töötada üksikasjalise kava tegevuseks, mis väljendub ta käsus. Käesoleval juhul koondül on võrreldav umbes patüliga, kellele on juure antud suur-tükiväge. Sellepärast õppeüksuste koonduse juhtimine on sarnane pataljoni juhtimisele.

Koondül oma käsu annab suusõnaliselt — kõikidele alluvatele juhtidele korraga.

Nisuguse juhtimisviisi paremus seisab selles, et siin juhul avaneb võimalus anda isiklikke selgitusi ja täiendusi küsimuste kohta, mis ei ole ehk küllalt arusaadavad. Sellepärast igas olukorras, kus on võimalik anda alluvatele suusõnalisi käske, tuleb seda teha.

☞ Suusõnaliste käskude andmise tehnika võib olla mitmesugune. Võib näiteks dikteerida käsu kõigile korraga, kusjuures juuresolijaist igaüks selle üles kirjutab oma käskude raamatusse. Võib ka käsu anda edasi suusõnaliste seletustena, mida juuresolev adjutant viihimata üles kirjutab, kusjuures kopeerpaberi abil käsk paljundatakse nii mitmes eksemplaris, kui see on tarvilik. Esimene viis on hõlpsam, kuid kirjutamine kisub kõrvale rivijuhtide tähelepanu antavaist seletustest.

Käsu andmisel patül on kohustatud isiklikult maastikul näitama kõik tähtsamad punktid, jooned ja alad, mida alluvad peavad täpselt teadma. Käesoleval juhul tuleb näidata: pealetungiriba piirid, lähtealus, järkjärgulised märgid, kompaniide pealetungi suunad, oma järkjärgulised K. P., kompülide esimesed K. P., tähtsamad tuleülesanded. Nende punktide ja joonte täpne teadmine maastikul on ülitähtis, et vältida igasugu segadusi ja arusaamatusi hiljem tegevusel.

Punkt 5-das on antud ülesanded alluvatele jalaväe juhtidele. See punkt

käsus on kõige tähtsam, sest üldise ülesande täitmine suurelt jaolt oleneb sellest, kuivõrra täpselt ja selgelt on antud ülesanded alluvatele.

„Pataljoni pealetungilahingu pearaskus lasub laskurkompaniidel, mida rasked kuulipildujad toetavad oma tulega“. Seega ülesannete andmisel peab pidama silmas kõige pealt laskurkompaniide tegevust. Kuid jalaväe edasiliikumine tuletoetuseta on võimatu, kui vastane end vähegi on suutnud organiseerida vastupanuks. Sellepärast teiselt poolt ka laskurkompaniisid pealetungil tuleb suunida sarnaselt, et rasked relvad nende tegevust võiksid kõige mõjuvamalt toetada. Siit on selge, et löök elavjõuga ja tulega peab sündima koos. Patül (praegu koondül) on ainukene juht jalaväes, kes need kaks tegevust võib ja peab kooskõlastama — nii pealetungil kui kaitsel.

See kooskõla saavutatakse täpsete tuleülesannete andmisega relvadele ja täpsete lahingülesannete andmisega laskurkompaniidele.

Tuleülesanded on väljendatud koonduse tuleplaanis (v. pöördel). Sarnane viis on kõige ülevaatlikum ja täpsem, mis võimaldab ka alluvaile juhtidele kiiresti orienteeruda selles, mis nende tegevuse toetamiseks on tehtud patüli poolt.

Käesolev tuleplaani oma peajoontes näeb ette alguses tugeva tulelöögi paremal tiival 1. märgi vallutamiseks. Sellele järgneb löök vasakul m pihta, mida peab vallutama 2. kompanii.

Siis jälle löök paremal ja lõpuks uuesti vasakul.

Nisuguse tulemanöövriga, mis täpselt on kooskõlastatud jalaväe liikumisega, soovitud punktis ja ajal saavutame niivõrra tugeva tule, et ta tõesti suudab mõjuvalt toetada jalaväe edasiliikumist.

Saades koondüli tuleplaani, laskurkompaniidel on selge, kuidas nad peavad tegutsema, et antud tuletoetust kõige otstarbekohasemalt ära kasutada.

Siin peab eriti õrnalt ümber käima auto-maatrelvade — ka raskete kuulipildujate tuletoetusega. Peab pidama silmas, et eriti r. k. suudavad anda ainult mõneminutilist pidevat tuletoetust. Sellepärast, kui näiteks 2. r. k. rühm on tule avanud kõrg. 29,4 pihta, et seal asuvaid vaenlase tulepesi maha suruda, siis 1. kompanii peab silmapilkselt edasi tormama ja kiiresti kõrg. 29,4 vallutama. Kuulipilduja flankeeriva tule kaitsel 1. kompanii vasak tiib võib tormata otsekohe kõrgustikule, ilma et tal karta oleks oma kuule või oma kuulipildujate tule kinnikatmist. Kuulipilduja lõpetab tule jalaväe ilmumisel kõrgustikule.

Õppeüksuste koonduse tuleplaan

vastukallaletungil 20. III.

(kuni 1. brigaadi märgi vallutamiseni).

Osade nimetus	Enne H. (H-10) - H.	Kallaletungi lähtevalusel pärast H.	Pärast 1. märgi vallutamist	Pärast 2. märgi vallutamist	Väljakutse- ja lõpetamise signaalid
Üldtegevuse srtkv	ettevalmistustuld kõrg. r, s ja m	neutraliseerib m, r ja 32,3	neutraliseerib 32,3 ja k	neutraliseerib 39,3	lõpetab tule ja kannab üle iseseisvalt
Otsekoheste toetuse srtkv.	ettevalmistustuld kõrg. n ja 29,4 pihta	toetustuld kõrg. n, 29,4 ja r neutraliseerimiseks	toetustuld kõrg. m neutraliseerimiseks — 7 minutit; siis toetustuld kõrg. i, r ja s neutraliseerimiseks	toetustuld kõrg. u, 32,3 ja k neutraliseerimiseks ja pärast nende vallutamist kõrg. 37,2 neutraliseerimiseks	tuli lõpetada 1. ja 2. kompaniide signaalide järel, milleks lasta hulk punaseid rakette. Ülekanne uute märkide pihta — srtkv. grupüli korraldusel
R-k. kompanii					
1. rühm	—	maha suruda tulepesad kõrg. n	maha suruda tulepesad kõrg. s ja i	Ülesanne antakse täiendavalt kõrg. 29,4	Oma märkide vallutamiseks kompaniid teatavad
2. rühm	—	maha suruda tulepesad kõrg. 29,4	maha suruda tulepesad kõrg. r ja s	läheb 2. kompüli käsutusse	hulga valgete raketidega, mida toetavatel relvad
3. rühm (3. r. k.)	—	varus	viibimata asuda positsioonile kõrg. 29,4 ja maha suruda tulepesad kõrg. m	ülesanne antakse täiendavalt kõrg. 29,4	hooleks tähele panna
4. rühm	—	varus	varus valmistub ette tegevusse astumiseks 1. kompüli käsutuses vaenlase positsiooni kokkurullimiseks	läheb 1. kompüli käsutusse vaenlase positsiooni kokkurullimiseks u sihis	Tule lõpetamine ja laväe ilmumisel selle märgi lähedusse, mida kuulipilduja tulistab

Samasugune koostöö peab olema saavutatud ka kõrg. m vallutamisel — 2. kompanii ja teda toetava r. k. 3. rühma vahel, kes siis asub kõrg. 29,4.

Olgu tähendatud, et 2. diviisi õppeüksuste koonduse pealetungil 20. III tegevus oli ka umbes sarnaselt ette valmistatud. Oli läbi kaalutud ja läbi arutatud mitte ainult kallale tungi idee, vaid ka selle täitmine üsikasjades. Kuid — täitmisel tekkis väikene äpardus kohe algusel: 1. komp. rühm, kes pidi vallutama 29,4, ei ilmunud kõrgustikule, vaid liikus paremalt. Kuulipilduja rühm teda ei näinud ja tulistas edasi, mille tagajärjel koostöö r. k. tule ja jalaväe liikumise vahel oli katkestatud.

Põhinõue: r.-kuulipilduja võib toetada mõjuvalt oma jalaväge ainult siis, kui ta teda näeb.

Käesoleval juhul koondül on moodustanud võrdlemisi tugeva varu. Koguni kaks r.-k. rühma on varus. See on seletatav sellega, et on tarvilik saavutada sügav läbimurre, mida võib ikkagi toita ainult sügavusest — varudega. Kohe niipea kui on vallutatud kõrg. 29,4, tuleb sinna visata üks r. k. rühm., kes siit peab maha suruma vaen-

lase m peal. Et see rühm viibimata võiks ilmuda, selleks ta alguses tuleb hoida varus, sest r. k. positsioonilt maha võtmine ja uuesti üles seadmine teisel on seotud paratamatult suure ajakuluga.

Eeltoodust on selge, et r. k. tuld ja laskurkompaniide edasilikumist kallale tungil enamasti võib kooskõlastada ainult patül. Järelikult reeglina need relvad jäävad ka lahingus patüli käsutusse — senikaua kuni ta neile suudab anda kindlaid ülesandeid.

Viimane võimalus muutub küsitavaks võitluses vaenlase positsiooni sisemuses. Käesoleval juhul, kui 1. komp. algab vaenlase positsiooni kokkurullimist — tal tuleb astuda võitlusse vastase juhulikult, lühidatelt distantsidelt ilmuvate märkidega. Et neid kiiresti hävitada, selleks r. k. rühm peab olema antud tema otsekoheste käsutusse.

Sarnaselt on selle lahendanud ka koondül.

Koondül on selleks otstarbeks reserveerinud täiesti värske rühma, kes seni asus reservis. Niisugust lahendust tuleb lugeda õigeks. Kui arvesse võtta, et need rühmad, mis seni olid toetanud oma jalaväe tegevust, võivad olla väsinud või osalt rikkis, mispärast

nende kiire järeleviskamine jalaväele on ras-
kendatud ja võib olla põhjuseks jalaväe
edasiliikumise viivitamiseks.

8. Koonduse varule on antud konkreetne
ülesanne: „liikuda 1. kompanii järel, olles
valmis teda igal ajal toetama“. Et see valmis-
olek oleks täielik, selleks varukompül peab
iseseisvalt:

— pidama alalist pidevat sidet 1. kompaniiga,

— olema igal ajal täpselt informeeritud
sellekohta, mis sünnib esijärgus, resp. 1. komp.

— hästi tundma, kus asuvad 1. komp.
osad, tema juhid jne.

Kõik see nõuab, et varukompül, „liikudes
1. komp. järel“, mitte ei vahiks käed rüppes,
vaid tegutseks, toimetades alalist luuret ja
vaatlust — sagedasti isiklikult ees liikudes,
et saada teateid esijärgust.

9. Koonduse tegevuse liitmiseks naabrite
tegevusega nende tiibade vahel on määratud
tegutsema erilised liiteosad. Liiteosade kasu-
tamise kohta meie senise taktikalise välja-
õppe praktikas on veel vähe kogemusi, kuid
mujal neid osi on kasutatud Ilmasõja ajal ja
nad on ka reglementeeritud eeskirjades. Uue
eeskirja maksimahakkamisega liiteosad ka meil
saavad vististi alaliseks nähtuseks. Tegutsedes
kahe sisemise tiiva vahel, liiteosade ülesandeks
jääb nende vahel luua alaline pidev vaatlus
ja tuleside. Juhtub kumbki neist tiibadest
kalduma kõrvale või ruttama ette, siis liiteosa
ülesanded muutuvad eriti tähtsaks ja vastu-
tavaks.

Liiteosad määrab ja annab neile ülesanded
see juht, kes on kohustatud hoolitsema mõle-
mate osade tiibade liitmise eest. Käesoleval
juhul seda tegi III brigaadi ülem.

Kuna koondülil tuli määrata juht liiteosale,
mis tegutseb 9. j. r. ja tema vahel, siis ta oma
käsus ülesande parempoolsele liiteosale
defineeris täpsemalt, millega on saavutatud
tõesti kindel tuleside mõlema üksuse vahel.
Ühtlasi koonduse paremal tiival tegutseb üks
r. k. rühm, kes annab tuletoetust mõlemate
üksuste tiibadele.

10. Side. Side on saavutatud juba täp-
sete käskude andmisega, omavaheliste mõtte-
vahetustega ja seletustega, millega on korral-
datud kõik lahkarvamised ja arusaamatused

juhi ja alluvate vahel, väeliikide vahel ja
naabrite vahel. Kõik eeltoodu on side ja koos-
töö aluseks lahingus, milleta ei ole mõeldav
ükski tegevus. Kuid sellest on veel vähe.

Peale selle tuleb veel luua alaline side
mitmesuguste tehniliste ja muude vahenditega,
et oleks võimalik iga silmapilk anda üle
ühelt juhilt teisele seda, mida nõuab olukord
lahingus.

Sidetehniline korraldaja koonduses on side-
ülem, kelle käsutuses selleks on vastavad
abinõud. Kuid sideülem oma töö jaoks peab
saama täiesti kindlad algandmed, milleta
ta ühendust looma üldse ei saa hakata. Need
andmed temale oma käsus peab andma koondül,
ja need on:

— missuguste punktide vahel side tuleb
luua (K. P. asukohad),

— mis ajaks side peab olema valmis,

— missugune side on tarvilik (traat, sig-
nalisatsioon jne.).

Siit tekib vajadus, et koondül oma käsus
määraks kindlaks ka kompülide esimesed
K. P. lähtealused.

11. Kompaniide varustamine toiduga peale-
tungil jääb koondüli kui patüli hoole. See
vabastab kompüli kohustusest pidada sidet
lahingus ka oma voooriga. Patüli (koondülil)
see ülesanne on igatahes hõlpsam täita.

Laskemoona varustamiseks organiseeritakse
varjatud kohal koonduse L. P., kuhu on koon-
datud kõik padrunite ja k.-k. vankrid laskur-
kompaniidest. Koonduse L. P.-ist laskemoon
veetakse võimalikult veel vankritel kuni laskur-
kompaniide L. P. juure, kust padrunite juure-
kandjad ta viivad rühmadesse.

Seega ükskilaskurkompanii ei pruugi
minna otsima laskemoona seljatan-
gant.

Koonduse S. P. vajab niisugust kohta, kus
haavatud oleksid varjatud ilmastiku vastu.
See koht võib olla ainult T. külas. Kuid et T.
küla on võrdlemisi kaugel, siis sanitar-vankrid
haavatute toimetamiseks S. P. peavad olema
nihutatud võimalikult ettepoole — kummagi
tiiva järele. Olemasolevad teed võimaldavad
seda täiel määral, kuni pärast 3. märgi valla-
tamist S. P. on võimalik tuua ettepoole „b“
talusse.

Vasknarva 500. aastane minevik ja tema tähtsus Eesti kaitses varemajal.

O. Liiv.

Käesoleval aastal täitub 500 aastat Vasknarva lossi uuesti ehitamisest. Selle kindlustatud koha minevik on seda väärt, et vähe lähemalt tutvuda tema ajalooaga.

Nähtavasti juba varakult on olnud Peipsi äärne ja Narva-jõe väljumiskoht asustatud, ehkki mitte väga tihedalt, sest seda takistasid suured metsaalad ja madalad soomaad, mis tihti suurevee aegu üle ujutatud. Madalast maast andvat mõne seletuse järgi tunnustust ka koha venekeelne nimetus Sörenets. Jäägu otsustamata sarnase seletuse usaldatavus siin, kuid et ka Vasknarva omaaegne loss on asunud „soode keskel“ alal, mida külastasid, nagu nüüdki, uputused, seda tunnustab lossi keldrite asumine maapinnast kõrgemal või sellega ühel tasapinnal. Asumisele siia meelitas kahtlemata esijoones hää kalastuse-võimalus. Varemini on Peipsi järv palju kalarikkam olnud, kui käesoleval ajal. Ka liiklemise võimalus vett mööda ei puudunud, kuigi maated kas üldse puudusid või äärmiselt viletsad olid. Esialgne asustus on vist suurel määral koosnenud vene elemendist, nagu seda lähema ümbruskonna kohanimed osalt tõendavadki. Venepoolse jõekalda ja järveäärse elanikkude huvid olid juba kalastuse tõttu mõõduandvalt seotud selle Eestimaa-poolse jõe ja järvevahelise maanurgaga. On siis arusaadav, et kui Liivi Ordu 1346. a. Taani ala endale saavutamise järele siia 1349. a. piiri kaitseks kantsi ehitas, venelased enda huvisid puudutatud tundsid olevat. Pihkva annaali teatel on nad samal aastal hävitanud liivimaalaste poolt ehitatud kantsi, hukates seal sakslaste kõrval ka eestlasi. Sarnane haarang oli venelaste poolt täiesti ebalegaalne tegu, kuigi majanduslikkudes huvides põhjendatav; ebalegaalne ses mõttes, et Vasknarva ala kuulus Liivi Ordule, sest piir Vene ja Taani alade vahel mööda Narva-jõe jooksvana fikseerub täpsemalt juba 1242 a. Aleksander Nevski võidu järele ning kinnitatakse uuesti 1420. a. (piirjoon sarnasena kestub oluliste muutusteta kuni 1704. aastani, välja arvatud mõned lühikesed vaheajad). Juba varemgi, enne kantsi ehitust, tuleb ette tülisid sakslaste ja pihkvalaste vahel. 1323. a. nimetab Pihkva ajaraamat, et sakslased pihkvalasi rahu ajal maha löönud, kaupmehi järvel ja kalureid Narva jõel. Kalurid on tulnud nähtavasti alale, kus liivimaalastel endil püügikohad. Sellaste „veeasjade“ pärast juhtub hiljemgi tülisid liivimaalaste ja venelaste, resp. Vasknarva voogti ja Oudova namestniku ning nende rahvuste vahel; üheks tõenduseks sellest on

leppimiskatse aastal 1509 (U. B. II, 3, lk. 427). Peale 1349. a. kantsi mahalõhkumist on uut lossi ehitamast takistanud Ordu tüüdi sõbralikke suhteid Novgorodiga alal hoida ja vast 1427. a. muutunud konjunktuuri tõttu alustatakse uue lossi ehitamist Narva-jõesuhtu („nyen thorn“ „tor Peyghbarmunde“). Kas loss täpselt endisele kohale ehitati, kasutades sealjuures vanu alusmüüre, on teadmata. (U. B. 7, nr. 648). See lossi ehitamine ei meeldinud loomulikult jälle venelastele, ja samal 1427. a. 3. juulil Leedu suurväest Vitovti kirjas Liivi ordumeistrile leiame, et Pihkva saadikud ses asjas on käinud kaebamas Moskvas suurväestile ning ähvardanud lossi samuti maha lõhkuda kui eelmise. Vitovt, kes sellest teateid sai oma kokkusaamise aegu tütreaga, Moskva suurväestlinna-lesega, öelnud: „Kui seda Ordu on ehitatud, siis on ta ehitatud omale maale, omale kaldale“. Ka Leedust ei leia ehituse tõttu rahutuks muutunud venelased toetust ja loss jääb püsima. Ta valmib 1433. aastal. Selle „Nyenslote“, Uuelossi või Vasknarva (Vastne Narva) tähtsus piirikindlusena seisab asjaolus, et ta esineb toetuspunktina sõjakäikudele Venemaa, esijoones Oudova suunas ja et ta Vene poolt sooritatavaid retkeid teatud määral takistas, kaitses osaliselt Narvasse viivaid idapoolsemaid liiklemisteid, ühtlasi eelvalve postiks olles, kust teateid venelaste kavatsuste kohta hangiti. 1433. a. kuni 1558. a. teame me siin viibinud üheksat voogti nime järele. Uue voogtkonna suurus võrdneb umbkaudselt praeguse Iisaku kihelkonnale, kusjuures viimasele lisaneks veel Vaivara kihelkonna lõunapoolne, kitsam osa (Narva-jõe ja Iisaku kihelkonna piiri vahel). Tema ulatuse määrab vene n. n. „Lvova ljetopisj“ (-aanaal) pikuti 60 ja laiuti 40—50 verstaliseks alaks. Lossi visiteerimisel a. 1442, märtsi teisel poolel, ilmneb, et ta alla kuulub 72 adramaad, neist asustatud 50. Sealtsamast visitatsiooni sedelist (U. B. 9, nr. 833) saame ettekujutuse, kuidas loss toiduainetega varustatud ja relvastatud oli. Missugused külad Vasknarva lossilääni alal asusid, näitavad hilisemast ajast veel Brifl. I (nr. 919), Paucker oma rootsiaegses mõisade loetluses koos kirjeldusega ja Rootsi uuriija Joh. Ax. Almqvist XVII. sajandi esimese veerandi kohta omas: „Den civila lokal-förvaltningen i Sverige 1523—1630 (II, 3). Löwis of Menar, kes on Vasknarva lossi lähemalt uurinud (vt. ta kirjeldus ja plaanid nime all: Neuschloss an der Narova, Sitzungsberichte Riga 1910, lk. 174—177), ütleb, et lossi pea-

kindlustuse moodustas umb. 12 meetri kõrgune kolmekordne garaniitkividest, osalt segatud lubjapaest hoone umb. 3,6 meetrit paksu ringmüüriaga; selle ülemises osas asusid laske- luugid. See tornitaoline peakindlustus on kajastunud ka voogtkonna pitseris, mis kujutab üht torni. Lossi peakindlus oli umb. 23 meetrit pikk ja 15 meetrit lai ning tema ümber käis eelkindlustusele sarnanev lossiõu, umb. 68 m pikk (põhjust lõunasse) ja 36 meetrit lai ühe ümmarguse, 12,5 meetrit laia torniga, mis nähtavasti hiljem põhja-lääne nurka ehitatud. Lossi peasissekäik oli eelkindluse põhjaküljel. On väidetud, et lossi ümbrusesse elanikke, nagu see mujal harilik nähtus, siin ei tekkinud, sest kindlus olevat asunud laanes, kus igasugused läbikäimise võimalused puudusid (Odamees 1924, nr. I). See on juba alguses öeldu põhjal õige kahtlane, pealegi esineb meile Serenezi nimi juba 1416. a. Tallinna komturi ühe kirja läkituskohana. (U. B. 5, nr. 2060).

Sõjaliste ettevõtete nii Liivi kui Vene poolel näeme seotud olevat 1443.—1444. a. Vasknarva nime. Venelaste röövimist mööda Narva-jõe kuni Peipsini ei suuda takistada loss. Offensiivi avab ta aga a. 1501 koos Narva voogtiga Vene vastu. Ekspeditsioonist osavõtjateks nähti ette suuremalt osalt Jõhvi ja Lüganuse kihelkondade rahvast, nii sakslasi kui eestlasi (U. B. II, 2, nr. 161 ja 171). See retk ei jäetud aga venelaste poolt vastukäiguta, ja nii kuulemegi neid Vasknarva lossi piiravat a. 1502. Piiramisest vabastatakse loss Ordu poolt.

Orduaja lõpu poole ei ole märgata erilist vaenulist suhet kohapealsete lossiala elanikkude ja piiritaguste venelaste vahel. See on seletatav osalt sugulaslike sidemetega, mis valitsesid piiriäärsete rahvastikkude vahel, nagu seda ajaloo-kirjutaja Renner juba märkinud; Sarnane sõbralik ja sugulaslik suhe on kandunud isegi kohapealsete ülemuste peale. Nii teame, et vene bojaar Pavel Sabolotski, kes on nähtavasti suguluses Vasknarva voogt Bernt van der Steinkuleniga ja kes hiljem vastu oma tahtmist on sunnitud sõdima sakslastega, hoiatab voogti, teatades talle Vene kavatsustest Liivimaa suhtes. Tegelikud sammud järgnevadki varsti Vene poolt. Kuigi kronist Russov kõneleb, et Vasknarva voogt juba vene väe lähenemisel lossi maha on jätnud ja põgenenud, on Renneril ja ka teistel vene allikatel rohkem usaldusväärivust. Nii viimaks mainitute kui ka Schirreni poolt avaldatud ürikute põhjal vaatleb H. Kruus töös „Vene Liivi sõda (1558—1561) ülevahtlikult Vene operatsioone Vasknarva rajoonis, kuigi ta mõningaid võrdlemisi tähtsaid üksikasju, näiteks

Kindralstaabi VI osokonna väljaandel
ilmus trükist

SOOME KAITSEKÜSIMUS.

Hind 120 marka.

Müügil

„Sõduri“ talituses, Tallinn, Uus t. 10.

Vasknarva meeskonna suurust, ära ei märgi, mis vajalik oleks Vene väe arvulisele suurusele vastandiks. Vene väeosa jõuab 25. mail 1558, nii siis varsti peale Narva langemist venelaste kätte, Vasknarva lähedale külasse, mis asub umb. Vasknarva vastas üle jõe. Bojaar Sabolotski võtab väeosa juhataja Daniel Adaševi käsul vähema väesalgaga ainsa lossist sisemaale viiva tee oma võimusse. Siis tuleb vägi lossi müüri te alla ning alustab viimase pommitamist ja piiramistornide püstitamist. Adašev tunneb siiski end veel nõrgana ja nõuab Pihkvast ja Novgorodist abivägesid. Novgorodist tuleb väiksema salgaga Vasknarva juurde vürst Trojekurov. Venelaste hulk tõusnud 15.000. mehe peale, mõne teate järgi olnud nende jõud veel rohkearvsemad. Kuid see „schlott im more“ (loss soos) ei allu oma meeskonna vähesuse — neid oli 30 sakslast — peale vaatamata siiski veel. Kui 31. mail voogt teatab, et lossi jäänud ainult need, keda haigus põgeneda pole lasknud, suudab Vasknarva vaenlasele ikkagi umb. 5 ööd-päeva vastu panna lootuses abi peale Rakverest ja Purtsest viibivate Liivi väepealike te laagrast, kuhu abipalveid saadetud. Need on tagajärjetud ja 7. juunil järgneb kapitulatsioon. Nuttes põgenevat voogt järelejäanud meeskonnaga Rakveresse, kaasa võttes ainult seda, mida kiirusega võimalik. Suurem varustuse tagavara lossis langeb venelastele saagiks. Kohale jäänud sakslased ja teised kohalikud elanikud-talupojad avaldavad oma truualamsust tsaarile, eriti talupojad, nagu vene ajaraamat („Lvovi“, Nikoni) mainib. See on üks suurematest operatsioonidest Vasknarva sõjalises ajaloo. Peale lossi langemist saadetakse suurem osa väge Pihkva, kuna osa Sabolotski juhatusel vallutatud lossi kaitseks jäeti. Loss parandati piiramisel saadud

Vabadussõja päevilt.

Vabadussõja muuseumi omandus.

Meie kahuriväe positsioon Pihkva rindel.

Veld Kangro-Pool.
7 II 1919.
Borowitski

V. Kangro-Pool.

vigadest ja ta jäi 23. aastaks venelaste võimusesse, olles teatud läbikäigu punktiks, eriti talveti, teel Venest Eestisse. Vaid kord, a. 1579 läheb temast mitte kaugelt mööda Rootsi väesalk omal rünnakul Venesse ja tagasi. A. 1581 langeb loss peale Narva võitmist Pontus de la Gardie võidurikastele vägedele tormijooksuga kätte. Nii oli venelastest vabastatud kagupoolsem nurk idapoolsel Eestimaal. Sellel piiramisel ja tormijooksul sai loss tugevasti hävitada ning nähtavasti pole teda enam hiljem täiesti ära parandatud. Mitte asjaolu, et piir kavatseti siit kaugemale Venemaa suunas edasi nihutada, vaid nähtavasti arusaamine kindluse täiesti tugevaks ja kõvema vastupanu võimeliseks ehitamise raskusest siin on tinginud lossi ülesehitamatuse. Soome uuriija V. Tavaststjerna, kes väga põhjalikult vaatleb Rootsi-Vene vahelisi sõjasündmusi aastate 1570—1590 vahel töös: „Pohjoismaiden viisikolmattuotinen sota. Vuosien 1570 ja 1590 välinen aika. Helsinki, 1918—1920“, nimetab, et kuninga käsul on a. 1588 Vasknarvast suurem väesalk koos kahuritega ära saadetud, jättes vaid maamajandusele vajaliku kaitsemeeskonna kohapeale. Ka hilisematel aastatel ei etenda Vasknarva silmapaistvat

osa piiri-tülides; vähemalt Rootsi arhiivide ainestik ei maini teda iseäranis (võrdle Helge Almquist, Sverige och Ryssland). Vaatamata, et tal kindlustatud kantsi mõttes endine tähtsus kadunud, jääb Vasknarva siiski teatud kindlustatud kaitse- ja toetuspunktiks, nagu seda hilisemast sündmustikust näha. Seesuguse toetuspunkti osa on Vasknarva etendanud 1612 a. kindral-leitnant Ebert Horni poolt Oudova võtmisel, mis juba järgmisel aastal venelaste poolt tagasi võeti ja millest üksikasjalisemalt ajaloolasel Hiärnel teateid leidub. Samal aastal on püütud tagasi saada Ouduvat ja piiratud teda kahel korral. Ka järgnevate aastate sees sooritatud käikude ajal Venemaale on Vasknarva ilmselt etapiks. Stolbova rahuga 1617 a. määratakse Vene-Rootsi vaheline piir umbes Pljussa jõesuust alates kuni Peipsi järveni mööda Narva jõe fikseerituks ja Vasknarva jääb jälle piirile. Vasknarva lossilääni sissetulekuid umbes selle aja paiku vaadeldes, võib näha, et kalapüük siin võrdlemisi rikkalik. Kalapüügi kohade pärast jõesuus on üksikute mõisaomanikude vahel koguni tülisid olnud. Kalurite elu oli suhteliselt vabam kui talupoegadel, kergem ka maksu suhtes, mispärast sellel kut-

sel ikka veetlevus oli. Lossilääni järveäärne ala on palju tihedamalt asustatud kui maa seespool ning 1660 a. on näiteks Kuru küla juurde kuulunud 16 kalurit.

Uuesti satub Vasknarva sõjaliste operatsioonide valdkonda Rootsi-Vene sõja lahtipuhkemisel. Enne vaenutegevuse algust on meil teateid, et Vasknarvas oli ainult väike rootsi meeskond, mis liig nõrk koha kaitseks. Vasknarva kaitseehitused olid siis juba nii lagunenud, et takistamatult „kindlustusse“ minna ja sealt tulla võis. Et Eestimaa vaenlase sissetungi eest kaitsta, seks tehti korraldus ratsanikkude paigutamiseks Jõhvi, kuna talupoegi, keda võimalik kokku koguda, Vasknarva paigutada taheti. Et viimaseid liig vähe kogunes, pidid ratsanikud ise hiljem sinna asuma. Kuid 300 meest, keda vaenlast valvama pandi, ulatusel Vasknarvast umbes Emajõeni, oli ikkagi liig väike jõud sissetungi ärahoidmiseks; pealegi koondati sedagi kaitset hiljem Põhja-Liivimaa alale ja Vasknarva ümbrus jäi vabaks retketele. Juuliku lõpul 1656 tungis salk venelasi Vasknarva juurde; bojaar, kes salka juhtis, nõudis allumist ja suurtükide väljaandmist, lubades jaataval korral rikkalikku tasu. Ettepanek jäi tagajärjetuks. Augusti algul saadetakse Vasknarva 150 meest uutest võetud meestest koos 1 ohvitseri ja 6 vanema sõduriga. Ka Tartust saadeti siia ooberst Üxküll. Vasknarva juures võideti venelasi, kuid nad jäid siiski püsima sinna lähedusse ehitatud kaitsekohale. Hiljem koondub enam väge Vasknarva juurde. 1. aprillil 1657 a. tuli üks vene salk üle Peipsi ja tungis põletades Alutagusesse, pidi aga pea tagasi pöörduma. Sama aasta septembris läheb umbes 3000 meheline Rootsi väesalk oma juhataja initsiatiivil Vasknarva juures üle jõe, suundudes muidugi jälle Oudova vastu. Eeslinnu põlema pannes röövib vägi ümbruskonda. Vene suurema abiväe saabudes Oudova juurde lõpeb aga Rootsi ekspeditsiooni õnn. Kokkupõrke kaotavad rootslased, taganevad ja koonduvad uuesti Vasknarva juurde. Nii on see koht teeninud rootslasi väljumis- kui ka toetusbaasina. Kuuldes venelaste saabumisest üle jõe umbes 1½ miili allpool Vasknarvat (jõe mööda), taganeb Rootsi vägi Jõhvi, ennem nähtavasti Vasknarvat hävitades. Manfred Carlon, rootsi uurija, omas rohkele arhiivmaterjalile tuginevas töös Rootsi-Vene sõja üle kuni vaerahuni Vallisaarel 1658 a. (Ryska kriget 1656 — 1658, Stockholm 1903) mainib, et venelaste tulekul (rootslaste lahkumise järgi) Vasknarva leidnud nad sõbraliku asutuse eest, kes end nende kaitse alla andis ja Vasknarvat koguni kindlustada aitas. Nii muudetakse Vasknarva jälle ajutiselt Põhja-Eestis venelaste eelkaitse punk-

tiks teatud kindla väesalgaga. Vaerahu põhjal 1658 jäi Vasknarva koos oma endise lääni-alaga, Peipsi põhjapoolse kallasmaaga nagu ka maa-alaga Marienburi juures kuni definitiivse rahuni 1661 a. venelaste kätte. Carlon annab asjatult sellele lühikesele ajale suure tähtsuse nimetatud maa-ala elanikkonna meelsuse rootsivastaseks mõjutamise suhtes.

On mõistetud siiski Rootsi võimude poolt Vasknarva korralikuma kindlustamise tähtsust, ja 1671 a. näemegi vastavat kavatsust Eestimaa kubeneri avalikus plakaadis (Riigi Kesk-Arhiiv). Kuidas seda teostatud, on meile teadmata, igatahes suuremat tugevust Vasknarval Põhjasõja lahtipuhkemisel ei näe olevat. 1685 a. teatab Eestimaa ja Tallinna kuberner, ratsaväe kindral-major Robert Lichtone plakaadiga, et piiripealsete vähemate tülide otsustamiseks elanikkude vahel moodustatakse vastav komisjon asukohaga Vasknarvas.

Uue sajandi algusega ühtlasi alanud Põhjasõda puudutab oma sündmustikuga loomulikult ka Vasknarvat. Ülalpool on mainitud, milline tähtsus oli Vasknarva asukohal Ida-Eestimaa kaitstes. Selle sõja aegu suurenes tema tähtsus veel sellega, et ta omamine võimaldas omaval vaenupoole laevastiku julgemat kurseerimist Peipsi järvel kui ka ühendust Narva ümbruse-alaga. Nendest sõjaaegsetest vaenuliste laevastikkude operatsioonidest ja seisukorrast Peipsi järvel annavad põhjalikuma ülevaate rootsi ajaloolased kui Arnold Munthe (Karl XII och den Ryska sjömakten, I del., Stockholm 1924) ja Otto Sjögren (Försvarskriget i Lifland 1701 och 1702 — Kaitse sõda Liivimaal 1701 ja 1702 a., Stockholm 1883), kelle kasutada olnud Rootsi vastavate arhiivide andmed; oma maa ajaloolastest väärrib tähelepanu kõigepealt kronist Chr. Kelch (Continuation). Juba 1700 a. oktoobris haaras Schlippenbach Peipsil väikest vene laevastikku, kes Pihkvast Narva tahtis sõita. Vasknarva oli juba siis Vene võimkonnas, nagu seda tsaar Peetri kirjast 25. septembril näha võime (kiri Ustrjalovil IV, 2, lisa I). Ta on vabatahtlikult allunud. See vallutus pole muidugi kestev, nagu vahelduvad olid siin järgnevate aastategi võimud. Narvat piiravate vene vägede käest üldiselt tuntud Narva lahingu abil lunastades, tahab Karl XII isiklikult mõni päev hiljem suunduda Vasknarva sihis venelaste vastu, nagu sellest Nordberg oma Karl XII ajaloo esimeses osas kõneleb. Kuigi mõningate asjaolude tõttu kuningas linna tagasi pöördub, saadetakse 5. detsembril 1700 a. kuninga drabant Oloff Stiernhööki päevaraamatu teatel (vt. Karolinska Förbundets Arsbok 1912) kindral-major Maidell soome ratsaväega ja mõnede kahuritega Vasknarva, et seal vene varustumagasiine endale muret-

seada, ning nähtavasti ka selleks, et kaitsta Jõhvi-Rannapungerja vahelise maantee kaudu Laiusele marssivat Rootsi väge vaenlase küllkallaletungi eest. Väe äratõmbumisel Vasknarvast on järgnenud Rootsi vägedele röövjavad vene salgad. Nimelt asus Oudova juures suurem hulk venelasi, kellest üksikuid salku tuli Vasknarva juures üle jõe, et siin-seal seisvaid taluhooneid röövida ja põletada. Nii nende vastu kui ka Oudova kindluse äravõtmiseks ja ümberkaudse ala maksustamiseks saadetakse jõulude ja uue aasta vahel 1700 a. välja Magnus Stenbock 600 mehega ja 4 kolmepuudase kahuriga; ta marsib ümber Peipsipõhjakaldale, üle Vasknarva ja viimaks õnnestubki tal jõuda sügava lumega ja külmade ilmadega Oudovani; kuid õine pealetung nurjub ja Stenbock peab ülesannet sooritamata tagasi pöörduma. Tema salk kaotas rohkesti külmade ilmade tõttu oma liikmeid. See oli üks ebaõnnestunud osa Karl XII poolt kästud offensiivist 1701 aastal, sest samal ajal umbes jaanuaris 1701, pidi Cronhiort Soome piiride juures ühe käigu venelaste vastu ette võtma, Spens lõunapool Petserit haarama ja Schlippenbach Marienburgi juures sakslastele kallale tungima. Aasta keskel jätkub Rootsi offensiiv ilma eriliste suuremate vahejuhtumisteta ja eduta Eestimaa ja Põhja-Liivimaa piiridel, kusjuures Vasknarva baasina suuremat tähtsust ei oma. Sel ajal, kui Karl XII siirdus Düüna äärde, peab Rudolf Horn ette võtma käigu Oudova vastu ja Cronhiort teeb vähema diversiooni üle Soome piiride. Kuid Hornile usaldatud ettevõtte osutub täideviimatuks ja Vene salkade retked Narva ümbrusse muutuvad ikka kardetavamateks. Sel suvel peetakse Narva ja Tartu vahelist ühendust Vasknarva kaudu veel küllalt hädaohutuks, nagu näitab seda 4 paadiga umbes 240 mehelise salga transporteerimine Tartu. Eriti Narva jõel kuni Peipsini liikus esimesel sõjasuvel laevastik vabalt. Kuid juba sama 1701 aasta suvel algab vaenlase pealetung Peipsi järve idakaldalt, Oudova juurest. Peipsi järv ise mängis võrdlemisi tähtsat osa kaitsesõjas Liivimaal; ta võimaldas siingi maad kaudu peale tungijatele Vene laevastiku toetust. Vaenlase tegevust valvasid seeaeg kohapeal dragunid major de Molini juhatusel, kelle valvepiirkond ulatus Vasknarvast Alatskivini. Juuli alul loeb ta olemasolevate vähete jõudude tõttu oma ülesande liig raskeks ja nõuab toetust, mida saabki. Augustis ei suuda ta takistada venelaste poolt eelkansside ehitamist Vasknarva vastu venepoolsele kaldale. See koht saab nüüd toetuspunktiks vaenlaste retkele Eestimaa vastu, mis juba õige rahutust-äratavateks muutuvad septembri lõpu ja ikka suurema ulatuse võtavad. Osalt sünnivad

need maateid, osalt lotjadel Peipsist üle sõitmise kaudu. Asjaolu, et venelased nii tähtsa punkti, kui Vasknarva, juures ja vastu end tugevasti kindlustavad ja siin endale baasi loovad, teeb rahutuks Narva komendant Rudolf Horni, kes nõuab Schlippenbachilt suuremate ettevaatusabinõude tarvitusele võtmist. Seetõttu saadetakse Vasknarva ooberstleitnant Taube 270 mehe ja 4 kahuriga, et hävitada venelaste eelkantse. Taubele järve poolt toetuseks käsutatakse Peipsi Rootsi laevastiku ülem Hockeflyckt koos oma eskaadriga Vasknarva juurde. Kuid venelased on küllalt tugevad, ja rootslased omakord ei tunne end kallaletungiks jõukohased olevat. On tööd isegi venelaste retkete tagasitõrjumiseks küllaldaselt. Siinjuures oleks nimetatav, et Peipsi rootsi laevastikku aitasid moodustada ka Vasknarvas õnnekombel muretsetud 4—5 lotja ilma taklaazita ja purjedeta. 1702 a. on Peipsil liikumas nii vaenlase kui Rootsi laevastikud. Selle aasta augustikuu paiku asusid Vasknarva „postil“ Viru ja Lääne rügemendid, kes hiljem venelaste sissetungil Ingerisse Horni käsul Narva koondati; sellega öeldi nagu vabatahtlikult Vasknarvast lahti. Siitpeale langeb ta Vene otsema mõju ja võimu alla. Osalt on see Vasknarva mahajätmine tingitud väe vähesusest teistes tähtsamates punktides (nii Narvas), kuhu meeskond siit siis viidi. Osalt on aga seletatav see raskustega Vasknarva kaitsmisel Rootsi poolt käsutada olevate jõududega vaevaliste liiklemisteede ja võrdlemisi kauge asukoha juures, kuna Vene laevastik jälle järve mööda Rootsi laevastiku liiklemist 1702 a. peale suurel määral takistas. Juba 20. septembris tuleb mõnisada venelast Vasknarva juures üle jõe, põletavad lähedalasuvas külas 2 talu maha, tapavad 9, haavavad 7 inimest ning viivad vangidena kaasa umbes 30 isikut (mehi, naisi, lapsi). Sama aasta lõpul kordub jälle röövretk: 12. detsembril tungib Vasknarva j. maasse vene salk, lööb ühes külas maha 18 meest, naist ja last ja viib mõned isikud vangidena kaasa. Röövkäigud korduvad ka 1703 aasta esimesel poolel. Jaanipäeva paiku hakkavad venelased koonduma Vasknarva juurde. Seal ilmub neid ka Vasknarva lähedusse, kellest mõned igapäev Eestimaa poolele tulevad, siin niidavad ja heina teevad. Pea ehitavad nad Vihitisa (Jama) küla juurde, kus jõgi kitsam, silla, ja rootslased ei tülita neid peaaegu sugugi. Augustikuu lõpul ilmub suur vene vägi silla kaudu Eestimaale ja alustab röövimist, mis üldiselt tuntuks saanud oma suure ulatuse ja põhjalikkuse poolest. Kord tahab küll Rootsi laevastik, kes Löscheri juhatusel seisis, Schlippenbachi korraldusel sõita Vasknarva, et ilmestisi seeaeg parajasti Eestimaal röövivat

venelaste peale teatud mõju avaldada, kuid hirmul venelaste poolt kavatsesid Emajõe-suu võtmise eest pöördub laevastik Tartu tagasi. 1704 a. algul on kogunud Vasknarva juurde jälle mõned sajad venelasi, kes seal kolmekuningapäeval veeõnnistuse tseremoniid peavad. Ümberkaudse ala rüüstamine kestub. 1704 a. on Põhjasõja ajajärgus Liivi- ja Eestimaal teatud pöördpunkt. Nimetatud aastal Tartu ja Narva allumisega venelaste saavutatavad nad oma mõjukonda juba kindlapiirilised regioonid ja nende suhe elanikkonnale vallutatud alal muutub ka vähe humaansemaks. Tartu piiramise ajal valitses Peipsi järve ja Vasknarva kaudu Narvaga elav läbikäimine; teame, et isegi Peeter on siin läbisõidul peatunud. Narva vallutamiseega moodustatakse idapoolsest Virumaast iseseisev

maakond. 1719 a., Veneriigi jaotamisel 10 kubernangu ja 47 provintsi saab Narva provintsi peapunktiks ja samasse provintsi liidetakse ka Vasknarva kreis; viimase sõjaline tähtsus kaob täiesti Vene võimu tulekul. Vasknarva mahajätmisel on Eestimaa kaitsmiseks Vasknarva poolt tulevate vene retkede vastu teeninud rootslastele mõnel juhul positsioon Purtse jõel; Vasknarva vaenlase mõjupiirkonda jätmisega kuulus viimasesse ka Peipsi-Narva jõe vaheline ala, ja ka Narva läänepoolt viiv tee polnud endisel määral kaitstud kagust võimalikkude kallaletungide eest.

Hiljem on Vasknarva peajasjalikult tutvaks saanud käsitööstuse toodete ja kalastuse kaudu. Temas asuv vene rahvastik pole Vene aja kestvusel enam sõja rahutuid aegu näinud.

Mõningatest sportarstlikest eriuurimistest.

Dr. Herm. Jürgenson.

Viibime veel ajajärgus, kus nii mõnedki teaduslikud tööd vajavad ümberkorraldust, uuestsündi, kus vahest tuleb põhjusest arvata, et viimane sõna öeldud. Nii näeme ka praegu elavat võitlust mõiste südamevea ümber, mille alustanud eesrinnas just kehakasvatuste ülikoolide õppejõud-arstiteadlased Berliinis, Joinvillis, Viinis ja m. On tõendatud kõige pealt, et inimorganismi võitluseks, eriti just haiguste vastu, on tarvis tõsta inimvõimet anda tahtele reaalsem, praktilisem suun, mis välisilmale mitte võõraks ei jääks, vaid inimest õpetaks õieti hindama ja orienteeruma ümbruses ja eneses.

Siin pörkavadi kokku vana (kabineti) vaade elulisema uuemaga, ning võitlus nii ilmavaateline kui ka puht teaduslik on alanud ja käimas palju elavamalt kui varem.

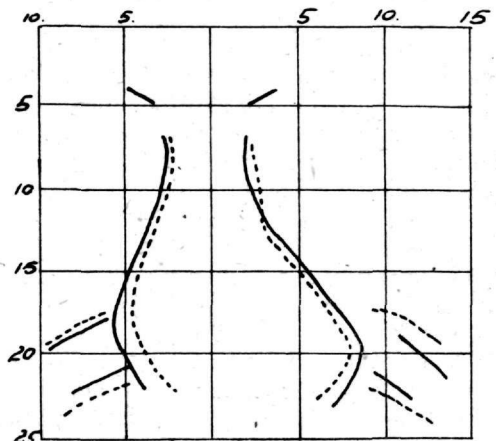
Ning kõik see töötab ka tänapäeva tehnilisel ajajärgul päevakorrale tuua veel nii mõndagi uuemat, muuseas ehk ka inimese suhtumist spordile, milles vaated väga lahkumisevad. Siinkohal tahaksin pikemalt peatuda konkreetsema küsimuse juures, nimelt käsitleda spordi mõju südamele, silmas pidades nõudeid, mis üles säetud sport-südame uurimiseks kehalise kasvatus ülikooli õppejõudude poolt. Spordi mõju uurimisel südamele tuleb kõigepealt silmas pidada seda, et ainult neid uurimusi võib tõsiselt võtta, kus uurimisel on tarvitatud kõiki tänapäeva arstiteadlisterahvaste abinõusid: röntgeni kiired, ortodiagramm jne., arvesse võttes uuritava kaalu, rinnalaiust (Röntgeni abil), vanadust, sugu, pikkust, harjutuste üld- ja üksikvõltust, treeningu toimet jne.

Ei ole aga neid asjaolusid silmas peetud, vastavate tabelitega oma uurimusi kontrollitud, kaotavad need oma loodetava väärtuse, muutuvad ebahuvitavateks ning vaieldavateks. Missugune on siis aga tähtsamate spordiharude mõju südamele?

Peab tähendama, et õieti Herxeimerist peale on hakatud uurima mitut spordiharu korraga, kuna endine uurimismeetod ei võimaldanud üldülevaadet enam-vähemgi kõikide spordiharude mõju kohta. Eristlust huvi pakub siin muidugi see, kas sportlaste südamevari (silhouette) on normaalsest suurem või ei? Kas südame varju suurenemine ripub ära südame muskulatuuri paksenemisest (hypertrophia) või lihtsast südame laienemisest (dilatatio), mida pooldavad

Viini „Herzstationi“ õpetlased prof. Meyer, Kaufmann, dots. Deutsch, pole veel lahendatud ega otsustatud lõplikult. On aga kindel, et norm, mida harilikult võetakse südame põigiti (paremalt poolt pahemale) mõõtmiseks (südame transversaal mõõt: $8 + 3,5 = 11,5$ sentimeetrit) — igal juhul ja ajal ei tule võtta võrdlusmõõduks sportsüdame uurimiseks, küll aga tarvitada ülalnimetatud võrdlevaid tabeleid. Eriti peab mainima veel ka kopsu laiusega arvestamist. Vahest leitakse, et sportliste harjutuste tagajärjel süda väheneb, teinekord konstateeritakse sama spordiharu juures jälle südamevarju suurenemist.

Joinville'i kehakasvatustliku ülikooli õppejõud Dr. Boigey annab nii ülevaatliku pildi selles küsi-

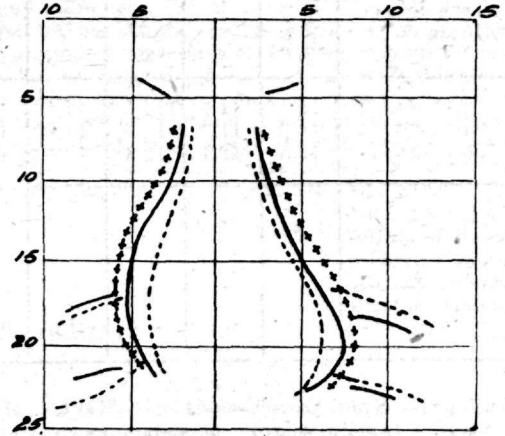
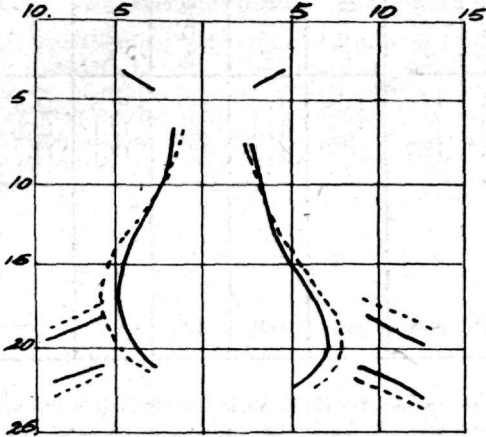

— südame normaalvari.
- - - südame vari peale 100 mtr jooksu.

muses oma väärtuslikus töös „Manuel scientifique d'éducation physique“, kus juurelisatud piltidel ära näitab, et jooks näiteks 100 meetrit südamevarju teeb normaalsest väiksemaks (uurimine tehtud Röntgeni ortodiagrammi abil), kuna 400 meetri jooksu järele südamevari aga suureneb, samuti 5000 ja maratoni jooksu järele; poksi juures esimese kolme minuti järele väheneb ta ning hiljem suureneb. XV roundiks olnud

südamevari laienuvad üle normi. Sama pilti konsta-
teeriti ka maadlemise juures: 3 minuti järele vähenes,
35 minuti järele oli südamevari normist suurem;

kõige suuremad südamevarjud osutasid suusatajatel,
neile järgnesid maratoni-, siis pika- ja keskmajooks-

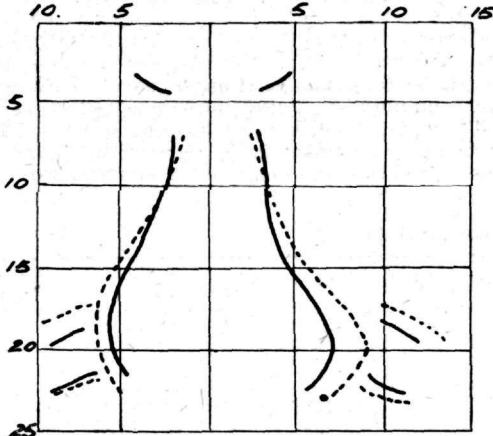

— südame normaalvari.
- - - - - südamevari peale 400 mtr. jooksu.

— südamevari peale kolmeminutilise poksi.
+ + + + südamevari peale 35-minutilise poksi.

vehklemise järele (16 min.) pandi tähele südamevarju
normaalsest vähenemist jne. Herxeimer (Berliini

jad, ujujad, raskeatleedid, kuna peaaegu normaalne
süda oli poksijatel.

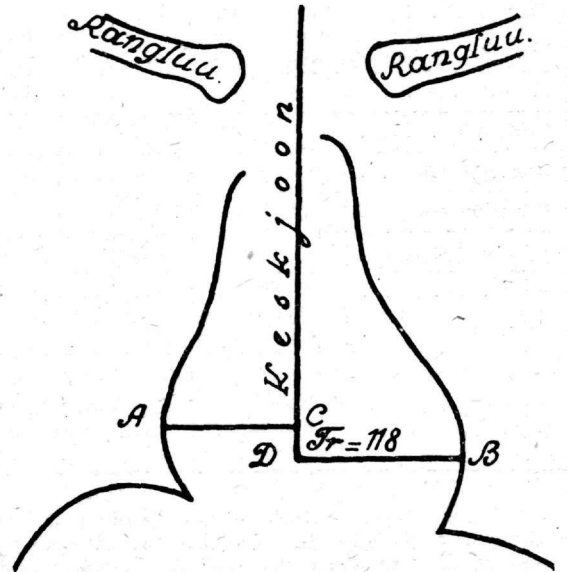
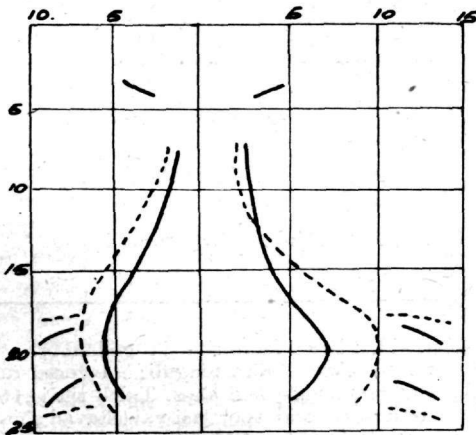

Nüüd peatume vähe südame põiklähimõõdu
(südame vastav laius) ja südame transversaali juures.
Südame põiklähimõõt (paralleelselt rinnale käiv) oleks
piltlikult järgmine (Deutsch „Herz und Sport“)
Ac+DB. Inimese keha keskjoon, mis rangluu vahelt
alla tuleb, jagab AB nõnda, et AC tuleb võtta pisut
kõrgemal, DB allpool, et kätte saada südame põiklaiust.
A B vahel asuva südame suuruse põikmõõdu uurimised
peaasjalikult käsitlevadki, kui sport-südamest, selle
suurenemisest, laienemisest juttu on.

— südame normaalvari.
- - - - - südamevari peale 5000 mtr jooksu.

Väga väärtuslikku materjali selle kohta annavad
ka dotsent Deutsch'i ja Kaufi uurimused Viinis, kus
kogu sportlaskond „Südame jaamast“ läbi käivad ja
kus sõudjate ning poksijate liit kavakindlalt tegutseb
sportarstide juhatusel ja nõuandel.

kehal. kasv. ülikool) aetas oma uurimistel sportlasi
südamevarju suurenemise järgi järgmisse järjekorda:

— südame normaalvari.
- - - - - südamevari peale maratoni (42,2 km) jooksu.

$AC + DB = A \dots B =$
= sünnitavad südame põiklähimõõdu (vastava laiuse)
ehk transversaali (Tr)

Südame keskmised transversaalid.

Kopsu laius sm	meelelah. sport	vehklem.	poks	jalgpall	raskejõust.	kergejõust.	turist.	maadl.	ujumine	jalggratta.	sõudm.	suusat.	Uuritav materjal: 3977.
22.1—24.	11.1	11.5	11.5	11.1	11.3	11.3	11.3	11.8	11.5	11.	11.5	11.5	
24.1—26.	11.7	11.7	11.7	11.8	11.8	11.9	11.9	11.8	11.9	12.2	12.1	12.1	
26.1—28.	12.3	12.4	12.4	12.6	12.4	12.4	12.7	12.4	12.6	12.9	12.7	13.	
Südame transversaalide diferentsid võrreldes südame väärtuse standart. mõõtu-dega.	—	0,1	0,4	0,4	0,4	0,5	0,8	0,9	0,9	1,0	1,2	1,5	

Viini arstiteadlaste (Deutschi ja Kaufi „Herz und Sport“) tabelist selgub, et südamevarju suurenemisel kõige ilmsüütumad on lõbusportlased, need kes sporti üldse väga vähe harrastavad. Neile järgneksid vehklejad, poksijad, jalgpallimehed jne. Kõige suuremat varju Röntgeni pildil näitavad suusatajad, sõudjad, jalgratturid, ujujad, maadlejad jne.

Tabeli pahemal pool on näidatud kopsu laius sentimeetrites: esimene rida — kopsu laius 22,1—24,0 sm, teine rida — kopsu laius 24,1 — 26 sm; kolmas rida — kopsu laius 26,1 — 28 sm.

Siis on uurimused veel tõestanud, et nende inimeste, kes spordiga tegemist vähe teevad (lõbusportlased), südame transversaalid normaali piirides püsivad: nii vastab normaalselt kopsu laiusele 22,1 — 24 sm

südame transversaal 11,1 sm lõbusportlastel, vehklejatel. Kopsu laiusele 24,1—26 sm vastab normaal-südame transversaal 11,7 lõbusportlastel, vehklejatel, poksijatel. Kopsu laiusele 26,1—28 sm vastaks normaal-südame transversaal lõbusportlastel, poksijatel 12,3 sm. Tabelil on veel märgitud diferentsid, mis ilmsiks tulevad südame transversaal varju suuruses üksispordiharude harrastamise tagajärjel. Nii näeme, et vehklemisel kopsu laiuse juures 26,1—28 sm võrreldes lõbusportlaste südame transversaaliga 12,3 sm, vehklejatel diferents +0,1 sm ulatuses ilmsiks tuleb (12,4—12,3=0,1) südame transversaal vari Röntgenil suurenenud normist. Poksi juures näeme transversaalide diferentsi +0,4, kopsu laiuse juures 22,1—24 sm suusatamise, sõudmise ja jalgrattasõidu juures on diferentsid kõige suuremad +1,5, +1,2 ja 1,0 +sm.

Südame keskmine suurenemine (sm) ja (%).

	0,5-1	1,1-1,5	1,6-2	2,1-2,5	2,6-3	3,1-3,5	3,6-4	kogusum. %	mehi uuritud	naisi uuritud
Sõudmine	7,1%	16,2	1,9	0,7	0,7	0,7	—	27,3%	150	
Suusatamine . .	—	2,8	7,9	5,0	—	2,5	—	18,2%	44	
Jalgratas	7,6	4,7	3,2	—	—	—	—	15,3%	19	
Ujumine	3,3	5,4	2,6	2,4	0,8	—	0,4	14,9%	454+37	238+20
Maadlemine . . .	7,6	—	—	—	1,7	1,7	—	11,0%	60	
Turistika	1,6	6,0	1,8	—	—	—	—	9,4%	51	
Raskejõustik . .	6,1	3,2	—	—	—	—	—	9,3%	68	
Kergejõustik . .	2,1	3,5	1,2	1,3	0,7	—	—	8,8%	301	
Vehklemine . . .	—	—	4,4	—	—	—	—	4,4%	19	
Poks	—	1,1	2,0	—	—	—	—	3,1%	73	
Jalgpall	0,3	—	0,6	1,8	—	—	—	2,7%	223	
M ä r k u s:	Hockey Tennis Uisutamine Turnimine } mitte suur mõju südamele vastava harjutuse kvantumi juures.									

Eelmine tabel näitab, et sõudjatel, kellest uuritud 150 meest, on kindlaks tehtud südame transversaali varju suurenemine 27,3% juures. Sellest tabelist peab selguma, et sõudmine, suusatamine, jalgratas on just need spordiharud, mis kõige kiiremalt viivad südamevarju laienemisele, olles seega tervisele mitte just kõige kasulikud. Võivad tekkida kahinad,

sest avased südame kambrite ja eeskambrite jne. vahel tõmmatakse siin pinguli; avased laieneksid, ja südame viga ongi käes. Tuleb tihti ette, et arstiteadlased sarnaseid sportlasi vabastavad sõjaväekohustusest just kuuldavate kahinate põhjal.

Sportlased ise tunnevad end aga rahuldavalt. Siin olemegi siis jõudnud punktini, kus uue ajal on

teadusilmas tekkinud mõtteavaldusi, kas ei tuleks siin rääkida erilisest puht füsioloogilisest kahinast, mitte aga südame veast, ja sarnaseid isikuid võtta osaltki teenistusse või vähemalt esialgu jätta uurimisele.

Miks suusatamine, jalgrattasõit, sõudmine raske- mad spordiharud on, siis on see seletatav seega, et suusatamise, jalgrattasõidu jne. võistlusmaad on tihti 100—300 kilomeetrit. Kuid hea tehnika võiks siin paljugi kaasa aidata, sest Šveitsi arst Knolli uurimistest on teada, et hea suusataja tarvitab kõigest $\frac{1}{3}$ sellest energiast, mis algaja.

Soome vabadusvõitlus.

(Järg).

Eelmises kirjutuses on käsitletud Soome iseseisvusekümismuse poliitiline areng. Käesolevas tuleb vaatlusele Vene vägede vahekorraldustega ning Soome punase- ja valgekaardi tekkimine.

Juba enne Vene revolutsiooni tegutsesid Soomes mõned aktivistide ühingud võimlemis- ja tuletõrjeseltside nimetuse all. Nende seltside sihiks oli anda oma liikmetele riviõppust, et parajal juhul tõusta relvadega Vene võimu vastu. Kõik lootused rajati Vene revolutsiooni peale, sest ainult see oleks suutnud murda sulud vabaduse teelt. Ja kui revolutsioon viimaks tuli, siis oli juht käes, ja seda tuli kasutada.

Et venelastele oma kavatsustest liig vara mitte teada anda, jätkati tuletõrje- ja sprodiseeltside asutamist. Kogu Soome oli kol. Mexmontani kava järgi jagatud kihelkondade kaupa 36 rajooni. Nüüd taheti igasse rajooni asutada salajasi seltsi, mis moodustaksid selle rajooni rahvaväe algüksuse siis, kui mobilisatsioon aeg käes. Olude sunnil ei saadud seda kava sel kujul siiski teostada.

Töölised said revolutsioonist tuult oma purjetele. Nad nõudsid palgakõrgendust ja 8-tunnilise tööpäeva maksmapanemist. Eriti agarana oma nõudmistes osutusid Lääne- ja Lõuna-Soome maatöölised. Linnades oli ka streike. Tavaliselt lõppesid need streigid tööliste nõudmistele rahuldamisega. Kuid mitte alati rahulikult. Suurimaks streigiks 1917 a. suvel kujunes kodanlikes ajalehtedes töötavate trükiköökide ülemaaline töölt loobumine. Kuigi streik täiesti rahulik oli, tekitas see siiski suurt kahju, sest 1. juulist kuni 9. augustini ei ilmunud Soomes ühtki kodanlist ajalehte.

Peale streikide tuli ette ka teisi rahutusi, mis rahva hulgas ärevat meeleolu suurendas. Sarnased olid „võirahutused“ Helsingis, kus rahvas leidis suurema tagavara võid ja jagas selle omavoliliselt. Siis vangide vabastamised Poris ja mujal ning lõpuks vägivaldne üldstreik Turu linnas, kus ühinesid töölised miilitsa ja Vene sõduritega ning sulusid linnas ärid ning vangistasid linnavolikogu. Peaminister Tokoi sõitis vahejuhtumist likvideerima, ja see õnnestuski tal peale 4 päeva kestnud nõupidamisi.

Oli selge et suuremad rahutused alles ees on, eriti veel, kui Soomes asuva Vene sõjaväe demoraa-

Ka päriusline dispositsioon ja läbipõetud külgehakkavad haigused nooruses võivad jätta südamevea tekkimiseks oma erimõju, mis tugeva sportimise juures muidugi suureneb.

Nii on siis käimas vaidlus südamevea defineerimise ja revideerimise ümber. Uuemad voolud tahavad siin näha haigusliku diagnoosi kõrval ka funktsionaalfüsioloogilist diagnoosi. Endised rasked sõjapäevade kogemused on ju näidanud, et inimvõime tegevust siiski küllaldaselt tõsta võib. Et ikka areneda, mitte kiduneda, — selleks just ongi tarvis kehaharjutusi: raskemaid tervematele, kergemaid algajatele.

liseeriv mõju Soome töölistmasside peale hakkas end järjest rohkem avaldama. Eriti lähedaseks kujunes suhe soome tööliste ja vene sõdurite vahel neis ranniku linnades (Helsingi, Viiburi, Turu, Pori ja Vaasa), kus vene madruseid asus. Viimaste hulgas oli palju anarhiste ja kommuniste, kes iga hinnaga tahtsid Soomes „revolutsiooni süvendada“. Distipliin oli täiesti kadunud ja isegi Helsingi tööliste ja sõdurite nõukogu korraldusi ei täidetud. Anarhia suurenes järjest.

Juba kevadel, kui miilitsa teguvõimetuks osutus, ärkas mõte asutada mingisugust omakaitse organisatsiooni, mis pidi korda pidama ja tarbekorral ametvõimudele abiks olema. Suve kestel sigines neid organisatsioone, mis nüüd juba kandsid kaitseliidu nime, peaaegu igale poole maale ja linnadesse. Eriti tugevaks kujunes kaitseliit Lõuna-Põhjamaal ja Karjalas. Kaitseliitu võeti esialgu parteiliste ilmavaadete peale vaatamata kõiki korralikke kodanikke. Mõnel pool läksid töölised ka kaasa. Hiljem, kui kohalised kaitseliidu osakonnad olid rahutuste puhul sunnitud tegutsema vägivalda vastu, hakkasid töölised tagasi tõmbuma, loobusid sealt ja hakkasid asutama endale organisatsiooni, mida esialgu nimetati „korrupidamise kaardiks“.

Tööliskaardi ehk punakaardi, nagu selle nimi hiljem kõlas, sihiks oli abistada miilitsat ja kaitssta tööliste saavutusi. Esialgu asutati üksikuid osakondi linnades, kuid hiljem, sügisel organiseeriti neid ka maal. Liikmeteks võeti kõiki töölisorganisatsioonide liikmeid, pealikuteks olid tuntumad tegelased. Nii liikmete kui ka juhtide hulka sattus aga palju isikuid, kes hiljem osutusid anarhia ja vägivalda pooldajateks. See selgus novembri üldstreigi ajal ja hiljem.

Alguses polnud kaitseliidu ja punasekaardi vahekorraldus nii väga vaenulik. Mõnel pool tõotati isegi koos ja hellitati mõtet vabastada maa varsti venelastest. Mõlemal organisatsioonil oli aga vähe või mitte sugugi relvu. Suve kestel sai kaitseliit neid siiski Saksamaalt, punastele andsid neid venelased. Viimased olid tähele pannud kaitseliidu vaenulikkust ja, tahtes oma seisukorda kindlustada, varustasid tööliskaarti relvadega. See võidujooks laskeriistade järele viis aga kokkupõrgeteni, mis sügisel juba korrapärasteks lahinguteks kujunesid. Lugu oli nimelt nii, et kumbki

pool katsus leida ja ära võtta laskeriistu vastase käest.

Esimene põrutav mõrtsukatöö ja avalik sõjariistus kokkupõrge kaitseliidu ja vene madruste vahel oli Jahti linna läheduses 7. novembril 1917 a. Üks Soome rikkamaid mehi, Alfred Kordelin, oli kutsunud oma mõisa hulga sõpru kodusele poole. Peo kestel piiras aga 50-meheline Helsingist saabunud vene madruste röövsalk mõisa ümber. Madrused tungisid mõisa ja panid seal toime põhjaliku läbiotsimise ja röövimise ning asetasiid röövitud varanduse ja Kordelini ühes ta kümne külalisega autodesse ja algas sõit Lahti poole. Lahti kaitseliit, kokku 33 meest, tuli aga teel röövijatele vastu. Tekkis lahing, mille kestel madrused tapsid Kordelini ja ühe ta külalistest. Kaitseliitlastest sai surma 2 meest ja paljud haavata. Madrused põgenesid umbes samasuguste kaotustega. Peale seda juhtumist, mis Soomes suurt ärevust tekitas, ilmutas Vene sõjavägi tahet provotseerida uusi kokkupõrkeid soomlastega.

Suurstreik, mis nädal hiljem algas, andiski nii venelastele kui ka soome huligaanidele võimaluse tegutsemiseks. Eriti rahutu oli Helsingi ühes lähema ümbruskonnaga. Seal tapeti paari nädala kestel vene madruste ja soome kurjategijate poolt 36 inimest ja arreteeriti 200 ümber. Viimaste hulgas oli muuseas tsiviilminister ja Uudenmaan kuberner. Pandi toime hulk läbiotsimisi ja röövimisi.

Suurimaks kokkupõrkeks Helsingi läheduses kujunes siiski Saksannieme politseikooli hävitamine. Sinna oli valitsus varem korraldanud asutuse 200 mehest koosneva ratsapolitsei õpetamiseks. Helsingist tuli aga üldstreigi ajal hulk punakaartlasi, kes peale lühikest lahingut ajasid kooli laiali ning tapsid kaks politseinikku. Oma sõjakäigul ulatas Helsingi punakaart seekord kuni Porvooni, kus sundisid kaitseliitu relvu käest andma.

Kotka linna punakaart oli streiginädalal ka retkele asunud. Esiteks käis ta Lahtis, hiljem sõitis Viiburi, kus aitas kohalisi punaseid läbiotsimistel ja vangistamistel. Viiburis paugutati küll püsse, kuid kedagi ei tapetud.

Hullem oli aga lugu selle ekspeditsiooniga, mille Viiburi punased korraldasid Laadogajärve lähedusse ja Vuoksejõe kallastele. Selle salga juhiks oli kuri kuulus Kaljunen, kes kodusõja kestel üle 40 inimese oma käega maha laskis. Kaljuse salga ja kaitseliidu vahel tekkis Pühajärve jaamas korrapärane lahing, milles 3 kaitseliitlast surma ja hulk haavata said. Punaste vangi langes 60 kaitseliitlast. Kaljunen küll võitis, kuid surmutes ja haavatutes olid ta kaotused suuremad vastase omadest.

Punaste üldstreigi aegne terror Lõuna- ja Ida-Soomes äratas kodanlised ringkonnad veel suuremal innul omakaitse organiseerimisele. Selleks aitasid kaasa ka umbes 50 endist soome ohvitseri ja umbes sama palju Saksast Soome komandeeritud jäägriid, kes hakkasid õpetama ja organiseerima kaitseliitu täitsa sõjaväelise korra järele. Saksamaalt saadi ka relvu.

Konni Zilliacus.

*Üks Soome vanemaid vabadusvõitlejaid.
Tuline aktivist.*

Punakaart oli ka saanud relvu nii Venest kui ka Soomes asuvatelt Vene väeosadelt. Nii olid Viiburi, Lahti, Helsingi, Turt, Tampere ja Kotka tööliiskaardid omandanud venelastelt mitu tuhat püssi ja mõned kuulipildujad. Suurema saadetise — 86 kuulipildujat, 650 püssi ja 50.000 padrunit — said punased üldstreigi ajal Peterburist, kus sel ajal juba avalikult seletati, et Soomes tuleb revolutsiooni „süvendada“ ja võim täielikult tööliste kätte võtta. Samal arvamisel oli ka osa soome sotsialiste. Üldstreigi veretegude puhul tuli aga ilmsiks, et tööliiskaardidesse oli poetunud hulk kurjategijaid ja huligaane, kes tühelegi distsipliinile ei allunud. Et punakaarti soovimata elementidest puhastada ja teda sotsiaal-demokraatliku partei kontrolli alla painutada, tunnistas sots.-demokraatliku partei kongress tööliiskaardi partei organisatsioonide osaks ja otsustas puhastuse ette võtta. See viidigi enam-vähem läbi, kuid punakaardi pealike te koosolek keeldus parteile allumast. Kommunistliku propaganda tagajärjed andsid siis juba end tunda. See tekitas sots.-dem. parteis kaks voolu: üks neist soovis jääda senise parlamentliku taktika juure, teine aga tahtis alustada relvadega revolutsiooni. Need kaks voolu võitlesid omavahel kuni kodusõjani.

1917 aasta viimased kuud olid Soomes väga ärevad. Ühel pool kodanlus ja ta kaitseliit, kes valmistus vihatud venelasi maalt minema kihutama, teisel tööliste punakaart, kes seisis tunduvalt vene kommunistide mõju all ja tahtis poliitilist revolutsiooni süvendada sama kaugele kui see Venes oli viidud. Kolmas relvastatud jõud oli Vene sõjavägi. Viimaste hulgas olid ülekaalus enamlased, kes töötasid koos Baltimere laevastiku keskkomitee ja Soome sots.-demokraatliku parteiga. Nii siis kaks vaenulikku väge soomlasi ja peale nende demoraliseerunud Vene sõjavägi. Olukord kujunes 1917—18. vahetusel sarnaseks, et plahvatust võis oodata iga silmapilk.

Seisukorra tegi veel keerulisemaks Soome iseseisvaks kuulutamine, mis sündis 1917 a. jõulukuu algul. Soome oli nüüd iseseisev, kuid omal tal puudus sõjavägi, isegi korralik politsei. Sõjaväelisel oli Vene ikkagi veel Soomes peremeheks. Küll olid Brest-Litovski rahuläbirääkimistel sakslased (soomlaste soovil) nõudnud, et Vene peab Soomest oma sõjaväe evakueerima, kuid millal see sünnib, polnud teada. Vene kartis ka soomlaste sissetungi Karjalasse ja Ingerisse. Loobuda Soomest enne kui Saksaga oli lõplikult rahu sõlmitud, ei olnud Venele kudagi vastuvõetav.

Mispuudub Soome iseseisvuse tunnustamisesse, siis oli selle kohta Trotski sakslastele teatanud: „Vene

tunnustab Soome iseseisvuse kohe, kui soomlased seda paluvad.“ Saksa lubas tunnustada siis, kui Vene on seda esiteks teinud. Skandinaavias soovitati soomlastele nõutada de jure esiteks suurriikidelt. Inglismaa viivitas, sest oli ju Soome salaja seotud Saksaga. Esimesena tunnustas Soomet Prantsusmaa, siis Saksa, Skandinaavia ja Lõuna-Euroopa riigid. Inglismaa ja Ameerika hoidusid sellest esialgu.

Jõulupühad möödusid rahulikult, kuid kohe uue aasta algul alustasid Vene sõdurid, mõned punaste salgad ning kaitseliit liikumist, mis jaanuari lõpul viis sõjani.

(Järgneb.)

A. V.

Veltveebel Ferdinand Kukk †.

10. mail s. a. suri Kuperjanovi partisanide pataljoni veltveebel Ferdinand Kukk.

Valus kurbtusohke läbibastab igäühte, kelle elus oli kokkupuutumist selle, nüüd nii varakult varisenud aatelse allohvitseriga. Valus on mõelda ja valus on kirjutada inimese surmast, kes alles mõni kuu tagasi tegi ilusaid kavatsusi oma tulevase elujärje korraldamisest.

Saksa okupatsiooni ajal, 1918. aastal, viibides Arhangelskis, astus seal vabatahtlikult Slaavi-Briti leegioni, millega osa võttis sõjategevusest enamlaste vastu Murmani rindel, mille eest talle Inglise valitsuse poolt Briti Sõjamedal ja Briti Võidumedal annetati ning Lance-Corporaliks ülendati.

Inglise väest lahkus ta 1919. aasta detsembris ja sõitis kodumaale, kus teenistusse astus 5. piiriküti pataljoni. Sealt viidi ta 1920. a.

sügisel Tartu maakonna rahvaväe- ja kaitseliidu ülema käsutusse, ning Tartu garnisoni „Sõdurite Kodu“ asutamisel nimetati ta Kodu“ varahoidjaks, millises ametis eeskujulikult teenis kuni 1921. a. sügiseni, andudes täie energiaga sõdurite meelelahutustööle. Selle järele läks ta üleajateenijana Sakala partisanide rügementi, kus nimetati kuulipildujate kompanii rühmavanemaks; hiljem nimetati ta sama kompanii veltveebliks ja eeskujuliku, hoolsa ja kiiduväärt teenistuse eest ülendati esiteks vanem-allohvitseriks ja hiljem — veltveebliks. 1922. aasta suvel viidi üle 2. jalaväe rügementi, Kuperjanovi partisanide pataljoni II kuulipildujate kompanii veltveebliks, millises ametis teenis temale omase hoole ja energiaga kuni surmani.

Paar aastat tagasi juba köhis ta, — oli saanud haiguse talvistel väliõppustel. Lootused paranemise peale siiski ei kadunud. Tungival nõuandel läks ta sanatooriumi, kust läinud aasta suvel, täiesti mitte paranenud tervise ja haiguse, tagajärgede peale vaatamata, uuesti väeosas tööle asus, oma nõrka tervist ja kulunud erkusid niivõrt pingutades, et teda tuli möödunud talvel uuesti sanatooriumi saata. Kuid füüsiliselt ja vaimiliselt kurnatud organism ei jõudnud kaua tiisikusele vastu panna, enam ei suutnud paranemist tuua ka sanatoorium, ja 10. mail s. a. kell 7 homm. lahkus ta pika valurikka kannatuse järele, jättes leinama omaste kõrval arvurikka kaastenijate pere.

Sügavast leinast täitunud südametega painutame pead selle energilisema ja parema allohvitseri värskel kalmukünkal... Olgu Sul kerge puhata selle emakese-maa rüppes, mida Sa tuliselt armastasid!

E. Ms.

Kaitseväe elu.

Sakala jalaväe rügement 1. mai jalutuskäigul. -: Rügemendi lipu väljatoomine.

Esimene mai Viljandis.

Läinud aastate eeskujul korraldas Viljandi garnison ühes K. L. Sakalamaa maleva osadega 1 mail traditsioonilise jalutuskäigu. Sakala rügemendi Sakala pataljoni osad ühes garnisoni orkestriga kogusid rügemendi staabi ette, kust jalutuskäik algas kell 12 ja kestis kuni kella 14, läbistades tähtsamad tänavad. Päikeseküllane kevadilm oli meelitanud rahvast murruna rongikäiku jälgima.

Ühtlasi oli samal päeval meie rahvuslike väeosade kümneaastase juubelipäeva pühitsemine, milleks oli korraldatud „Koidu“ saalis aktus. Teenistusest vabad kaitsevälased ilmusid kohale komando all. Saal oli tihedalt rahvast täis. Garnisoni orkester kandis ette muusikapalasisid. Sissepääs aktusele oli kõigile vaba.

Käesoleva aasta suvel esineb Viljandi garnisoni orkester kolm korda nädalas muusikaliste ettekannetega Viljandi Uuelossi juures. Viljandi garnisoni orkestri esinemine on alati palju rahvast kokku tõmmanud. Uuelossi esine on eriti kohane kogumisaik, kuna avar plats mahutab palju rahvast; ka on sääal püstitatud Vabadussõjas langenute mälestussammas. M. J.

1. Eesti polgu 10. aasta juubeliaktus Haapsalus.

16. mail pühitses Haapsalu ja Lääne maakond 1. Eesti polgu 10. aasta juubelit. Pidustused algasid kontsert-aktusega kuursaalis, kus esinesid kõne-

dega kindral A. Tõnisson, [hr-ad Leopas ja Saar. Ruumikas saal oli kuulajaid täis kogunud. Kõnesid jälgiti suure huviga. Kõnede vahele olid põimitud muusikalised ettekanded.

Õhtul kell 9 oli „Seltskondlikus majas“ korraldatud pidusõök kitsamale ringile, mis möödus väga ülevas meeleolus. 1. Eesti polgust toodi palju huvitavaid mälestusi.

Need pidustused tõendasid veel kord seda tugevat sidet, mis 10 aasta eest valites Haapsalus asuva 1. Eesti polgu ja kohaliku rahva vahel. Mälestused püsivad rõõmustavalt veel praegugi elavatena.

Ratsa rügemendi üleajateenijate kogu erakorraline üldkoosolek

peeti kogu ruumes 10. s. k. p.

Päevakorras oli ruumide üüri küsimus, mis raskusi tekitas, sest lootus toetuse peale ei läinud täide. Otsustati üür iga liikme palgast proportsionaalselt kinni pidada. Loodetakse, et rügemendi ülem, kes kogule alati lahkesti vastu on tulnud, ka seekord võimalusi aitab leida raskustest ülesaamiseks. Muu seas otsustati ka laagrijaks raadio kaasa võtta. Peale mitmesuguste läbirääkimiste lõppes koosolek isamaa hümniga.

Kogul on tarvitada lahedad ruumid, einelaud, raamatukogu, mida ka ajateenijad kasutada võivad. biljard ja raadio. Sik.

Sport kaitseväes.

Tallinna garnisoni suurim tänavajooks.

8. mail peeti Tallinna garnisoni spordikomisjoni korraldusel garnisoni väeosade vahelist tänavajooksu võistlust, mida tuleb pidada üheks suuremaks, mis senini Tallinna tänavatel peetud ja nähtud.

Jooksust osa võtjaid oli — 367! Jooksuteeks oli valitud eelmiste aastate eeskujul: S. S. „Kalevi“

värava eest Vene turult läbi Merepuiestee, Troonipärija puiestee, Nunne tänav, Baltijaam, Vaksali puiestee, Vabaduseplats, Estonia puiestee, „Kalevi“ aed. Maa pikkus umbes 5 km. Jooksu jälgis tänavatel rohkesti rahvast.

Kohtadele tulid: — 1) n. a. o. Laurson — Side pat., aeg 16:7,8 sek. (möödunud aastal kdt Jaanus — 16:30,7

sek.); 2) rms Kurg, Pioneer pat. — 16:23,4 sek.; 3) noor Vogt, Pion. pat. — 16:32,0 sek.; 4) kdt Möttus, Sõjak.; 5) n.-ltn. Parek — 10 j. rüg.; 6) rms Palm — Allohv. kool; 7) asp. Toomingas — Sõjak.; 8) kdt Soovik — Sõjak.; 9) kpr. Neimann — komandantuur; 10) asp. Känd — Sõjak.

Kohti loeti 25. Auhindadeks jagati esimesele viiele hinnalised asjad, teistele sporditarbeid. Võistlust tuleb lugeda hästi korda läinuks. J. L.

Tallinna garnisoni võimlemise ja vehklemise võistlused.

6. ja 7. mail s. a. peeti Tallinna garnisoni „Sõdurite kodus“ garnisoni väeosade vahelisi võimlemise ja vehklemise võistlusi kahes grupis — vanemad ja nooremad. Vanemas grupis esinesid eelmistest võistlustest juba tuntud nimed. Ka tänavu kaitses n.-ltn. Leppik oma tiitlit puhta stiiliga, olgugi et n.-ltn. Lest ja Viil tugevasti konkureerisid. Nooremas grupis astusid üles kõik noored, kuid ka seal leidis paljulubavaid mehi.

Vehklemine sündis espadronidel ja täakidel. Enamuse oli esmakordselt noorte vehklejate käes, kes vanematele tubliti konkurentsi tegid.

Kohtadele tulid:

Võimlemine, vanem grupp (osavõtjaid — 6):
1) n.-ltn. Leppik, Bernhard — Lennuvägi — 107 pk.
2) n.-ltn. Lest, Johannes — Side pat. — 86 pk.; 2) n.-ltn. Viil, Alexander — Side pat. — 86 pk.

Võimlemine, noorem grupp (osavõtjaid — 14):
1) n. p. kdt Pärilin, Voldemar — Sv. Ü. Ö. — 75 pk.;
2) kdt Mikkala, Voldemar — Sv. Ü. Ö. — 72 pk.;
3) kdt Uluots, Oskar — Sv. Ü. Ö. — 68 pk.; 4) reamees Vickmann, Julius — üks. esk. — 62 pk.; 5) reamees Siimon, Georg — Allohv. k. — 60 pk.; 5) reamees Gern, Evald — Side pat. — 60 pk.

Vehklemine täägil (osavõtjaid — 14):

1) v. a. o. Schröder, August — Allohv. kool;
2) v. a. o. Miitel, Karl — Keh. kasv. kurs.; 3) v. a. o. Puusepp, Alfred — Allohv. kool; 4) v. a. o. Bluumann, Voldemar — Allohv. kool; 5) Pakkas, Alexander — Allohv. kool; 6) reamees Adamson, Artur — 10 j. rüg.

Vehklemine espadronil (osavõtjaid — 12):

1) v. a. o. Tederkin, Meinhard — Keh. kasv. kurs.;
2) v. a. o. Tambek, Anton — Keh. kasv. kurs.; 3) n. a. o. Hallop, Friedrich — Keh. kasv. kurs.; 4) v. a. o. Meos,

Karl — Keh. kasv. kurs.; 5) v. a. o. Rammos, Leonhard — Keh. kasv. kurs.

Peale võistlust jagas spordikomisjoni esimees kol.-ltn. Maser kohtadele tulijatele hinnalisi auhindu ja lasi kohtile tulijaid kui ka kõiki osavõtjaid elada. Pealtvaatajaid oli rohkesti, enamuses kaitseväelased. Peale auhindade väljajagamist algas jalakeerutus sõjaministeeriumi orkestri saatel, mis kestis lõbusas tujus hilja ööni.

Oma osavõtuga austas võistlusi kindral Lill.

J. L.

Tallinna garnisoni murdmaajooks.

Pühapäeval, 15 skp. peeti Tallinna garnisoni spordikomisjoni korraldusel garnisoni väeosade vahelist murdmaajooksu võistlust. Jooksutee, pikkus umbes 6½ km, algas Rahumäe jaama juurest männikust ja lõppes Allohvitseride kooli spordiväljal. Võistlustee oli väga raske, nõudis võistlejailt tahet ja sitkust. Starti ilmus 198 sportlast, enamasti noored. Et jooksusit märkimata oli, siis tuli igal ise siht valida.

Finiisi ilmus esimesena n. a. o. Laurson. Ta valis teistest pikema, kuid kergema tee. Seekord puudus Laursonil alaline konkurent kadett Jaanus, kuid selle eest oli tal kannul rms Kurg, kes ainult 32 sek. võrra hiljemaks jäi.

Auhindadeks jagati hinnalisi asju; esimesele noorele oli peale hariliku auhinna veel eri auhind määratud. Eriauhinna võitis noor Vogt, Pioneer pat., ajaga 21:02,9 sek., tulles kolmandana finiši.

Võistlust tuleb lugeda hästi kordaläinuks. Auhindad jagas välja k/v. keh. kasv. juhataja kol.-ltn. Maser.

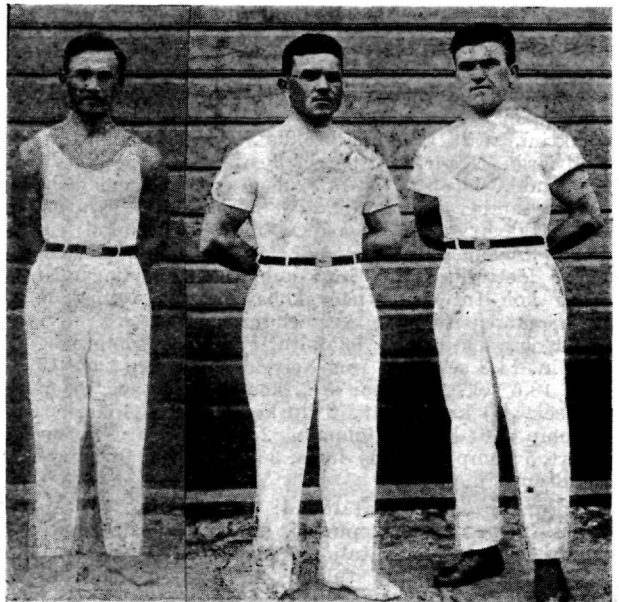
Tagajärjed: 1. n. a. o. Laurson, Side pat. — 20:04,6; 2. rms Kurg, Pioneer pat. — 20:38; 3. noor Vogt, Pioneer pat. — 21:02,9; 4. n. ltn. Parek — 10 j. rügem.; 5. kpr. Neimann — komandantuur; 6. noor Kikkas — Side pat.; 7. rms Kurm — Side pat.; 8. rms Pettai — Allohv. kool; 9. kdt Russmann — Sõjak.; 10. rms Palm — Allohv. k.; 11. rms Tschutshelov — Allohv. k.; 12. n. p. kdt Möttus — Sõjak.; 13. rms Rekkaro — Allohv. k.; 14. rms Biltse — sama; 15. rms Palmberg — sama; 16. kdt Kiljak — Sõjak.; 17. noor Maripuu — Pioneer pat.; 18. noor Kaalep — Allohv. k.; 19. noor Lind — 10 j. rügem.; 20. kpr. Truisuma.

J. L.

Tallinna garnisoni võimlemise võistlused

6. ja 7. mail s. a.

Vanemas grupis kohtadele tulijad,
vasakult: n.-leitn. Leppik, n.-leitn. Lest ja
n.-leitn. Viil.

5. jalaväe rügemendi murdmaajooks.

Vasakult paremale
eesreas põlvili
7 esimesele kohale tulijat.
Taga rügemendi ülem
ühes võistluste korralda-
jatega.

5. jal. rügemendi murdmaajooks.

8. mail s. a. korraldas 5-da jal. rügemendi kultuur-selgitustöö komisjon murdmaajooksu kaadrile ja noortele. Osavõtjaid oli 5-st pataljonist 61 kaitsevæelast. Jooksumaa pikkus otsejoones 5,3 km, lähemaid teid mööda 6,5 km; maastik soine ja kraavitatud, kraavid vett täis; kohati ees traataiad, millest tuli mööda jooksta; ilm oli pilves ja tuuline, temperatuur +5° R. Võistlejate riietus, harilik ilma palituta. Jooksul kaasas vintpüss ilma täägita ja padrunitask. Pealtvaatamas olid kõik teenistuskohustest vabad kaitsevæelased.

Kohtadele tulid:

1) A. allohv. Russ, Nikolai — 27. minutit 48 sek., 2. l. komp.; 2) reamees Paulmann, August — 28 minutit 3,4 sek., 2. l. komp.; 3) reamees Haasenbusch, Boris — 28 min. 5,4 sek., 1. klp. k.; 4) reamees Petrov, Nikolai — 28 min. 16,2 sek., 8. j. k.; 5) noor Muhk, Johannes — 28 min. 53,3 sek., 2. l. k.; 6) kapral Vart, August — 29 min. 13,4 sek., 1. l. k.; 7) n. allohv. Oja, Valter — 29 min. 24,3 sek., 2. l. k.

Esimesele seitsmele kohale tulijail jagas rügemendi ülem auhindu, pidades lühikese kõne vastupidavuse ja sitkuse tähtsusest kaitsevæes.

Jooksu ei lõpetanud 4 kaitsevæelast. Et jooks saabastes sündis, siis võis oletada kaitsevæelaste jalgade hõõrumist, kuid viimast ühegi jooksja juures ette ei tulnud.

O. K.

10 jalaväe rügemendi murdmaajooks.

5. mail s. a. korraldas rügemendi spordikomisjon murdmaajooksu 4. km peale.

Jooks algas Lasnamäel, valgest majakast 200 mt lõuna pool, läks aerodroomi suunas kuni kontrollpunktini, sealt Lasnamäest alla mööda mäenõlvakut Kadrioru. Kadrioru ringteelt Peetri majakese kohalt, kus märke üles tuli joosta, vähenes nii mõnegi mehe tempo tunduvalt. Lõpp oli 3-da pataljoni väravas. Jooksjaid, arvult 174, vastu võtma olid ilmunud: rügemendi ülem kol.-ltn. Vende ja pataljoni ülemad. Kohti loeti üheksa. Enne auhindade väljajagamist pidas kol.-ltn. Vende päevakohase kõne. Auhindade väljajagamist toimetas rügemendi ülem.

Kohtadele tulid: 1) n.-ltn. Perek, 4. komp., aeg 15 min. 14,3 sek.; 2) rms Neiveldt, 9 komp., aeg 15 min; 18,5 sek.; 3) noor s. 2. komp. Lind, aeg 15 m. 24,7 sek.; 4) kapral Püü, 3 klp. komp. 5) rms Adamson, 7. komp.; 6) kapral Heimann, 2. klp. komp.; 7) rms Kaart, 5 komp.; 8) rms Jams, 3 klp. komp.; 9) kapral Raudsepp, 7. komp.;

Punkte omasid pataljonid:

I. 3. patalj. on 22 punkti, II. Scouts pataljon 16 punkti, III Kalevi pataljon 7 punkti.

Esimesele kohale tulnud 3. pataljon omandas kilbi vastava pealkirjaga.

R. R.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Tapa garnisoni propagandajooks.

Tapa garnisoni propaganda jooksust (jooksutee pikkus umbes 6 km, Tapa mõisast Tapa linna ja tagasi) võttis osa 103 kaitsevæelast, kelledest jooksu lõpetasid 94.

Kohtadele tulid:

1) noor Kurn, k. sr. „kpt. Irv“ 23:7,5; 2) rms Lakk, sr. õppekomp. 23:14,5; 3) rms Verlis, sr. õppekomp. 26:54,8; 4) rms Rain, k. sr. „kpt. Irv“; 5) rms Meinberg, k. sr. „kpt. Irv“; 6) rms Grünberg, soomusauto komp. Nr. 1, 7) rms Rosenberg, k. sr. „kpt. Irv“; 8) rms Sada, sr. õppekomp.; 9) noor Böckler, k. sr. „kpt. Irv“; 10) noor Karlep, k. sr. „kpt. Irv“.

Garnisoni üksustest omandasid punkte:

1) kerge soomusrong „kpt. Irv“ 30 p.; 2) S. rongide õppekompanii 20 p.; 3) Soomusautode kompanii Nr. 1—5 p.

P. J.

Spordipäev Tartus.

Olümpia ettevalmistava Tartu komitee korraldusel peeti Tartus 15. mail spordipäeva, mis oli esimene sarnane Eestis ja mille korraldamisest osa võtsid muuseas ka Tartu garnisoni kaitsevæelased ja kaitseliitlased. Olgugi, et ilm üsna paha oli, suutis spordipäev kõiki tema peale pandud lootusi siiski enamvähem täita ja löi teatava eelvuse ka laiemais ringkondis.

Spordipäeva kavas esimesena oli kell 10 homm. ette nähtud jalgpallivõistlus Akadeemilise spordiklubi platsil (Raadi väljal) garnisoni kaitsevæelaste ja kaitseliitlaste vahel. Esimesel poolajal tuli kaitseliitlastel vastu tuult mängida, poolaja tulemus kujunes kaitsevæelaste kahjuks 4:0.

Teine poolaeg sarnanes täpselt mängu iseloomu poolest ja väravate arvult esimesele. Lõputulemuseks oli kaitseliitlaste võit 8:0.

Kell 13 peeti ümberlinna teatejooksu (10×600 mtr), mille startiks ja finišiks oli Tallinna tän. spordiväli. Teatejooksus võistles 9 meeskonda (neist 5 kaitsevæe), igaihes 10 meest.

Esimesena tuli „Kalevi“ meeskond ajaga 17 min. 53,2 sek., teiseks — Akadeemilise spordiklubi — 18 min. 18,6 sek., kolmandaks — II div. õppekompanii — 19 min. 55,5 sek., neljandaks — ratsarügement — 20 min. 8,5 sek.; järgnesid — kaitseliit, 2. jalaväe rügement, II diviisi suurtükivägi, II diviisi staap j.t.

Pärast lõunat algas üldine sportlaste rongikäik NMKÜ mänguplatsilt Tallinna tän. spordiväljale, kus ka kergejõustikuvõistlusi peeti.

E. Ms.

Õiendus.

„Sõdur“ nr. 18/19 avaldatud „Juhendid ohvitseride taktikaliste õppuste korraldamiseks väeosades“ juures on eksikombel ära jäänud märkus „projekt“, mida lugejaid lahkesti parandada palutakse.

Toimetus.

Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

Kõige uuemat kirjandust
sõjateaduse alal

saksa ja vene keeles on meil
kohe pärast ilmumist ladus.

Suur valik

raadiokirjandusest

Nimekirjad saadame nõudmise
peale hinnata kätte.

Tellimised ja järelepärimised
täidetakse kiires korras.

KLUGE & STRÖHM
RAAMATUKAUPLUS

Tallinn, Pikk t. 9.

Asutatud 1813 a. :-: Kõnetr. 20-46.

F. WASSERMANN
RAAMATUKAUPLUS

TALLINN, PIKK TÄN. 7
Postkast 121. Kõnetraat 28-48

*

Kõige soodsam
ajalehtede ja raamatute
ostukoht

*

Tellimised täidetakse kiirelt ja
korralikult

Nõudke katalooge ja prospekte!

PHILIPP SCHÆFER

TALLINN, HARJU TÄN. 21.
Kõnetr. 12-12

Suur valik:

Paberi-, kirjutus- ja joonistus-
materjalidest:

Ainuesitused Eestis:

„Underwood“ kirjutusmasinad
„Dalton“ ameerika kirjut. arve-
masinad
„Hannovera“ } arvemasinad
„Lipsia“ }

Soome raha- ja arhiivkapid

Teraskambri sisseseaded ja soomus-
uksed firma „Merivaara“

Büroomasinate parandustöökoda

KULLA-
SEPAKSI **R. LANGE** TALLINN
RAATUSE 6

Vanaturu kael 5, kõnetr. 31-20.

Kõige soodsam ostukoht kingitusteks.

— Suur valik —

kuld-, hõbe- ja kristallasju ja kellasad
parematest Schweitsi vabrikutest.

Kellade-, kuid- ja hõbeasjade parandamine.

Hinnad võistlemata odavad.

— Töö korralik. —

Esimesel kohal Eestis on ja jäävad:

PABEROSSID

Sultan

20 tk. Mk. 50.—

Eva

20 tk. Mk. 35.—

Panorama

20 tk. Mk. 25.—

PABEROSSITUBAKAD

Delhi Privat

1/8 nl. Mk. 150.—

Delhi Extra

1/8 nl. Mk. 125.—

Delhi 800

1/8 nl. Mk. 100.—

Delhi 640

1/8 nl. Mk. 80.—

O-Ü. „TUBAK“

M. GONTSCHARSKY VAADI- JA AAMITÖÖSTUS

TALLINNAS

Paldiski mnt. 29. Tel. 19-97 ja 24-56

Soovitab:

Piirituse- ja veiniaame

Tuletõrje veevaate

Õlleankruid

Kurginõusid jne.

Saadused kroonitud kõrgemate
auhindadega.

Kõige suurem tööstus sel alal kogu Eestis.

Igasugused tellimised täidetakse kiires
korras täielise vastutusega.

Kõige austusega

M. Gontscharsky

En gros.

En detail.

H. O. WALDMANN

koloniaal- ja tubakakaupade ladu

Tallinn, Raekojaplats nr. 16, kõnetraat 9-11.

Spetsiaal kaubad:

Kohv — kõik tarvisminevad sordid — toores ja kauaaegse vilumusega
asjatundja poolt kõrvetatud;

tee — Venemaa ja suurema Moskva ühisuse „VASSILI PERLOV JA
POJAD“ — kõik sordid;

paberossid ja tubak — kõikide suuremate tehaste saadused —
vabriku hindadega.

Peale selle:

suhkur, jahu, riis, kakao, kompvekid, shokolaad, kõiksugused maitse-
ained, veini- ja likööriekstraktid ja seebid.

Tarviduse korral palun mind oma tellimisega austada.

En gros.

En detail.

AGA SIISKI ON

KÕIGE
MAITSERIKAM
JA KASULIKKUM

TEE
K. C. POPOFF

M Ü Ü D A V A L
KÕIGIS PAREMATES KAUPLUSTES

J. FREYBACH

Tallinn, Niguliste tän. 11.
Kõnetraat 15-30.

III

Belgia originaal
„F. N.“, Brovning püstolid.
Automaat jahipüssid ja carabinerid.
„F. N.“ padrunid.

III

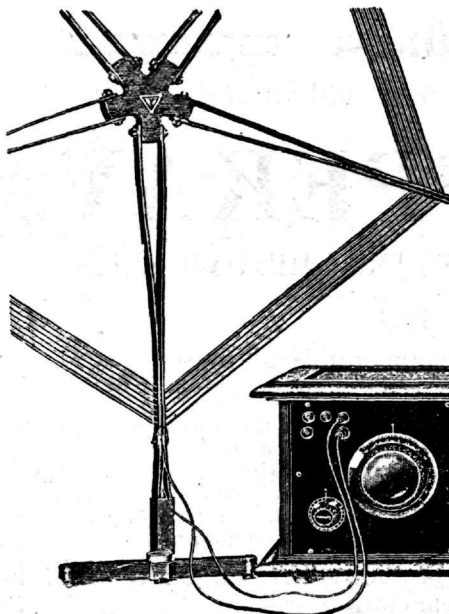
Mootorrattad:
„F. N.“, „Indian“, „Harley Davidson“.

III

Jalgrattad:
„F. N.“ „Sterling“, „Hamlet“,
„Soleil“.

III

Belgia Englebert auto-, mootor- ja
jalgrattagummid kõrges headuses.
Alaline ladu. Esitab ja soovitab,
hinnad võistlemata odavad.

Soovitame raadiosõpradele kõiksugu
vastuvõtteaparaate
ja **valjuhääldajaid**

Meisterwerk, Grawer, Herold, Tefag, Tele-
funken j. t. ning üksikosi isehitamiseks.

Laeme oma jaamas eriteadlase järelevalvel
akkumolaatoreid korralikult ja mõõdu-
kate hindadega.

Maksuta nõuandmine aparate ülesehitami-
miseks igal äripäeval kella 6—7 õhtul.

Raadio-Valve E. Nysten

Tallinn, Hobuse tän. 10. Kõnetr. 17-01.

PAELAVABRIK
„RAUANIIT“ A-S.

TALLINN
 Rannavärava p. 7
 Kõnetraat 15-42

VALMISTAB:

Akselbandinööre
 Õlamärkide nööre
 Mitmesuguste
 tunnismärkide nööre

H. Stolzmann,
 rätsepmeister.

Pikk tän. 1, Tallinn.

Suures valikus kodu- ja
 välismaa riideid.

Tellijatele hooaja kõige
 uuemad moed.

Igasugu karusnahatööd
 talvehooajaks.

== Hinnad mõõdukad. ==

== Ilmus trükist ==

Kindralstaabi VI osakonna väljaandel

ÜLDINE ÕPPEKAVA

NOORTE 5-e KUULISEKS ETTEVALMISTAMISEKS.

Sisukord:

Esimene jagu — Noorte ettevalmistamisest üldse.
 Teine jagu — Kava ja meetodilised juhtnõõrid.

I. Distsipliin.	VII. Kehaline kasvatus.
II. Sisukord.	VIII. Laskeasjandus.
III. Sõduri-kodaniku üldhariduslik õpetus.	IX. Rividrill.
IV. Vahiteenistus.	X. Rännakdrill.
V. Tervishooldline ettevalmistus.	XI. Taktikaline väljaõppe.
VI. Üldteadmised.	XII. Gaasiasjandus.

Lisad: Lisa nr. 1 — Teadestik sõduri ja allohvitseri rännakkoormat. üle.
 Lisa nr. 2 — Õppuste kontrollraamatu vorm.

== Hind 100 marka. ==

Raamat on müügil „Sõduri“ talituses — Tallinn, Uus tän. 10.

Oma kauplused igalpool

Soodsad järelemaksu tingimused
Ilutikandus õpetatakse maksuta

J. ZIMMERMANNI TRÜKIKODA

LÜHIKEJALG 4

TALLINNAS

KÖNETR. 9-24

Valmistab ajakohaseid trüki- ja köitetöid

Väga mitmekesine valmistöödeladu

Kirjastusel ilmunud järgmised juriidilise sisuga raamatud:

Kogu seadusi ja määrusi, mis Venemaal 1915, 16. ja 17. a. välja antud ehk muudetud ning Eestis, Lätis ja teistes rajariikides maksvad	Mk. 150
Töökaitse seaduste käsiraamat	„ 100
Tsiviil õigus	„ 175
Eesti tsiviil protsess ühes administratiiv protsessiga	„ 150
Kinnisvarade hindamise seadus	„ 25
Väljavõte Uue Nuhtlusseaduse 28. ptk. auhaavamiste kohta	„ 50
Riigikohtu otsused	„ 180
Kroonu hangete ja töövõtete seadus	„ 150
Seadused vaestelaste ja hoolekandekohtute korraldamise kohta Eestis	„ 500
Воинский уставъ о наказаніяхъ	„ 600
Составы преступлений	„ 175
Единый судъ	„ 50

KÕIK NIMETATUD RAAMATUD PEALAOS TRÜKIKOJAS

TH. STEMPEL

TALLINNAS, PIKK TÄN. 15

Kõnetr. 22-27 Asut. 1867. a.

S o o v i t a b :

Pesu

Linast ja

kujutud kaupad

Madratsid

Patju

Tekke

Vaipu

Kardinaid

Vihmakuued
Vihmavarjud

Kalossid

Reisitarbeasjad

Kunstnahk

Linoleum

Vahariie

Sukad

S. KULL

8 Vana Posti tän. 8

EESTI PABERI A/s.

Kõnetraadid:
juhatus . . . 33-96
üldine . . . 33-97
müügi osak. 33-98

TALLINNAS
LAI TÄNAV 11

Laod:
Tallinnas, Vene t. 27,
kõnetr. 33-99
Türil, kõnetr. 11

Toimetab
järgmiste paberivabrikute
saaduste ainumüüki
Eestis:

Põhja Paberi & Puupapi Vabrikute A-Ü, Tallinnas
A-S. Tallinna Paberivabrik E. J. Johanson, Tallinnas.
Türi Paberi & Puupapi Vabrik A-S, Türil
A-S. Paberivabrik „Koil“, Kohilas
Riia Paberivabrikute A-S, Ligalis, Läti

Soovitame laost kõige soodsamatel maksu-
tingimustel

ALFA ja **ASTRA**

koorelahutajaid piimatalitusmasinaid

PIIMAVEOKANNUSID

L a o s :

REHEPEKSUGARNITUURID

Soome „Kullervo“ ja teised Inglise, Rootsi
ja Saksamaa vabrikutest.

VICKSTRÖM MOOTORID

Rootsi, Ameerika ja Saksamaa rohu- ning
viljaniitjad, hobuserehad, kõikide koristamis-
masinate osad: igasugused adrad, äkked,
külvimasinad, jalgrattad jne.

KUNSTVÄETISAINED

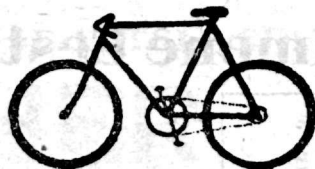
Loomajõutoidu, masinarihmad, masinaõli,
veskikivi valamise materjal, raud, naelad jne.

TALLINNA

EESTI MAJANDUSÜHISUS

TALLINN, ESTONIA PUIESTEE 21.

Abikauplus: S. Pärnu m. 30.

**Kes ei tunne neid
nimesid?**

„Wanderer“
„Diamant“
„Raleigh“
ja „Swift“?

Need on neli **jalgratast**, mis maailm pari-
mateks tunnustanud ning mis ka Eestis oma
võidukäiku peavad.

Soodus järelemaks. Vaatamine ostusunnita.

Nõudke hinnakirju!

Lier & Rossbaum, Tallinn, Viru t. 7.

A. TÕNISSON & Ko.

TALLINNAS, RÜÜTLI TÄN. 28/30

Kontori telefon 4-60; eratelefon 11-83. Telegr. aadr.: „Tõnisko — Tallinn“

**Keskküte, ventilatsioon, vesivarustus, kanalisatsioon, puurkaevud,
pumpade sisseseaded jne.**

L A O S :

Supelusvannid, vanniahjud, pesulauad, mustavee kausid,
klosetid, mitmesugused armatuurid, jõu- ja käsipumbad,
keskküte katlad, küttekehad (radiaatorid ja ribitorud),
igasugused torud ja ühendusjaod.

Esimeene Eesti Kinnituse Selts EEKS

Asutatud 1866. aastal.

Peakontor: Tallinnas, Lai t. 1

(omas majas) kõnetraat 7-85.

Osakond: Tartus, Suur turg nr. 3
kõnetraat 978.

Agendid igas linnas ja kihelkonnas.

Kõige vanem ja kindlam Eesti
kinnituseselts.
Tagavarakapitalid Mk. 29.000.000.—

EEKS kinnitab:

1) kinnisvara, vallasvara, kaupa, põllusaadusi jne. — tule vastu; 2) koduloomi — õnnetuste, haiguste, varguste jne. vastu; 3) igasugust vallasvara, kaupa ja muid väärtusi — murdvarguse vastu; 4) vaateaknaid ja peegliklaasi — purustamise ja pragunemise vastu; 5) elu ja kapitali.

EEKS kui ühistegelise ettevõtte ei aja taga kasusid. Tema siht on oma liikmete — kinnitajate varandusliku seisukorra kindlustamine võimalikult soodsatel tingimustel. Iga kinnitaja on seltsi varanduste ja kapitalide kaasomanik, kui täisõigusline seltsiliige.

EEKS võtab edasikinnitusi vastu valla vastastikutelt kinnitusseltsidelt. — Varanduste kinnitused on kindlustatud seltsi oma kapitalidega ja edasikinnitustega väljamaal.

Eesti klaasitööstuse

O/Ü. „EKO”

Suurem klaasitööstus Eestis

Töövõime kuni 125.000 kilogrammi klaaskaupa kuus, mis statistika andmete põhjal Eesti turgu täies ulatuses võib rahuldada.

E R I A L A:

- Pudelid** valgest, poolvalgest ja värvilisest klaasist, igasuguseks otstarbeks; materjali- ja apteegipudelid lihvitud korgiga ja ilma.
- Majapidamistarbed**, nagu: tee-, õlle- ja napsiklaasid, õlle- ja piimakannud mitmesuguses suuruses ja mustrites, karafinid, suhkru-, või- ja soolatoosid, pressitud taldrikud ja kausid salati ja puuvilja tarvis, koorekannud, mustad ja valged purgid kaanega ja ilma, piimakaasid, lapseklaasid, trehtrid, lambiklaasid igasuguses suuruses, piimaklaasist lambikuplid, tormilaternaklaasid, lillevaasid jne.
- Tehnikatarbed**, nagu: elementpurgid, telefoni ja telegraafi isolaatorid, elektrilampide kuplid jne.
- Mitmesuguseks otstarbeks**: mõõdutsilindrid viina- ja õllefabrikute jaoks kui ka muudeks otstarveteks, kalamarja haudumisaparaadid, suhkrupeakuplid, klaasnõud preparaate alalhoidmiseks jne.

KONTOR:
Tallinnas, Viru t. 13
tel. 9-03.

Ladudes suured tagavarad
mitmesugust kaupa.

VABRIK:
Eidaperes, Lelle
kaudu, tel. Lelle 6

EESTI MEHAANILISE PUUTÖÖSTUSE AKTSIA-SELTS

A. M. LUTHER

TALLINNAS.

Valmistab: mööblit, vineer-kartonge, vineer-kohvleid, vineer-kooliranitsaid, vineer-aktimappe, vineer-käsitrumleid, vineer-toolipõhju, vineer-platesid, vineer-labidaid jne.

MÜÜGIKOHAD:

TALLINNAS, Vana Posti tän. nr. 9.
Kõnetraat 616.

TARTUS, E. V. Jürgens'i juures,
Vana tän. 17. Kõnetr. 788.

VALGAS, P. Saaretok'i juures,
Kesk tän. nr. 15.

PETSERIS, P. Nassari juures,
kaubareas.

VILJANDIS, R. Eitelberg'i juures.

RAKVERES, R. Jürgens'i juures.

PÄRNUS, J. D. Ammende juures.

Tsement on odav ehitusaine

Praegu saavad
põllupidajad veel odavamalt

!;

Kasutage juhust! Ehitage tsemendiga!

!;

Kõrgeväärtuslist tsementi müüb

AKTSIA-SELTSIDE PORTLAND TSEMENDIVABRIKUTE

„PORT-KUNDA“ JA „ASSERIN'i“

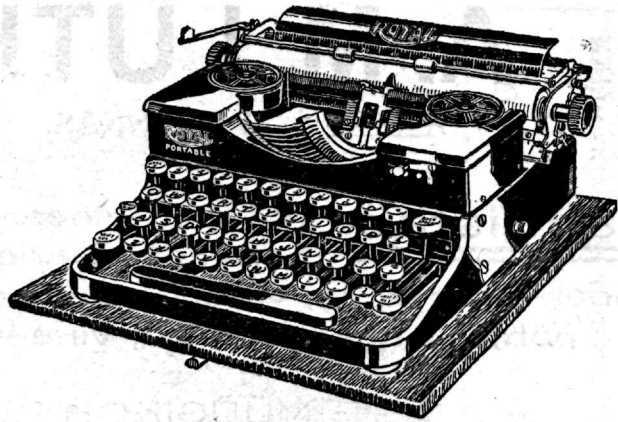
ladu ja müügikoht.

Kõnetraat 15-34 .: .: Telegr. address: „Estocement“ Tallinn .: Vana Viru t. 12

Paremad väikesed
(portable)

„ROYAL“
kirjutusemasinad

Esitus Eestis:

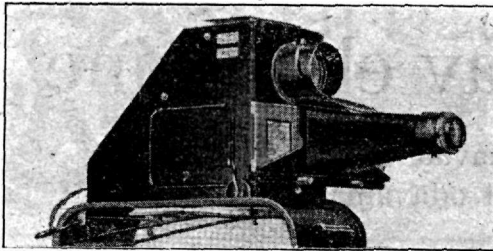

V-d Loun & Schitikov.

Tallinn.

Niguliste 18.

Tel. 13-37.

UUDIS.

UUDIS.

LEITZ-EPIDIASKOOP

G. BERGER

Tel. 31-09.

Tallinn, Nunne tän. 1.

Asut. 1863.

Ainuesitaja Eestis.

E. Leitz, Wetslar. G. Heyde, Dresden. O. Tennel, Cassel.

**BINOKLID
TEODOLIIDID
KOMPASSID
NIVELIMIS-APARAADID.**